

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ ТА ПРОБЛЕМИ ОСВІТОЛОГІЇ

**III Всеукраїнська
науково-практична конференція
аспірантів та молодих вчених**

Тези доповідей

25 квітня 2015 р.

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

ВІДДІЛ АСПРАНТУРИ ТА ДОКТОРАНТУРИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ ТА ПРОБЛЕМИ ОСВІТОЛОГІЇ

*III Всеукраїнська науково-практична конференція
аспірантів та молодих вчених*

Тези доповідей

25 квітня 2015 р.

Дніпропетровськ
2015

УДК 330.1
ББК 65.01
С 91

Організаційний комітет:

Б.І. Холод, доктор економічних наук, професор – голова оргкомітету;
А.О. Задоя, доктор економічних наук, професор – заступник голови.

Члени оргкомітету:

В.Є. Момот, доктор економічних наук, професор;
Н.П. Волкова, доктор педагогічних наук, професор;
С.В. Сапожников, доктор педагогічних наук;
В.А. Ткаченко, доктор економічних наук, професор;
О.М. Зборовська, доктор економічних наук, професор;
О.В. Дашевська, кандидат економічних наук, доцент;
В.М. Шевченко, кандидат наук з державного управління;
О.Ю. Холодова, кандидат технічних наук, доцент;
Л.Д. Гармідер, кандидат економічних наук, доцент;
В.М. Косарєв, кандидат технічних наук, доцент;
І.В. Манохіна, кандидат педагогічних наук;
Л.В. Пилипчак, завідувач видавництва;
С.І. Куянова, завідувач відділу аспірантури та докторантури;
Н.І. Климович, старший викладач;
Е.М. Лимонова, старший викладач;
С.М. Светлична, здобувач.

С 91 Сучасні соціально-економічні системи та проблеми еко-
тології: III Всеукраїнська науково-практична конференція
аспірантів та молодих вчених: тези доповідей, Дніпропетровськ,
25 квітня 2015 р. – Дніпропетровськ: Університет Альфреда Но-
беля, 2015. – 168 с.

ISBN 978-966-434-348-7

Збірник містить тези доповідей, в яких висвітлюються проблеми розвитку економічних систем різних рівнів, зокрема в Україні та її регіонах в умовах кризи; проблеми підприємництва, фондового ринку; соціальні і правові аспекти бізнесу, економічної політики держави; соціально-психологічні і політичні проблеми функціонування економічної системи України; нові підходи до управління економічними структурами різних форм власності; конкретні методики і рекомендації з урахуванням загальних теоретичних і практичних питань, а також питання освіти, роль освіти та соціалізації особистості.

УДК 330.1
ББК 65.01

© Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля, оформлення, 2015
ISBN 978-966-434-348-7

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ... 7

Александрова Б.В. Фактори розвитку підприємницької діяльності.....	7
Андрєненко М.І. Тенденції розвитку фінансових інструментів аграрної біржі України	9
Бєрма П.О. Использование логистического подхода в управлении трудовыми ресурсами.....	12
Баканов Д.О. Особенности организации обеспечения процессов формирования стратегии инновационного развития корпораций машиностроения.....	14
Бєскурнікова Ю.Г., Борисенко О.М. Інноваційні технології в банківській сфері	17
Bloshchinska N. Personnel development in modern organization in conditions of significant instability of the external environment.....	19
Брага К.О. «Дефицит финансирования» инноваций	21
Воротников В.А. Специфика методологии менеджмента конкурентоспособности уникального высокотехнологического инновационного продукта.....	24
Гармідер Л.Д. Фрактальна природа кадрового потенціалу	26
Гарус К.І. Формування фінансових ресурсів торговельних підприємств в умовах низької економічної активності	29
Глінкіна А.О. Особливості формування та реалізації дивідендної політики підприємства в учасних умовах господарювання.....	30
Гудим М.В. Організація інформації з управління стабільним розвитком підприємства	33
Гудим П.В. Аналіз прогресивних методів прогнозування та моделювання в утворенні ефективної стратегії управління інвестиційним портфелем	36
Дивінець О.Л. Стратегія соціально-економічного розвитку міського електричного транспорту.....	39
Євтушенко О.А. Проблеми фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств України	42
Інкін Л.Ю., Ільченко В.О. Інформаційні технології як інноваційний засіб формування управлінської культури майбутніх економістів.....	44
Киця А.С. Надійність банку як запорука розвитку та активізації депозитної діяльності.....	45
Kirichenko O. Problems of knowledge – based economy measurement.....	48
Косарев В.М. Мониторинг точек контакта абитуриента с вузом	50
Климович Н.І. Інтелектуальний капітал – головний фактор розвитку інноваційної економіки.....	53

Кришан О.Ф. Методика формування центрів функціональної відповідальності організації у вирішенні завдання запровадження інтегрованого контролінгу в практику управління промисловими економічними системами ..	55
Курін П.В. Аналіз ступеня демократизації суспільства та економічних передумов революції гідності.....	57
Лимонова Е.М. Проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в Україну.....	60
Логачов І.В. Фінансова стратегія як галузь фінансового планування..	63
Lyalchuk T. Introduction of project office in non-project organizations, government.....	65
Макарова Н.С. Створення стратегії та управління нею – запорука успіху підприємства	67
Ніколаєнко Д.В. Сутність комплементарного підходу в управлінні підприємствами	69
Пестовська З.С. Ефективність управління поточними фінансовими потребами машинобудівних підприємств.....	71
Ракович І.Г. Підходи до управління ліквідністю та ризиком ліквідності комерційних банків	74
Резяпов К.И. Девальвация евро и укрепление доллара: причины и прогнозы	76
Романенко Г.А. Кластеризация в инновационных экономических процессах.....	78
Светличная С.М. Механизм реализации концепции развития образования в сфере культуры и искусства на региональном уровне в условиях кризиса	81
Тараненко Я.О. Стратегія розвитку біржової торгівлі агропромисловою продукцією	84
Тульських І.Л. Аналіз структури фондового ринку України	87
Холодова О.Ю. Роль судово-експертної діяльності в регулюванні економічних відносин.....	90
Хорішко І.В. Інноваційні аспекти впровадження екологобезпечних технологій у аграрному виробництві.....	91
Шкапяк О.І. Світова практика соціального медичного страхування та особливості його впровадження в Україні.....	95
Ядранский Д.Н. О теологической природе фрагментарного сознания... ..	99

СЕКЦІЯ 2.ПРОБЛЕМИ ОСВІТОЛОГІЇ 102

Безпарточна О.І. Вивчення магістрантами методики викладання у вищій школі: теоретико-методологічний підхід.....	102
Бондаренко З.П. Інклюзивна освіта у контексті професійної підготовки корекційних, соціальних педагогів і психологів.....	105

Велкова О.В. Філософські й соціологічні погляди на феномен «взаємодія»	110
Гайдар М.М. Проектна методика у навчанні академічного письма студентів-філологів	114
Грисенко Н.В. Особливості управління естетичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах.....	116
Коробейнікова Т.І. Врахування когнітивних стилів студентів у процесі формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні	118
Куянова С.І. Аспірантура та докторантура як дійовий механізм формування наукового світогляду.....	120
Лещук Г.В. Професійна компетентність фахівця соціальної сфери в контексті модернізації професійної освіти.....	122
Любченко О.В. Деякі особливості управління навчальним процесом у загальноосвітніх навчальних закладах.....	125
Манохіна І.В. Значення соціально-перцептивних якостей у становленні особистості майбутнього соціального педагога.....	127
Макарова К.Г. Використання відеоматеріалів в процесі фахової підготовки перекладачів	130
Мовчан Д.О. Проблемні аспекти визначення професійно-етичних якостей працівників митних органів державної фіскальної служби України	131
Наход С.А. Проектування педагогічної технології формування прогностичних умінь майбутніх практичних психологів засобами інтерактивних технологій.....	134
Пащенко І.Ю. Педагогічні умови підготовки викладачів економічних дисциплін вищих навчальних закладів як науково-педагогічна проблема.....	139
Петришин Л.Й. Технологія «креативізації особистості» як інтегральна складова процесу формування креативності майбутніх соціальних педагогів	141
Піддубцева О.І. Вимоги до процесу навчання професійно орієнтованому читанню майбутніх аграріїв	145
Резунова О.С. Необхідність викладання іноземних мов у ВНЗ	147
Семак Л.А. Позааудиторні заняття як інструмент розвитку рідної мовної компетентності студентів-аграріїв	148
Сербінова Х.О. Пізнавальний бар'єр як засіб досягнення якості освіти	149
Токарієва А.В. Media education as a platform for integrative learning.....	151
Устименко Ю.С. Щодо формування культури професійного діалогу у процесі навчання іноземних студентів медичних ВНЗ	153
Черняк Н.О. До питання про самоактуалізацію та її роль у формуванні професійної спрямованості	156

Чеховська М.В. Узагальнення досвіду Республіки Болгарія у контексті її інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору	158
Шаломаєв І.О. Реформування системи вищої освіти Республіки Грузія у світлі євроінтеграційних процесів.....	161
Шевченко В.М. Практична підготовка студентів як педагогічна умова формування професійної компетентності майбутніх фахівців з бухгалтерського обліку.....	164

СЕКЦІЯ 1. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Б.В. Александрова
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасні дослідження показують, що успіх розвинених країн забезпечує уміла реалізація їх підприємницького потенціалу як четвертого чинника виробництва (окрім землі, праці та капіталу). Як і кожна економічна діяльність, підприємництво має фактори, що прямо або опосередковано впливають на його розвиток. Актуальність дослідження цієї тематики в межах України визначається значною роллю суб'єктів господарювання в економічному зростанні країни, активізації ринкової кон'юнктури, зниженні рівня безробіття, створенні суспільного продукту, утвердженні позитивного іміджу країни в міжнародній спільноті.

Зазначені проблеми продовжують перебувати в центрі уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких І.А. Бланк [1], З.С. Варналій [2], З.В. Герасимчук [3], В.А. Кредісов [4], Л.Г. Лапуста та ін.

Проаналізувавши роботи зазначених науковців, пропонуємо створити узагальнюючу класифікацію та поділити фактори, що впливають на розвиток підприємництва України, за такими критеріями:

1. За сферою впливу: на зовнішні та внутрішні фактори. Зовнішні фактори – це компоненти середовища в якому функціонує приватне підприємництво [4, с. 5]. Зовнішні фактори поділяють на базові та доповнюючі. До базових можна віднести наявність та доступність основних компонентів організації підприємницької, загальну економічну стабільність у державі, співвідношення фіскальних та економічної функції податків. Доповнюючими називають фактори держаної підтримки підприємництва, які сприяють розвитку приватних підприємств, процедурі реєстрації підприємницьких структур тощо. Внутрішні фактори охоплюють особисті та професійні здібності людей, що займаються підприємницькою діяльністю [4, с. 21]. Вони включають в себе ті умови, виробництва та реалізації продукції (послуг), які

піддаються регулюванню з боку підприємств в процесі внутрішньофірмового регулювання та планування.

2. За характером впливу фактори розвитку підприємництва поділяються на фінансово-економічні, організаційно-правові та соціально-психологічні. Всі три види факторів є взаємозалежними та характеризуються великим взаємовпливом. Фінансово-економічні фактори умовно можна поділити на економічні, фінансові та ресурсні. До них відносять загальну макроекономічну стабільність у державі, стан економіки країни, рівень інфляції, стан грошового обігу і надійність національної грошової одиниці, рівень стабільності економічної кон'юнктури, механізм демонополізації виробництва, систему фінансування, кредитування, оподаткування, податкові пільги, державну фінансову підтримку, допомогу, що надається спілками, радами, громадськими об'єднаннями підприємств, залучення капіталу, інвестиційний клімат, систему доступу до матеріально-технічних ресурсів, доступність виробничих площ, процедури отримання виробничого приміщення, офісу, системи доступу до природних ресурсів та земельних ділянок, грошово-кредитну та валютну політику держави, організацію розрахунків між підприємствами, ступінь включення у світову економіку, рівень розвитку фінансового ринку та фінансової інфраструктури [3, с. 112]. Серед організаційно-правових факторів, які визначають розвиток приватного підприємництва, одним з основних є наявність законодавчих актів, які регулюють діяльність підприємництва. До групи соціально-психологічних факторів входять ті, що характеризують сприйняття підприємництва суспільством у цілому та популяризують таку діяльність. Ця група факторів має особливе значення для країн, у яких підприємство є молодим видом економічної діяльності [4, с. 7].

3. Залежно від ступеня дії фактори поділяють на фактори прямої та непрямой (опосередкованої) дії. Фактори з прямим характером дії впливають на підприємство й, у свою чергу, відчувають прямий вплив від діяльності підприємства, законів і постанов державного регулювання, трудових ресурсів, споживачів. Фактори опосередкованого впливу не здійснюють прямий негайний вплив на підприємство, але згодом позначаються на ньому.

4. Залежно від ролі факторів у створенні підприємницького клімату можна виділити стимулюючі та стримуючі фактори. Тут можна говорити про загальний стан економіки, науково-технічний прогрес, соціально-культурні й політичні зміни в суспільстві, природно-географічні й демографічні показники.

Аналізуючи стан розвитку малого підприємництва в Україні, З.С. Варналій серед головних причин гальмування виділяє: відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва; важкий тягар оподаткування; відсутність належного нормативно-правового забезпечення; обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, інфляцію. До макроекономічних факторів він відносить обмеженість внутрішнього попиту; незначну інвестиційну активність, обмеженість кредитів [2, с. 5–87].

Список використаних джерел

1. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. – 711 с.
2. Варналій З.С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З.С. Варналій. – [4-те вид.]. – К.: Т-во «Знання», 2008. – 302 с.
3. Герасимчук З.В. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні / З.В. Герасимчук // Фінанси України. – 1998. – № 9. – С. 110–113.
4. Кредісов В.А. Система суспільно-економічних чинників функціонування підприємництва / В.А. Кредісов // Формування наукових відносин в Україні: зб. наук. праць. – Вип. 3 (34). – К., 2004. – С. 3–9.

Науковий керівник: А.О. Задоя, д-р екон. наук, проф.

М.І. Андрєнко
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ АГРАРНОЇ БІРЖІ УКРАЇНИ

Аграрна біржа – це єдина державна товарна біржа в Україні. Створена у 2005 році, вона забезпечує рівні умови для всіх учасників біржової торгівлі та сприяє розвитку ринку товарних деривативів, базовим активом яких є сільськогосподарська продукція.

Зараз аграрний сектор України є локомотивом економіки. При загальному спаді виробництва, зменшенні контрактів та обсягів інвестування аграрний ринок показує зростання та наочно демонструє перспективність подальшого розвитку цього напрямку. Але для подальшого стимулювання до розвитку перспектив-

ного напряму потрібні інвестиції. Дотації держави АПК є незначними, а нові обмеження на імпортні квоти та відміну повернення НДС не дозволяють набрати стрімких темпів розвитку.

Сьогодні в Україні угоди із сільгосппродукцією на біржовому ринку складають всього лише трохи більше 1%, тоді як в США – більше 90%. У нас посередники-спекулянти заробляють від цих угод до 19%, а в США – 1,2–1,3%.

Які фінансові інструменти використовуються на аграрній біржі:

- контракти спот;
- контракти форвард;
- аграрні розписки.

Негайна поставка (спот) – поставка товару на організованому аграрному ринку на умовах, що передбачають передання у власність або розпорядження(власністю) такого товару контрагенту протягом п'яти робочих днів наступних за днем укладення відповідного цивільно-правового договору, при виконанні таким контрагентом його умов.

Форвардний контракт – стандартний документ (договір, дериватив), який засвідчує зобов'язання особи придбати (продати) базовий актив у визначений час та на певних умовах у майбутньому, з фіксацією цін продажу під час укладення такого контракту.

Найбільш цікавим та перспективним інструментом, який може вплинути на розвиток АПК України та долучити інвестиції у цей напрям, є аграрні розписки. Питання фінансування аграрного сектора, з огляду на сезонність виробництва та специфічні ризики, – одне з найбільш актуальних та болючих. Недофінансованість аграрної галузі в Україні залишається дуже високою, стримуючи розвиток перспективних бізнесів. У найближчі 5 років у розвиток інфраструктури аграрного ринку потрібно інвестувати близько 180 млрд грн. Основні засоби потребують капіталовкладень понад 250 млрд грн, підтримка тваринництва – 43 млрд грн на рік, а рослинництва – близько 57 млрд грн. Протягом останніх років дефіцит ресурсів становить близько 50%. Аграрна розписка є товаророзпорядчим документом, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених в ньому умовах. За своєю сутністю аграрна розписка подібна до векселя, який належить до боргових цінних паперів.

Передбачено два види аграрних розписок – торгова аграрна розписка, предметом якої є зобов'язання здійснити постав-

ку сільськогосподарської продукції, визначення її кількості та якості, і фінансова аграрна розписка, предметом якої є безумовне зобов'язання сплатити грошові кошти, визначення формули розрахунку розміру грошового зобов'язання боржника, кількості та родових ознак сільськогосподарської продукції, що є невід'ємною частиною такої формули.

Використання аграрної розписки робить прозорішими відносини між кредиторами та боржниками – виробниками сільгосппродукції і закриває низку адміністративних питань, які раніше зупиняли потенційних кредиторів та інвесторів від фінансування. По-друге, розписки будуть двох типів – товарні та фінансові, що, у свою чергу розширює коло кредиторів до трейдерів та інших учасників ринку. В майбутньому аграрна розписка може стати інструментом, за допомогою якого здійснюватимуться розрахунки між різними учасниками ринку. Крім того, аграрні розписки знімають ризик зниження ціни на продукцію, оскільки його обов'язок фіксується в кількості товару, а не в грошовому обчисленні.

Розвиваючи ринок ф'ючерсів і опціонів, аграрна біржа особливо увагу могла б приділяти вдосконаленню системи гарантій виконання термінових угод.

Одночасно з удосконаленням власної гарантійної системи підвищувалися б вимоги і до учасників торгів. Сьогодні, не маючи законодавчої бази та відповідної їй біржової інфраструктури, ми не в змозі зробити прогноз за цінами на продовольство на 2015 р. Слід враховувати, що вже довгий час величезна частина сільгосппідприємств немає доступу до довгих інвестиційних ресурсів, а короткі кредитні гроші не дозволяють їм реалізовувати інвестпрограми.

Україна може стати регіональним, а можливо, років через 20 і одним зі світових лідерів біржової торгівлі аграрною продукцією. Завдання, які має поставити перед собою вітчизняна біржа – це розробка і впровадження широкого спектра фінансових інструментів, що дозволяють управляти ціновими ризиками боргового та аграрного ринків, а також виконання представницьких функцій з метою створення регіональним клієнтам рівних умов для роботи на біржових ринках, забезпечення практичної взаємодії з регіональними учасниками, регіональними підприємствами-емітентами та інвесторами.

Науковий керівник: С.А. Кузнецова, д-р екон. наук, проф.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЛОГИСТИЧЕСКОГО ПОДХОДА В УПРАВЛЕНИИ ТРУДОВЫМИ РЕСУРСАМИ

В условиях рыночных отношений и интеграции Украины в мировое экономическое пространство приобрела актуальность проблема исследования трудовых ресурсов на новом теоретико-методологическом уровне. В современной экономической науке широкое использование получил системный подход в управлении трудовыми ресурсами. Актуальность применения данного подхода ещё более усилилась в связи с изменением места, роли работников и значения их трудового потенциала в организации. При этом трудовой потенциал рассматривается как ресурс организации, причём ресурс весьма динамичный, требующий системного подхода к управлению им, как на микро-, так и на макроуровне, что определяет необходимость формирования методологии системного управления трудовыми ресурсами организации в новых условиях увеличения, как динамики и неопределённости внешней среды, так и динамики самих трудовых ресурсов.

На наш взгляд, решение данной проблемы связано с использованием логистического подхода, который в отечественной и зарубежной экономической науке, применительно к процессам формирования, использования и управления трудовыми ресурсами, используется крайне недостаточно. Данный подход позволяет оптимизировать издержки и повышать эффективность управления трудовыми ресурсами на микро- и макроуровнях. При этом использование логистического подхода в процессе управления трудовыми ресурсами требует разработки соответствующего понятийно-категориального аппарата в контексте междисциплинарной взаимосвязи логистики и экономики труда, в частности разработки категории «трудовые потоки».

Предприятия, которые считают квалифицированные кадры наиболее важным своим ресурсом, могут рассчитывать на эффективное функционирование логистической системы. При анализе функционирования логистических систем одной из важнейших ее характеристик является потоки полезных ресурсов (материальные, информационные, финансовые, трудовые и т.д.). Полезность ресурсов определяется степенью реализации управляющих функций и обеспечения эффективности функционирования логистической системы. Количество потоков, цирку-

лирующих в системах, зависит от типа логистической системы. Поток трудовых ресурсов является особым видом потоками, определяемым количественной и качественной характеристика, который играет определяющую роль в функционировании и управлении логистическими системами.

Логистические системы, рассматриваемые производственной логистикой, носят название внутрипроизводственных логистических систем. Внутрипроизводственные логистические системы можно рассматривать на макро– и на микроуровне. На микроуровне внутрипроизводственные логистические системы представляют собой ряд подсистем, находящихся в отношениях и связях друг с другом, образующих определенную целостность, единство. Эти подсистемы: закупка, склады, запасы, обслуживание производства, транспорт, информация, сбыт и кадры, обеспечивают входение материального потока в систему, прохождение внутри нее и выход из системы. В соответствии с концепцией логистики построение внутрипроизводственных логистических систем должно обеспечивать возможность постоянного согласования и взаимной корректировки планов и действий снабженческих, производственных и сбытовых звеньев внутри предприятия. Качественная гибкость внутрипроизводственных логистических систем может обеспечиваться за счет наличия универсального обслуживающего персонала и гибкого производства. Количественная гибкость также обеспечивается различными способами. Например, на некоторых предприятиях Японии основной персонал составляет не более 20% от максимальной численности работающих. Остальные 80% – временные работники. Причем до 50% от числа временных работников составляют женщины и пенсионеры. Таким образом, при численности персонала в 200 человек предприятие в любой момент может поставить на выполнение заказа до 1000 человек. Резерв рабочей силы дополняется адекватным резервом оборудования.

Содержание концептуальных положений свидетельствует о том, что традиционная концепция организации производства наиболее приемлема для условий «рынка продавца», в то время как логистическая концепция – для условий «рынка покупателя». Снижение себестоимости в условиях конкуренции достигается не увеличением размеров выпускаемых партий и другими экстенсивными мерами, а логистической организацией как отдельного производства, так и всей товаропроводящей системы в целом.

Решение поставленных задач предполагает развитие научного аппарата логистики, уяснение категорий экономики тру-

да, обобщение последних с точки зрения практики их использования и способов повышения теоретического уровня исследований в целом. Трудовые ресурсы выступают базой формирования трудовых потоков, а оптимизация последних, в свою очередь, обуславливает более эффективное использование трудовых ресурсов. Предлагаемый подход определяет новое междисциплинарное направление, которое можно обозначить как «логистика труда».

Учитывая теоретическое значение проблемы, её практическую важность в условиях современного состояния украинской экономики, рынка труда с высокой долей безработицы, необходимости перестройки экономики, логистический подход позволяет повысить эффективность управления и использования трудовых ресурсов, по крайней мере, по трём уровням: в рамках всего народного хозяйства и в рамках отдельных предприятий различных отраслей.

Научный руководитель: Л.Д. Гармидер, канд. экон. наук, доц.

Д.О. Баканов

Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОЦЕССОВ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ КОРПОРАЦИЙ МАШИНОСТРОЕНИЯ

Важнейшим фактором устойчивого развития корпораций является повышение инновационного потенциала субъектов хозяйствования, что невозможно без создания и освоения новых совершенных технологий, эффективного использования интеллектуальных ресурсов, внедрения инноваций в производство и рыночной реализации инновационного продукта.

В настоящее время инновационное развитие украинских корпораций сопряжено с рядом проблем:

- отсутствием в Украине действенного нормативно-правового обеспечения инновационной деятельности;
- низкой конкурентоспособностью продукции большинства корпораций (износ основных производственных фондов, устаревшие технологии, высокая ресурсоемкость производства);
- слабым финансированием инновационной деятельности (ИД) корпораций;

– отсутствием у украинских корпораций современной базы для создания и внедрения разработок из-за отсутствия необходимого оборудования;

– нехваткой квалифицированных специалистов, способных проводить маркетинговые исследования рынка инновационных продуктов;

– сопротивлением инновациям со стороны персонала и инвесторов;

– отсутствием кадров, способных эффективно управлять инновационным процессом (ИП);

– отсутствием на предприятиях соответствующей современным требованиям организационной структуры управления ИП;

– отсутствием в Украине активной пропаганды экономики знаний и перспективности инновационного пути экономического развития.

Организация – это составная часть управления, суть которой заключена в координации действий отдельных элементов системы, достижении взаимного соответствия функционирования её частей.

Обеспечение – совокупность мер и средств, создание условий, способствующих нормальному протеканию экономических процессов, реализации намеченных планов, программ, проектов, поддержанию стабильного функционирования экономической системы и её объектов, предотвращению сбоев, нарушений законов, нормативных установок, контрактов.

Под инновационным развитием понимается, прежде всего, цепь реализованных новшеств. Оно более успешно, когда охватывает не одну узкую область (например, производство деталей), а включает в себя такие сферы, влияющие на общий результат, как управление, маркетинг, обучение персонала, финансы, продажу и т.д.

Таким образом, организацию обеспечения инновационного развития предприятия (ИРП) можно рассматривать как координацию действий элементов структуры предприятия по созданию условий для постоянных разработки, изготовления и реализации новшеств, охватывающих все бизнес-процессы предприятия, при максимальном и эффективном использовании всех имеющихся ресурсов.

Таким образом, для повышения эффективности процессов инновационного развития украинских корпораций, как минимум, необходимо:

На уровне предприятия:

1. Выделять управление и финансирование процессов инновационного развития из общего управления и финансирова-

ния предприятия с целью упорядочения инновационного процесса.

2. Уделять приоритетное внимание кадровому обеспечению процессов инновационного развития предприятия.

3. Изыскивать мотивационные приемы для преодоления сопротивления инновациям со стороны персонала, а также создавать мотивационный климат, способствующий инновационной заряженности менеджеров и сотрудников, вовлеченных в инновационный процесс.

4. Способствовать развитию умения каждого сотрудника оценивать и учитывать влияние внешних факторов на результаты его деятельности, выстраивать свои действия соответственно перспективам развития предприятия.

5. Совершенствовать структуру управления НИОКР в направлении обеспечения соответствия практическим текущим потребностям, а также на перспективу.

6. Изучать опыт инновационного развития компаний в развитых странах с целью его использования в организации обеспечения процессов инновационного развития предприятия.

7. Осуществлять мониторинг текущего инновационного процесса на всех стадиях с целью принятия корректирующих управленческих решений по обеспечению процессов инновационного развития предприятия.

На уровне государства:

1. Усовершенствовать законодательную базу в направлении формирования последовательной государственной политики в сфере инноваций и их обеспечения.

2. Определить приоритетные направления инновационного развития Украины.

3. Создать мотивацию для привлечения капитала, в том числе иностранного, в сферу высокотехнологичных производств.

4. Стимулировать коммерческие банки к кредитованию инновационной деятельности корпораций.

5. Создавать и развивать сеть технопарков с целью повышения эффективности технологического обеспечения инновационного процесса в Украине.

6. Организовать через систему образования подготовку специалистов разного уровня для работы в инновационной сфере.

Научный руководитель: Л.Д. Гармидер, канд. экон. наук, доц.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БАНКІВСЬКІЙ СФЕРІ

Погіршення стану ринку банківських послуг та зростання недовіри клієнтів до банків в Україні змушують останні вести активний пошук додаткових шляхів отримання конкурентних переваг, зокрема шляхом впровадження інноваційних технологій обслуговування клієнтів. Водночас, ураховуючи значний рівень фінансових витрат та ризику, які супроводжують інноваційну діяльність, коло банків, здатних до повноцінної реалізації програм інноваційного розвитку, є досить обмеженим. Це обумовлюється наявними у їх розпорядженні ресурсів в достатній кількості та потенційних можливостей їх результативного використання. Відповідно, виникає необхідність у формалізації інноваційного потенціалу банку та розробці науково-методичних засад та практичного інструментарію управління ним. Впровадження банківських інновацій дозволяє підвищити продуктивність праці, ефективно використовувати ресурси, збільшити прибутки, знизити витрати і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність банків і банківської системи та забезпечити їх сталий розвиток у глобальному економічному середовищі. З метою забезпечення інноваційного розвитку доцільним є формування концепції управління інноваційним розвитком на рівні окремих банків.

Розвиток фінансових послуг безпосередньо залежить від готовності банків змінюватися і адаптуватися до потреб клієнтів. Інноваційні послуги виникають завдяки потребам та вимогам клієнтів, що стали основним рушієм інноваційного розвитку банків. Переважна більшість економічно активних українців вже користуються будь-якими банківськими послугами. Виходить, що нарощувати клієнтську базу банки можуть лише за рахунок появи нових користувачів-представників підростаючого технологічного покоління або переманюючи клієнтів у конкурентів – знову ж сервісом, новими продуктами і послугами, технологіями. І той, хто сьогодні зробив ставку на технології, схоже, вже завтра може опинитися в лідерах ринку.

Але в Україні мінімально створюються власні інноваційні продукти та послуги. Для вітчизняної банківської системи ха-

рактерною є практика вживати запозичені інновації та адаптувати продукти та послуги зарубіжних банків до вітчизняного ринку. Так, більшість послуг та продуктів в сфері private-banking, а також послуги з продажу через мережу своїх банкоматів та POS-терміналів електронних ваучерів провідних операторів мобільного зв'язку та IP-телефонії базуються на зарубіжному досвіді [2, с. 420]. Зокрема відомо, що найактивніше банківські інтернет-послуги розвиваються у скандинавських країнах – Фінляндії, Норвегії, Швеції, чому сприяє висока «інтернетизація» населення.

Вже сьогодні створені різноманітні цікаві рішення, щось йде в маси, щось залишається унікальною «фішкою» того чи іншого банку. Так, наприклад, розроблений браслет, який заміряє частоту серцебиття людини і може ідентифікувати людину при здійсненні безконтактних платежів. В даний час девайс тестується MasterCard для ідентифікації клієнтів Royal Bank of Canada. Канадський CIBC Bank запропонував клієнтам відкрити інноваційну кредитну карту – кобренд з популярною мережею ресторанів Tim Hortons. Карта з кнопками, при оплаті власник обирає, чи здійснює він звичайні покупки або вирішив поїсти в тій самій мережі ресторанів. Можна робити покупки, отримувати за це бонуси, а потім витратити їх за допомогою другої кнопки в Tim Hortons. Банк Westpac з Нової Зеландії ввів ідентифікацію при вході на мобільний додаток за відбитками пальців. У США запущений сервіс, що дозволяє отримати готівку тим, кому тільки дійти до банкомата і навіть до інтернету. Правда, це небанківська платіжна програма Nimbl. Її користувачі можуть запросити суму до 200 доларів в межах зони обслуговування, і гроші принесуть їм «ходячі банкомати» протягом години [3].

Якщо не змінювати стратегію розвитку, в майбутньому банки можуть бути витіснені природним чином небанківськими фінансовими рішеннями. Нефінансових сервісів вже досить багато. Крім вищевказаної програми Nimbl, яка дозволяє отримати готівку, не встаючи з дивана, можна виокремити ще сервіс Billr, який вміє розпізнавати рахунок в ресторані і ділити його між гостями, або програму мобільного телефону, яка дозволяє здійснювати покупки в офлайн- і онлайн-магазинах, скануючи QR-коди товарів [1].

Отже, для досягнення успіху банки повинні сприяти підвищенню існуючого рівня технологічної та інформаційної обізнаності потенціальних споживачів інноваційних послуг, тому що для більшості клієнтів важливо, щоб їх проблемою займалися жива людина, особливо в тих випадках, коли клієнт не визна-

чився з тим, що йому потрібно. Для звичних, нескладних операцій клієнти вже зараз частіше використовують технічні засоби, наприклад, термінали або кіоски. Якщо ж виникають проблеми чи питання, клієнт все одно подзвонить до call-центру або ж звернеться до менеджера в офісі банку.

Небажання або неможливість користування інноваційними технологіями з боку клієнтів робить примарними фінансові переваги, що надає банкам застосування у цій сфері активнонаступальних стратегій. Швидше мова тут може йти про формування позитивного іміджу та репутації комерційного банку як технологічного лідера.

Список використаних джерел

1. Антипов Ю. Как рождаются банковские инновации? / Ю. Антипов. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.banki.ru/blog/yantipov/>
2. Страхарчук А.Я. Інформаційні системи і технології в банках: навчальний посібник / А.Я. Страхарчук. – К.: УБС НБУ: Знання, 2010. – 515 с.
3. Nimbl – сервис доставки наличных [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://futurebanking.ru/post/2667>

N. Bloschinska
Alfred Nobel University, Dniepropetrovsk

PERSONNEL DEVELOPMENT IN MODERN ORGANIZATION IN CONDITIONS OF SIGNIFICANT INSTABILITY OF THE EXTERNAL ENVIRONMENT

Human resource development constantly attracts attention of both researchers and experts all over the world. The majority of companies pay appropriate attention to their staff, develop its skills and, as a result, enhance enterprise performance. Big entities increase investment in the training of their personnel because the external market demands continuous upgrade of both products and operational procedures. Not accidentally many organizations consider increase of the investment in personnel development to be the principal factor in the competition.

Staff development plan facilitate forming of labor force which has broader skills and stronger motivation to execute the tasks of the company. Quite obviously, it leads to efficiency growth and raising of competitive strength. Thus, personnel development activities should

be considered as major investment in the development of the company itself. The target for such investments is employees of the entity in contradiction to investments in property items and financial assets. The main task of staff development is a goal-oriented process of personnel efficiency raising.

But contemporary trend analysis of manpower developing and staff monitoring are the weakest elements in Ukrainian enterprise performance regardless to the size of the companies. Such indicators as personnel preoccupation with their duties, satisfaction with working conditions, attitude towards an organization changes, psychosocial climate and particular qualities of corporate culture, are crucial for effective performance, especially in conditions of current instability and crisis in the national economy. However, usually companies do not track these indicators and, respectively, do not pay attention that they need to respond to the negative trends in changes of these indices.

At the same time, the world experience shows that systematic concern in resolving the issues of personnel development, which is based on directed effect on corporate culture, is the most effective one, especially in the conditions of significant instability. It's obvious since attitude to changes is tightly bound to the corporate culture as well as the readiness to initiate and provide innovations, ability and aspiration of constant improvement, desire to learn and teach others. These features are crucial and obligatory at times of instability and crisis. When corporate culture supports innovations, lets adapt to the sudden changes in economic environment quickly, such behavior patterns will sustain in the company and turn to major corporate competences. This can be called evolutionary mode of corporate culture development that corresponds to the typical progress scenarios in the leading countries on economic development.

But when it comes to drastic revolutionary changes in organizational culture, which are exactly what Ukrainian enterprises badly need, then the intensive «indoctrination» at all levels must be done. During the changing of corporate culture the introduction of new types of behavior occurs. All these will cause the personnel resistance. That's why we have to address such issues systematically, analyzing the satisfaction, involvement and loyalty levels and comparing the outcome with all the implemented measures, especially those linked with staff training and development.

Corporate competence development also takes a lot of time. That's why this question should be the main subject. New behavior patterns, as a rule, significantly differ from the old ones. Thus the introduction of the new patterns should be done every day with the help of number of measures, involvement in project activity and decision-

making. That's why actual staff development programs for the national enterprises have to facilitate formation of flexible corporate culture, increase of staff involvement level and development of required competence.

Scientific supervisor: E. Momot, language supervision by associate professor: S. Kozhushko.

К.О. Брага
Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

«ДЕФИЦИТ ФИНАНСИРОВАНИЯ» ИННОВАЦИЙ

Важной проблемой в управлении технологиями является финансирование технологического развития и инноваций. Даже в крупных фирмах, менеджеры, управляющие технологическими проектами, зачастую имеют больше проектов, которые они хотели бы провести, чем средств, которые можно на них потратить [1]. Есть ряд причин для этого явления: низкая ожидаемая доходность из-за неспособности спрогнозировать прибыль от изобретения, неопределенности и риски, связанные с проектом, и чрезмерный оптимизм со стороны менеджеров.

Экономисты уже давно придерживаются мнения, что инновационную деятельность трудно финансировать в условиях рынка с высоким уровнем конкуренции. Поддержку этой точки зрения в виде экономико-теоретического моделирования не трудно найти и, вероятно, она начинается с классических статей Р. Нельсона (1959) и К. Эрроу (1962), хотя сама идея упоминалась Д. Шумпетером (1942) [2]. Аргументация выглядит следующим образом: основным результатом инвестиций в инновации является знание того, как сделать новые товары и услуги, и это знание является неконкурентным: использование одной фирмой не исключает его использования другим. Из-за того, что знание не может держаться в секрете, отдача от инвестиций в эти знания не может быть присвоена предприятием, осуществляющим инвестиции, и поэтому такие компании будут неохотно вкладывать средства, что приводит к недофинансированию НИ-ОКР и других инновационных инвестиций в экономику.

С того времени, когда этот аргумент был полностью сформулирован К. Эрроу, он, конечно, был развит, испытан, изменен и расширенный во многих отношениях. Например, Р. Левин (1987) и Э. Мэнсфилд (1981) используя данные исследова-

ния, обнаружили, что имитация нового изобретения не беззатратна, но может стоить от 50 до 75% стоимости оригинального изобретения. Этот факт позволит уменьшить, но не устранить проблему нехватки инвестиций. Эмпирическая поддержка основной точки зрения относительно положительных внешних факторов, созданной исследованиями, которые были сделаны К.Эрроу, широко распространена в основном в форме проведения исследований, которые документируют социальную отдачу от НИОКР, которая выше, чем в частном секторе (З. Гриличес, 1992; Б. Холл, 1996).

Вопросами финансирования инноваций занимались такие экономисты, как Ричард Нэльсон, Кинис Эрроу, Джозеф Шумпетер, Бронвин Холл, Джери Хаусман и др.

В этом контексте основной целью работы является рассмотрение теоретических обоснований «дефицита финансирования» для инноваций. Акцент делается на причинах, связанных с финансовым рынком для недостаточных инвестиций в инновации, которые сохраняются даже при отсутствии внешних эффектов, вызванных недофинансированием.

Теоретические наработки ученых уже широко используются политиками для обоснования таких мероприятий, как система интеллектуальной собственности, государственной поддержки инновационной деятельности, налоговые льготы для НИОКР и поощрение научно-исследовательских партнерств различных видов. В общем эти программы стимулирования могут быть оправданы, даже если компания или частное лицо, проводящее исследования, являются лицами, финансирующими его. Тем не менее, в работах К. Эрроу также содержится еще один аргумент, опять один, который был предопределен Д. Шумпетером и был рассмотрен последующими исследователями в области экономики и финансов. Аргумент заключается в том, что существует дополнительный разрыв между частной нормой доходности и стоимостью капитала, когда инновационный инвестор и финансирующая организация – разные лица.

Даже если проблемы, связанные с неполной возможностью присвоения экономических выгод от НИОКР решаются с помощью охраны интеллектуальной собственности, субсидий или налоговых стимулов, все еще может быть трудно или дорого финансировать НИОКР и другие инновационные мероприятия с использованием капитала из внешних источников компании или предпринимателя. Таким образом, всегда существует клин, иногда большой, между нормой прибыли, необходимой предпринимателю, вложившему собственные средства и внешним

инвесторам. Придерживаясь этого аргумента, некоторые нововведения не могут быть обеспечены только потому, что стоимость внешнего капитала слишком высока, даже при условии, что средства были доступны с «нормальной» процентной ставкой, если только изобретатель уже являлся богатым или компания уже была прибыльной.

Что касается инвестиций в инновации, экономическая теория выдвигает множество причин, почему может быть разрыв между внешними и внутренними капитальными издержками. Они могут быть разделены на три основных типа: асимметричность информации между новатором и инвестором, нанесение морального вреда со стороны новатора или вытекающие из разделения собственности и управления налоговые аспекты, которые могут вбить клин между внешним финансированием и финансированием по нераспределенной прибыли.

В условиях НИОКР проблема асимметричной информации состоит в том, что изобретатель часто имеет лучшую информацию о вероятности успеха и природы предполагаемого инновационного проекта, чем потенциальный инвестор.

Моральный вред инвестирования в НИОКР возникает вследствие того, что современные промышленные предприятия обычно имеют разделение собственности и управления. Это приводит к проблеме «принципал-агент» с конфликтом целей, которые могут привести к различным стратегиям инвестиций, что не всегда приводит к увеличению инвестиций либо увеличению объемов прибыли.

Таким образом, можно выделить несколько основных моментов.

Малые компании и стартапы в высокотехнологичных отраслях сталкиваются с более высокой стоимостью капитала, чем их более крупные конкуренты и компании в других отраслях промышленности. Кроме того, все труднее находить доказательства для финансирования провалов для крупных и устоявшихся предприятий НИОКР. Причиной является то, что компании предпочитают использовать внешне сгенерированные средства для финансирования инвестиций.

Исходя из вышеизложенного, можно сделать вывод, что на данный момент существует множество проблемных вопросов, связанных с недостатком инвестирования в инновации, а также в оценке ожидаемой прибыли от инвестиций в НИОКР. Одной из основных проблем инвестиций в НИОКР является провал в объеме прибыли, которую ожидает получить предприниматель, вложивший собственные средства, и внешний инвестор.

тор, поэтому некоторые программы не могут быть достаточно обеспечены финансированием из-за высокой стоимости внешнего капитала.

Список использованных источников

1. Peeters, Carinne, and Brunovan Pottelsberghedela Potterie. 2003. «**Measuring Innovation Competencies and Performances: A Survey of Large Firms in Belgium**», «Institute of Innovation Research, Hitotsubashi University, Japan, Working Paper#03-16.
2. Schumpeter, Joseph. 1942. *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York: Harper and Row (reprinted 1960).
3. Arrow, Kenneth J. 1962. «Economic Welfare and the Allocation of Resources for Invention», In Richard Nelson (ed.), *The Rate and Direction of Inventive Activity*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
4. Hall, Bronwyn H., Zvi Griliches, and Jerry A. Hausman. 1986. «Patents and R&D: Is There a Lag?» *International Economic Review* 27:265-83.
5. Levin, Richard C., Alvin K. Klevorick, Richard R. Nelson, and Sidney G. Winter. 1987. «Appropriating the Returns from Industrial Research and Development», *Brookings Papers on Economic Activity* 1987(3):783-832.
6. Mansfield, Edwin, Mark Schwartz, and Samuel Wagner. 1981. «Imitation Costs and Patents: An Empirical Study», *Economic Journal* 91:907-918.
7. Nelson, Richard R. 1959. «The Simple Economics of Basic Scientific Research», *Journal of Political Economy* 49:297-306.

Научный руководитель: А.Я. Глухая, канд. экон. наук, доц.

В.А. Воротников

Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

СПЕЦИФИКА МЕТОДОЛОГИИ МЕНЕДЖМЕНТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ УНИКАЛЬНОГО ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНОГО ИННОВАЦИОННОГО ПРОДУКТА

Существующие методологии создания инновационных продуктов (ИП) ориентированы на рыночную специфику продукции длительного серийного производства. Они не могут описать выведение на рынок уникальной новой техники (УНТ) – сложных

технических систем (СТС), выпускаемых в единичных экземплярах. Поэтому актуально создание методологии менеджмента конкурентоспособности создания образцов УНТ-СТС, на основе которых формируются уникальные высокотехнологичные ИП (УВИП).

Целью данной работы является обоснование методологических особенностей управления конкурентоспособностью УВИП на основе УНТ-СТС, как системного процесса обеспечения перспективности УВИП в качестве специфического двухкомпонентного ИП.

УВИП – это ИП, концепция которого исходит из специфики создания и применения УНТ-СТС, включает использование материальных и нематериальных результатов научно-технической деятельности и ориентирована на обеспечение локальной рыночной перспективности. Менеджмент конкурентоспособности (МК) УВИП – системно увязанный с остальными элементами менеджмента фирмы комплекс регламентов, предписаний и процедур, направленных на достижение приемлемых значений контролируемых показателей образца УНТ как УВИП при выполнении проекта НИР и ОКР.

В основе методологии МК УВИП как системного процесса заложено:

- использование комплексного подхода к прогнозированию и последующему обеспечению перспективности УВИП;
- применение адаптивного подхода при управлении выполнением НИР и ОКР по критерию конкурентоспособности УВИП;
- построение МК УВИП в обеспечение его перспективности на базе процессного подхода.

Аналитический аппарат прогнозирования и контроля перспективности УВИП в процессе выполнения НИР и ОКР строится на основе учета, во-первых, объективных трудностей предпроектной оценки конкурентоспособности образца УНТ-СТС, во-вторых, сквозного контроля ключевых показателей на всех этапах разработки и, в третьих, роста номенклатуры и достоверности показателей по мере выполнения НИР и ОКР.

Адаптивное управление выполнением НИР и ОКР по критерию конкурентоспособности УВИП заключается в оперативных изменениях ресурсов фирмы, которые предназначены для реализации проекта, с целью корректировки контролируемых показателей объекта разработки. Приоритетны минимально затратные решения с использованием организационных ресурсов, в особенности ситуационное наращивание самостоятельности команд разработчиков НИР.

Применение процессного подхода в МК УВИП основано на формировании системно увязанного комплекса процессов обеспечения приемлемых показателей объекта разработки. Преодоление обособленности исполнителей на крупных отечественных предприятиях достигается путем увязки процедур межфункционального взаимодействия, например, в виде дорожной карты управленческого механизма обеспечения перспективности УВИП, для чего достаточна минимальная реорганизация существующих структур исходя из конкретных условий.

Новизна концепции МК УВИП состоит в идентификации специфики УВИП как двухкомпонентного ИП, который включает материальную составляющую образца УНТ как СТС, и нематериальную составляющую в виде ОПИС. Ситуационный анализ и адаптивный учет особенностей крупных отечественных разработчиков УНТ позволяет внедрить МК УВИП без значительной реорганизации существующих систем управления.

Научный руководитель: В.Е. Момот, д-р экон. наук, проф.

Л.Д. Гармідер,

канд. экон. наук, доц.

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ФРАКТАЛЬНА ПРИРОДА КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Сучасні класичні методи управління соціальними системами в умовах глибокої інтеграції і зростання ступеня невизначеності функціонування таких систем виявляються малоефективними. Ряд дослідників починає ставити під сумнів метод стратегічного управління, що передусім спирається на прогностичний аналіз. Невизначеність майбутньої події в еволюційному розвитку соціальної системи породжує невизначеність майбутньої поведінки системи. Абсолютна динамічність системи не дозволяє фактично зафіксувати її в статичному становищі для встановлення певного рівня системи в цілому і ступеня її елементів. Такий статичний стан абсолютно необхідний, якщо ми намагаємося спрогнозувати майбутній розвиток системи. А неможливість такої фіксації неминуче призводить до неможливості розрахунку єдиного вірного шляху розвитку системи при її бажаному зовнішньому управлінні.

На наш погляд, в дослідженні соціально-економічних процесів доцільніше виходити з принципу фрактальності. При цьо-

му можливо розглядати фрактальність з двох взаємопов'язаних позицій: фрактальність систем (їх структур, елементів), включених в процес, і фрактальність процесів, що визначають рівень соціально-економічного розвитку кадрового потенціалу. Відповідно, передбачається наявність фрактальної природи кадрового потенціалу, оскільки, по-перше, фрактальність – одна з властивостей системи, а кадровий потенціал є складною соціально-економічною системою; по-друге, фрактал – періодична структура, що проявляється в часі, а розвиток кадрового потенціалу є динамічним процесом, що розвивається циклічно; по-третє, ключова властивість фрактала – самоподібність (самовідтворення, цілісність і саморозвиток, наявність певної програми розвитку на різних ієрархічних рівнях), а кадровий потенціал, як цілісна складна соціально-економічна система, схильний до саморозвитку.

Тому важливим завданням управління розвитком кадрового потенціалу підприємства є пошук інструментів і інститутів саморозвитку його складових з урахуванням фрактальності.

Концептуальним питанням, що стосуються фрактального підходу в управлінні соціально-економічними системами присвятили свої праці такі дослідники, як: Х.Ю. Варнеке [1], В.Е. Войцехович [2], Т.Н. Егембердієв і А.І. Тишин [3], О.Ю. Ісопескуль [4] та ін.

Аналіз наукових праць зазначених авторів дозволив дійти висновку, що формування нової парадигми розвитку і управління соціально-економічними системами, що базується на принципах системності, нелінійності розвитку і саморозвитку, обумовлює необхідність вдосконалення механізмів і інструментів розробки перспектив розвитку соціально-економічних систем. В зв'язку з цим актуальним стає застосування методів нелінійної динаміки, пов'язаних з пошуком єдиних механізмів, шляхів розвитку в нелінійних системах різного походження, їх прогнозування.

Враховуючи вищезазначене, слід відзначити, що розвиток кадрового потенціалу торговельного підприємства є складним процесом, до вивчення якого не можна підходити з позиції жорсткого детермінізму і лінійності. І це закономірно, враховуючи, що носієм кадрового потенціалу є людина, яка має свободу вибору. Обмеженість трендів розвитку кадрового потенціалу і його зумовленість у поєднанні з нелінійністю і багатоваріантністю свідчать про його фрактальну природу.

Таким чином, розглядаючи кадровий потенціал з позицій фрактального підходу, можна стверджувати, що структу-

ра фрактала, що склалася, в часі і за економічними зв'язками упродовж тривалого періоду буде подібна до поточної. Узагальнено основними фрактальними ознаками кадрового потенціалу як соціально-економічної системи є: системні властивості – наявність схожих структурних елементів, їх цілісність; цілеспрямованість – наявність загальних векторів, програм розвитку; ієрархічна визначеність; повторюваність – будь-яка підсистема повторює конфігурацію цілісної системи; наявність управління; відкритість. Істотно і те, що застосування фрактального підходу до проблем розвитку кадрового потенціалу передбачає рішення двох великих завдань: визначення фрактала кадрового потенціалу, його основної структури (закономірності); розпізнавання ознак власного фрактала в просторі цілей на нижчому рівні управління відповідного підприємства.

Згідно з ознакою фрактальності в певній точці соціально-економічного простору існує деяка «програма саморозвитку і самоподібності», тому перед наукою стоїть завдання – ідентифікувати елементи (точки простору), що мають подібні програми саморозвитку. Ключовим моментом фрактальності (її сутності і змісту), на який слід вказати в зв'язку з цим, є те, що будь-яка підсистема також має характерні властивості системи.

Список використаних джерел

1. Варнеке Х.Ю. Революция в предпринимательской культуре. Фрактальное предприятие: пер. с нем. / Х.Ю. Варнеке. – М.: МАИК «Наука/Интерпериодика», 1999. – 280 с.
2. Войцехович В.Э. Фракталы и аттракторы социальной эволюции [Электронный ресурс] / В.Э. Войцехович. – Режим доступа: <http://www.inauka.ru/blogs/article54813>
3. Тишин А.И. Фрактальность человека / А.И. Тишин, Т.М. Эгембердиев // Материалы V Всероссийского постоянно действующего научного семинара «Самоорганизация устойчивых целостностей в природе и обществе» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://sins.xaos.ru/articles/articles_r017.html
4. Исопескуль О.Ю. Фрактальная природа организационной культуры [Электронный ресурс] / О.Ю. Исопескуль. – Режим доступа: <http://uecs.ru/uecs47-472012/item/1638-2012-11-07-07-25-16>

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НИЗЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Фінансові ресурси – це капітал, позикові та залучені кошти, тобто джерела формування активів підприємства; фінансові ресурси становлять пасив балансу підприємств за українськими та міжнародними стандартами фінансової звітності.

До основних задач управління фінансовими ресурсами належить визначення та реалізація політики з формування і використання фінансових ресурсів, оскільки їх структура і вартість значною мірою впливають на основні показники фінансово-господарської діяльності підприємства та на ефективність діяльності господарюючого суб'єкта в цілому. До основних складових управління фінансовими ресурсами підприємства відносять управління власним капіталом, залученими коштами, а також управління структурою капіталу та визначення оптимальної його структури, за для мінімізації ризиків та максимізації ефективності функціонування підприємства.

Процес формування фінансових ресурсів полягає у визначенні та реалізації політики щодо формування власних фінансових ресурсів за рахунок найбільш ефективних зовнішніх і внутрішніх джерел, а також залученого капіталу за рахунок найбільш вигідних зовнішніх джерел. Збільшення власного капіталу за рахунок внутрішнього джерела (прибутку), звичайно, є найменш ризиковим для підприємства, однак забезпечити зростання підприємства виключно за рахунок прибутку досить складно, оскільки для цього необхідно мати значний резерв нерозподіленого прибутку. Це, в свою чергу, потребує високоефективної діяльності підприємства, великих обсягів чистих грошових надходжень, а також ефективної дивідендної політики, яка б забезпечувала оптимальний розподіл прибутку, задоволення інтересів акціонерів і достатнє зростання підприємства за рахунок капіталізованого прибутку.

Формування фінансових ресурсів в умовах низької економічної активності має свою специфіку, що обумовлена недостатністю джерел фінансового ресурсів, замороженням фінансових ринків, зокрема ринку позикового капіталу. Тому основні підходи до управління капіталом дещо трансформуються. Здебільшого, фінансовому менеджеру в Україні доводиться

стикатись з іншою особливістю нашої економіки — хаотичною структурованістю. Формування фінансових ресурсів в умовах хаотично структурованої економіки має відмінності порівняно з розвиненою економікою. Досить часто фінансовий менеджер підприємства стикається з обмеженістю фінансових ресурсів, пов'язаною з кризовими явищами в економіці країни, політичній сфері та міжнародних відносинах; банківські та небанківські фінансові установи практично зупиняють кредитування бізнесу, оборот цінних паперів підприємств України. В такому разі з'являється необхідність максимально ефективно використовувати особисті фінансові ресурси, тобто внутрішні джерела.

Важливо враховувати специфіку і напрям діяльності кожного конкретного об'єкта управління фінансовими ресурсами. Наприклад торговельні підприємства — специфічна галузь фінансових відносин; залежно від ринків збуту та особливостей товару/послуг відсоток власних фінансових ресурсів коливається від 5 до 90%. Такий широкий розбіг пов'язаний саме зі специфікою торговельного бізнесу. На сучасному ринку України достатньо розвинені різні форми співпраці контрагентів в фінансовій сфері, такі як комерційний кредит, товар під реалізацію. Така специфіка відносин дає змогу підприємствам торговельної галузі формувати активи підприємства за рахунок запозичених/залучених фінансових ресурсів без формування великої частки власного капіталу.

Основні принципи управління фінансовими ресурсами на підприємствах дещо змінюються. Виникає питання коректності нормативних фінансових показників, що характеризують капітал підприємства.

За фінансовою характеристикою торговельна галузь дещо схожа з фінансовим посередництвом, але об'єктом відносин є не фінансові ресурси, а товар чи послуга.

Науковий керівник: С.А. Кузнецова, д-р екон. наук, проф.

А.О. Глінкіна
*Кременчуцький інститут
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Одним з важливих завдань фінансового менеджменту є формування та реалізація політики підприємства в галузі виплати

дивідендів. Дивіденди — частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) відповідно до частки їх участі у статутному капіталі підприємства.

Дивідендна політика — це набір цілей і завдань, які ставить перед собою керівництво підприємства у галузі виплати дивідендів, а також сукупність методів і засобів їх досягнення. Оптимізація дивідендної політики — це оптимізація співвідношення між прибутком, що виплачується у вигляді дивідендів, і тим, який реінвестується з метою максимізації доходів власників.

Дивіденди відіграють важливу роль у забезпеченні рентабельної діяльності акціонерних товариств, оскільки роблять товариства досить привабливими для потенційних інвесторів, стимулюючи їх до вкладення тимчасово вільних коштів в їх акції. На основі цього формується уявлення про конкурентоспроможність підприємства, його статус, потенційні можливості, стратегію розвитку. Залежність між прибутковістю акцій та рентабельністю акціонерного капіталу очевидна і потребує розробки стратегії, здатної привабити потенційних покупців акцій, тобто інвесторів.

Відповідно прибутковість акцій забезпечує як можливість накопичення капіталу, отримання інвестицій, так і розвиток акціонерного товариства, що можливо за умови оптимального поєднання капіталізованого прибутку і прибутку, що йде на виплату дивідендів. Важлива роль при цьому відводиться розробці та впровадженню механізму реалізації дивідендної політики, що суттєво може вплинути на зацікавленість товариством з боку потенційних інвесторів.

При цьому значущою умовою її ефективності виступає чіткість встановлення порядку нарахування і виплати дивідендів на законодавчому рівні, що є початковим етапом і передумовою проведення дивідендної політики на будь-якому підприємстві. Приймаючи рішення в галузі дивідендної політики, слід враховувати, що вони впливають на ряд ключових параметрів фінансово-господарської діяльності підприємства: величину самофінансування, структуру капіталу, ціну залучення фінансових ресурсів, ринковий курс корпоративних прав, ліквідність та ряд інших. Найбільш чітко вираженим є зв'язок між дивідендною політикою та самофінансуванням підприємства: чим більше прибутку виплачується у вигляді дивідендів, тим менше коштів залишається у підприємства для здійснення реінвестицій. Якщо ж приймається рішення про тезаврацію прибутку, то збільшується величина власного капіталу, а отже, змінюється загальна структура капіталу підприємства, що за певних обставин впливає на його вартість.

Зв'язок між дивідендною політикою і ринковим курсом корпоративних прав описується класичним алгоритмом: курс акцій прямо пропорційний дивіденду та обернено пропорційний процентній ставці за альтернативними вкладеннями капіталу на ринку.

Стабільний рівень дивідендних виплат може сигналізувати про те, що вкладений інвесторами в підприємство капітал працює ефективно. Отже, за інших рівних умов дивідендні виплати позитивно впливають на ринковий курс корпоративних прав. З іншого боку, відсутність дивідендів або їх різке коливання свідчить про нестабільність і ризиковість підприємства-емітента корпоративних прав. Як наслідок – ринковий курс падає.

Щоправда, інвестори можуть високо оцінити вартість акцій підприємства навіть і без виплати дивідендів, якщо вони добре поінформовані про його програми розвитку, причини невиконання або скорочення виплати дивідендів і напрями реінвестування прибутку.

Важливим є також обернений зв'язок між ринковим курсом корпоративних прав і фінансово-господарською діяльністю емітента. Вплив низького ринкового курсу проявляється під час залучення підприємством фінансових ресурсів. За низького ринкового курсу корпоративних прав емісія може або взагалі не відбутися, або з мінімальним курсом емісії, відповідно і мінімальним емісійним доходом.

Отже, якщо підприємство планує залучати кошти за рахунок додаткової емісії, йому слід реалізувати дивідендну політику, спрямовану на підвищення ринкового курсу корпоративних прав.

До основних завдань, які слід вирішувати у ході формування та реалізації дивідендної політики, слід віднести:

- виявлення основних факторів, що впливають на прийняття рішення щодо виплати дивідендів чи реінвестування прибутку;
- визначення оптимального співвідношення між розподілим і тезаврованим прибутком;
- оцінку впливу рішення щодо порядку розподілу чистого прибутку на ринкову вартість корпоративних прав підприємства та його інвестиційну привабливість;
- визначення оптимальної для підприємства величини статутного і власного капіталу;
- узгодження стратегії виплати дивідендів із податковим законодавством;
- вибір найприйнятнішого методу та форми нарахування і виплати дивідендів;

— оцінку впливу дивідендної політики на вирішення конфлікту інтересів між власниками, кредиторами та керівництвом підприємства.

Науковий керівник: Т.М. Болгар, канд. екон. наук, доц.

М.В. Гудим
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ З УПРАВЛІННЯ СТАБІЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Головною функцією для підтримки діяльності підприємства, виключною для його існування, є функція управління. Будь-яка діяльність підприємств зосереджена на раціональності досягнення мети, в дійсності — це оптимальне використання ресурсів з найбільш можливим позитивним економічним ефектом. Для цього потрібно зважати на можливості розвитку діяльності підприємства, його продукції (послуг, робіт) при застосуванні наявних ресурсів, інформації, технологій, виявлених тенденцій тощо. В дослідженнях, що спрямовані на вивчення такого ефективного розвитку підприємств, — це вивчення стабільного розвитку попри існуючі обмеження.

Підвищений інтерес до розв'язання проблеми стабільного розвитку підприємств спричинений виникненням кризових явищ в економіці, динамічними та циклічними процесами її розвитку, ризиками, що переносяться на всю діяльність підприємств, тощо — всіх зовнішніх факторів, а також рівнем якості менеджменту, можливими недоліками в організаційній структурі, недостатнім впровадженням інновацій, помилками та прорахунками у виробничо-технічній, інвестиційній політиці, у професійності кадрів та у виборі стратегії розвитку тощо — всіх внутрішніх факторів.

У такому випадку ще більш активнішими напрямками діяльності підприємства, що потребують нагальності щодо отримання чітких результатів, стали забезпечення збереження конкурентоспроможності, зміцнення позицій в економічному середовищі та розвиток внутрішнього економічного середовища, а особливо забезпечення стабільності — постійної еволюції підприємства та адаптація його економічної діяльності до ситуації, котра створена впливом на нього зовнішніх та внутрішніх факторів — значна увага приділяється антикризовій політиці підприємства, до-

слідженню ризиків та небезпек, що супроводжують усі бізнес-процеси, слабких та сильних сторін у довгостроковій перспективі, а також стабілізаційній політиці, котра і відіграє головну роль у забезпеченні динамічного зростання. Кожна така політика характеризується:

- швидкістю реагування – підприємство має виконувати низку процесів, що разом відповідають за реалізацію дійових своєчасних рішень;

- ціною реалізації – кожна стратегічна та операційна мета досягається на підставі обґрунтованих фактів, а ціна забезпечення такого результату має бути мінімально-допустимою; не має суперечити наявним фінансовим можливостям;

- ефектом та наслідками – з'ясується вплив управлінських дій, мають визначатися показники, що спрямовані на визначення: стану (стабільний або нестабільний); близькості до банкрутства.

Для підприємства важливим є використання методів підтримки зростання та стабільності за будь-яких обставин щодо специфіки діяльності підприємства, серед яких найпоширеніші:

- методи забезпечення виробничо-технічної стабільності підприємства;

- методи фінансово-економічної стабільності;

- методи забезпечення соціальної стабільності;

- методи забезпечення безпеки для розвитку;

- інші методи стабілізації стану і отримання послідовних рекомендацій.

Більшість наукових досліджень спрямовані на вивчення категорій «економічна стабільність» та «бізнес-процеси», що свідчить про неповну зрозумілість теми та проблематики через багатогранність аспектів вивчення. Проте вагомий внесок з визначення теоретико-практичних основ стабілізації діяльності підприємств здійснений такими вченими, як І. Ансофф, А. Бланк, В. Геєць, С. Глівенка, А. Дмитренко, Н. Карачин, Г. Козаченко, О. Кузьмін, Н. Любченко, О. Мельник, Ж. Поплавський, О. Скібіцька, О. Терещенко, О. Чигиринець, З. Шершньова, Н. Шпак, В. Ячменьова та ін., по бізнес-процесам – Б. Андерсон, Х. Біннер, О. Гончарова, Т. Дейвенпорт, Д. Козенков, Е. Ойхман, Н. Тішер, Г. Усова, М. Хаммер, Д. Чампі, Л. Черчик, Л. Чорнобай, Д. Харрінгтон, А. Шеєр та ін., у працях котрих запропоновано методи оцінювання стабільності, класифікацію типів економічної стабільності підприємства та бізнес-процесів, приділяється увага знаходженню факторів, що постійно або з деякою частотою повторень впливають на досягнення стабільності,

та розробці інструментарію, що аналізує та прогнозує її рівень. Останнє є найбільш цінним для практичної реалізації.

Особливо загостреною проблемою у вивченні стабільності підприємства є створення загального, уніфікованого механізму реагування на зміни економічного середовища підприємств, що впливають на стабільність їх розвитку. Недостатня спроможність визначати сигнали, що викликані у разі незначних змін та запізнена реакція відповіді на рушійні – це основні актуальні проблеми, розгляд котрих маловивчений, проте вони потребують вирішення при управлінні стабільністю підприємства.

Загалом дослідження проблеми, що пов'язане із визначенням впливу на підприємство слабких та сильних факторів як зовнішніх, так і внутрішніх, є нерозривними від вивчення бізнес-процесів, котрі продукують результат підприємства, що є взаємодією впливу цих факторів на механізм реагування. Яскравим прикладом такої взаємодії є: для досягнення конкретної мети необхідні ресурси, проте для стабільного розвитку має забезпечуватися значна доступність цих ресурсів – фактор впливу на стабільний розвиток.

Так, є свідчення про те, що реалізація прийняття рішення може базуватися на безмежно великій кількості зв'язків у факторів/цілей.

Так, є свідчення про те, що реалізація прийняття рішення може базуватися на безмежно великій кількості зв'язків у факторів/цілей.

Фактори → впливають на досягнення цілі (яким чином?) → **Цілі**

Визначення факторів/цілей – це визначення оцінки сили взаємодії. Через відображення всіх факторів, та зв'язків залежності з певною силою від них поставлених цілей на підприємстві можна фіксувати та моделювати альтернативні сценарії розвитку подій. Для цього потрібно створити алгоритм 1:

1. Мати громіздку інформацію про історичний вплив факторів на підприємства за подібним та таким же видом діяльності.

2. Формувати на першому етапі вербальну інтерпретацію факторів/цілей щодо інформації власного підприємства.

3. Створити якомога правдоподібну схему впливу факторів/цілей.

4. Створити багатопараметричну модель, що відобразатиме силу взаємодії факторів/цілей.

5. Відслідковувати динаміку факторів/цілей (тобто факторів, цілей та сили зв'язку) і сформувати сценарії розвитку підприємства.

Ключовим моментом визначення альтернатив є дослідження факторів/стану підприємства:

Фактори → впливають на стан підприємства (яким чином?) → *Стан підприємства*

Як і Алгоритм 1, може бути побудовано Алгоритм 2.

Кінцевою метою пропонуються для розгляду цілі/стан підприємства, що формуються перенесенням зв'язків через фактори:

Цілі → впливають на стан підприємства (яким чином?) → *Стан підприємства*

а також стан підприємства/цілі:

Стан підприємства → впливає на досягнення цілі (яким чином?) → *Цілі*

Отже, маючи Алгоритм 1 та Алгоритм 2, є можливість визначити, яких цілей можна досягти за певного набору факторів впливу та який від цього стан підприємства, а також можна дати оцінку поставленим цілям, котрі впливають на стан підприємства і визначають постановку прийняття нових більш доцільних, ефективних цілей. Маючи всю перераховану інформацію для підприємства можливим є управління станом підприємства залежно від відомих та використовуваних факторів. Запропоновано варіант організації інформації для: здійснення управління стабільним розвитком підприємства (прийняття рішення), утворення ефективних відповідних до цілей бізнес-процесів, що контролюються цією інформацією.

Науковий керівник: Ю.К. Тараненко, д-р техн. наук, проф.

П.В. Гудим
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

АНАЛІЗ ПРОГРЕСИВНИХ МЕТОДІВ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА МОДЕЛЮВАННЯ В УТВОРЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОРТФЕЛЕМ

Оскільки світова фінансова система постійно змінюється, розвивається у процесі глобалізації світової економіки під дією законодавчих та інституціональних змін, то виникає можливість та необхідність розгляду та використання фінансового механізму для вирішення проблем, пов'язаних з постійним рухом капіталу. Актуальною проблематикою у сфері розподілу, накопичування та збереження грошових коштів через механізм міжнародних

фінансових відносин є управління інвестиціями при їх розподілі в різних активах зарубіжних компаній, а отже, і застосування механізму управління інвестиційним портфелем. Такий портфель має забезпечити збереження або примноження коштів відповідно до динамічних ринкових економічних умов, в яких опиняється учасник – інвестор економічної системи.

Сучасні методи технічного аналізу, котрими користуються на практиці для планування та прогнозування оптимальним управлінням інвестиційного портфеля, завдячують розвитку математичного моделювання, зокрема моделей Марковіца, Тобіна, Шарпа, що описували основи такого моделювання, теорії систем підтримки прийняття рішень та кібернетичних систем управління. Методикам останніх двох приділяють велику увагу, тому що основним завданням при управлінні інвестиційним портфелем є контроль над розподілом інвестицій відповідно до ризику, а також оціненої зовнішньої інформації у вигляді необхідних та можливих вхідних даних.

При дослідженні прогресивних методів прийняття рішень з управління інвестиційним портфелем існує низка ефективних підходів (альтернатив) щодо вирішення проблем прогнозу та планування розподілу інвестицій. В основі досліджень та аналізу – моделі динаміки капіталу та інвестиційних потоків, обґрунтованих статистичною інформацією; моделі динаміки цін та доходності, що включають збереження власного капіталу через інвестиції; способи постановки оптимізаційної задачі з її обмеженнями як щодо прибутковості, так і ризику портфеля, а також різні способи використання первинної чи прогнозованої інформації, інформації щодо впливу зовнішньоекономічних факторів для портфеля щодо динаміки доходностей – вигляд моделі ціноутворення доходностей за цінними паперами.

За більшістю досліджень було з'ясовано, що найбільшій популярності здобули ті, що зосереджені на аналізі динаміки ціноутворення доходностей (зокрема, зосереджені на побудові регресійних моделей даних, прогнозів прибутковості фінансових активів), а також випадкових величин (можуть бути виражені через білий шум).

Було досліджено основні способи технічного аналізу, що використовуються для досліджень, аналізу, моделювання економічних та фінансових систем на практиці задля управління, планування та прогнозування, імітації. Для вирішення проблеми, пов'язаної зі збереженням капіталу, а у більш вузькому значенні фінансової системи – управління інвестиційного портфеля, використовуються такі технічні методи:

- ♦ статистичні:

- одновимірні моделі;
- багатовимірні моделі;
- модель корекції похибками;
- функції імпульсного відгуку (IRF):
- статистичні тести тощо;
- ♦ ймовірісно-статистичні та методи статистики нечислових даних, у тому числі інтервальної статистики та інтервальної математики, а також методи теорії нечіткості:
 - ♦ теорія ігор;
 - ♦ теорія штучного інтелекту;
 - ♦ методи експертних оцінок та експертний метод прогнозування.

Завдяки розвитку та використанню комп'ютерних технологій широкі можливості для застосування у моделюванні та прогнозуванні набули методи систем підтримки прийняття рішень, методи експертного прогнозування та нейронні мережі.

Проте через використання теорії штучного інтелекту стало зрозуміло, що метод прогнозування та моделювання на основі нейронних мереж досить ефективний та прогресивний. А виняткові переваги, попри існуючі недоліки, нейронних мереж визначають сутність даної актуальності. Загалом, для вирішення задачі управління інвестиційними портфелями створюються такі моделі, що побудовані на основі теорії нейронних мереж, котрі використовуються для прогнозування. Вони, в свою чергу, мають відповідати низкам критеріїв та проходити тести щодо реального прогнозування та виявлення тенденцій динаміки процесу ціноутворення доходностей фінансових активів.

При застосування ефективних прогнозних моделей, зокрема і тих, що побудовані нейронними мережами, існує можливість будувати такі моделі оптимізації інвестиційного портфеля, що мінімізують ризики, котрі виникають внаслідок помилок прогнозних моделей або максимізують прибутки для прогнозного часового горизонту. Відштовхуючись від результатів, котрі буде отримано через оптимізаційну модель експертом-інвестором, будується стратегія для побудови найкращого портфеля (є можливість заздалегідь визначати диверсифікаційну стратегію на майбутні періоди, базуючись на інформації прогнозу).

При використанні прогнозних моделей із застосуванням теорії нейронних мереж можна сформулювати такий алгоритм з утворення стратегії управління інвестиційним портфелем, при розв'язку задачі з високою точністю (для розв'язку проблеми зі знаходження оптимального розміру портфеля із можливістю створення стратегії диверсифікації інвестиційного капіталу):

1. Збір первинної інформації – визначення статистичної вибірки даних, знаходження додаткової інформації та аналіз методик її включення у наступних етапах.

2. Побудова моделі прогнозування чи використання наявної інформації з використанням нейронної мережі та із врахуванням або без випадкової величини у вигляді білого шуму.

3. Розрахунок вторинної інформації при застосуванні прогнозної моделі.

4. Контроль прогнозу із реальною динамікою для підвищення точності моделі, що відбувається через застосування додаткового контуру зворотного зв'язку на кінцевий результат (здійснення пунктів 3–5; модифікація доступних моделей прогнозування (реалізація перенавчання нейронної мережі)).

5. Отримання результатів та висновків з поставленої оптимізаційної задачі.

6. Проведення відповідно до результатів прийняття рішення.

7. Перевірка та розрахунок економічного ефекту від застосування даного методу прийняття рішень, корекція за зворотним зв'язком.

Отже, для досягнення основної мети – збереження та примноження інвестиційного капіталу на міжнародному фінансовому ринку, а при управлінні інвестиційним портфелем – визначення оптимального розподілу частин інвестицій між типами цінних паперів міжнародних компаній та визначення їх розміру – існує велика кількість різних підходів з прийняття рішень, проте більший інтерес мають такі, що здатні проводити аналіз у перспективному стратегічному плануванні, а особливими є методи із застосуванням нейронних мереж та системи підтримки прийняття рішень, що застосовують можливості теорії та практики прогнозування (через лінійне, нелінійне моделювання, імітацію тощо) та ризикології.

Науковий керівник: Н.О. Різун, канд техн. наук, доц.

О.Л. Дивінець

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

СТРАТЕГІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСЬКОГО ЕЛЕКТРИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

Ефективне функціонування міського електричного транспорту має не тільки економічне, але й велике соціальне значен-

ня, оскільки від його роботи залежить рівень задоволення щоденних потреб у перевезеннях широких верств населення. Крім того, діяльність підприємств міського електричного транспорту позначається на стані навколишнього природного середовища, наслідком чого може бути загострення екологічних проблем.

Отже, актуальність розробки стратегії розвитку підприємств міського електротранспорту обумовлена необхідністю реформування їх діяльності з метою досягнення високої економічної та соціальної ефективності.

Стратегічними напрямками розвитку підприємств міського електричного транспорту є:

- організація ефективного управління підприємствами та належного використання їх майнового комплексу;
- забезпечення беззбиткового функціонування;
- технічне переоснащення та зміцнення матеріально-технічної бази;
- створення належних умов для надання населенню високоякісних послуг з перевезення трамвайними вагонами і тролейбусами;
- збільшення питомої ваги електротранспорту у міських пасажирських перевезеннях, пріоритетний його розвиток у містах з підвищеним рівнем забруднення довкілля, у зонах масового відпочинку та щільної житлової забудови.

Для реалізації зазначених стратегічних напрямів необхідно розв'язати такі основні завдання:

- адаптація підприємств галузі до роботи в ринкових умовах;
- забезпечення державної фінансової підтримки;
- оновлення парку трамвайних вагонів і тролейбусів;
- налагодження серійного виготовлення сучасних трамвайних вагонів і тролейбусів, іншого обладнання для потреб галузі;
- впровадження новітніх технологій, передусім енергозберігаючих, у процесі виготовлення, будівництва, реконструкції та модернізації трамвайних вагонів і тролейбусів, контактних мереж, тягових підстанцій, трамвайних колій, інших об'єктів, призначених для надання пасажиром транспортних послуг;
- збереження і розвиток електротранспортної інфраструктури та маршрутної мережі.

На базі стратегічних пріоритетів розвитку міського електротранспорту відбувається визначення напрямів розвитку на міському рівні. Зокрема закладаються такі принципові положення державних програм та концепцій розвитку міського електротранспорту:

а) пріоритетність розвитку міського електричного транспорту, що включає будівництво нових трамвайних і тролейбусних ліній, розвиток інфраструктури електротранспорту, збільшення чисельності рухомого складу та уникнення нездорової конкуренції між пасажирським електротранспортом і транспортом автобусним;

б) впровадження системи оплати проїзду, дружньої для пасажирів, яка передбачає безкоштовні пересадки між видами міського комунального транспорту шляхом запровадження безлімітних абонементних квитків тривалої дії (на 90 хв., добу, тиждень, місяць);

в) створення зручних транспортно-пересадкових вузлів між маршрутами електротранспорту, які водночас мають відігравати роль кінцевих доводочних автобусних маршрутів;

Для фінансового забезпечення реалізації запропонованих заходів, окрім державних та власних коштів підприємств міського електричного транспорту, необхідно залучати кредити, гранти міжнародних організацій, кошти міжнародних програм, благодійні внески.

Забезпечити беззбиткове функціонування підприємства можливо такими заходами:

- вирішення центральними та місцевими органами виконавчої влади питань щодо повного відшкодування з державного та місцевого бюджетів втрат підприємства від безоплатного перевезення окремих категорій громадян, а також від установлення тарифів на проїзд у міському електротранспорті, рівень яких не покриває витрат з перевезення пасажирів;

- збільшення власних доходів підприємства шляхом здійснення органами місцевого самоврядування у порядку, встановленому законодавством, регулювання граничних рівнів тарифів на проїзд для різних видів транспорту;

- підвищення ефективності роботи із збору плати за проїзд;

- збільшення надходжень від розміщення реклами на транспорті, надання інших додаткових послуг;

- зменшення витрат на експлуатаційну діяльність шляхом оптимізації чисельності працівників підприємства, підвищення якості технічного обслуговування і ремонту об'єктів міського електротранспорту, впровадження заходів з енергозбереження.

Виконання запропонованої стратегії розвитку дає такі можливості підприємствам міського електричного транспорту:

- підвищення рівня задоволення потреби населення у високоякісних та безпечних перевезеннях тролейбусами;

- збереження мережі міського електротранспорту, його стабільності та ефективної роботи;

– зменшення до рівня експлуатаційної безпеки зносу основних фондів міського електротранспорту та витрат на надання транспортних послуг;

– забезпечення ефективного використання електроенергії;

– поліпшення екологічного стану міста.

Отже, для стабілізації роботи підприємств міського електричного транспорту необхідно реалізувати комплекс стратегічних заходів, що створить умови для їх беззбиткової діяльності, залучення додаткових інвестицій та пріоритетного розвитку. Це, в свою чергу, призведе до підвищення якості, а отже, і безпеки послуг, які надаються підприємствами міського електричного транспорту широким верствам населення.

Список використаних джерел

1. Бакаев А.А. Информационное моделирование и качество управления транспортными процессами / А.А. Бакаев, А.П. Кутах // Управляющие системы и машины. – 2003. – № 3. – С. 84–92.

2. Гольская Ю.Н. Оценка влияния транспортной инфраструктуры на социально-экономическое развитие региона [Текст]: автореф. дис. ... канд. экон. наук / Ю.Н. Гольская. – Екатеринбург, 2013. – 21 с.

3. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд. – 12-е изд. – М.: ИД «Вильямс», 2014. – 928 с.

4. Фролова Т.О. Корпоративні стратегії глобального інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс] / Т.О. Фролова // Ефективна економіка. – 2012. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1130>

Науковий керівник: О.М. Зборовська, д-р екон. наук, проф.

О.А. Євтушенко

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день проблема фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств

є актуальною. Для випуску конкурентоспроможної продукції та успішної діяльності на зовнішніх ринках українським виробникам необхідно оновлення виробничої бази, застосування передових технологій. Але криза в економіці України скорочує можливі джерела фінансування.

Основними джерелами фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств України традиційно були власні кошти (амортизаційні відрахування та чистий прибуток) та банківське кредитування.

В умовах економічної кризи в Україні фінансування витрат, пов'язаних з відтворенням основних засобів, є ускладненим. За підсумками 2014 року індекс цін виробників промислової продукції склав 131,8%, індекс промислової продукції машинобудування – 78,7% [1, 2].

Високі темпи інфляції практично роблять неможливим навіть просте відтворення основних засобів за рахунок амортизаційних відрахувань. В умовах інфляції ринкова вартість основних засобів зростає, а амортизаційні відрахування нараховуються на балансову вартість основних засобів, які є у підприємства. Проведення індексації вартості основних засобів зменшує негативний вплив інфляції на формування амортизаційних відрахувань. Але чим вища інфляція, тим менше індексація встигає компенсувати інфляцію.

Зниження обсягів виробництва, проблеми з збутом продукції, інфляція є причинами негативних фінансових результатів діяльності машинобудівних підприємств.

Залучення коштів на фінансовому ринку теж є проблематичним. Кредити дорожчають через збільшення облікової ставки НБУ та інфляції. Для протидії впливу на гривню інфляції та девальвації НБУ за 2014–2015 рр. збільшив облікову ставку з 6,5% до 30% з 4 березня 2015 р. [3, с. 40]. Цей крок НБУ в антиінфляційній політиці робить отримання довгострокових банківських кредитів практично неможливим. З одного боку, позичальник повинен продемонструвати високу фінансову надійність, з іншого – мати доходність діяльності, що дозволяє не тільки розраховуватись за кредитом, а ще отримати власний прибуток. Тому кредити для машинобудівних підприємств є надто дорогими та ризикованими.

Таким чином, основними проблемами фінансового забезпечення відтворення основних засобів машинобудівних підприємств України є інфляція та девальвація гривні, негативні фінансові результати їх діяльності, висока вартість банківських кредитів.

Список використаних джерел

1. Основні показники соціально-економічного розвитку країни за 2014 рік // Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/mp/or/op_u/op1214_u.htm
2. Індeksi промислової продукції за видам діяльності у 2014 році // Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/pr/iopp/iopp_u/iopp_14_u.htm
3. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>

Науковий керівник: О.М. Зборовська, д-р екон. наук, проф.

Л.Ю. Інкiна, В.О. Ільченко,
канд. екон. наук

ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Нові реалії сучасного бізнесу приводять до необхідності радикального перегляду механізму управління на виробничих підприємствах.

Складний процес управління підприємством, який включає вибір і реалізацію цілого набору управлінських дій з метою вирішення стратегічного завдання забезпечення його стійкого фінансового та соціально-економічного розвитку, змушує змінити запити суспільства до професійної підготовки молодих фахівців економічних спеціальностей.

Головним детермінуючим фактором розвитку системи освіти є збільшення акценту на підготовку спеціаліста, який буде спроможний аналізувати організаційно-управлінські ситуації, формулювати цілі та альтернативні способи їх досягнення; обирати оптимальні рішення, а також набувати навичок роботи з найбільш поширеними бізнес-процесами.

Тобто на сьогодні одним із пріоритетних завдань фахової підготовки майбутнього економіста є формування управлінської компетентності як основи управлінської культури, де провідне

місце належить активним методам навчання, наближеним до реальних умов роботи.

З огляду на вищезазначене та за умови, коли розвиток суспільства безпосередньо пов'язаний з інтенсифікацією інформаційних процесів, де інформаційні системи й технології набувають все більшого поширення, в 2010 р. в рамках інноваційної навчальної програми на кафедрі економіки, організації та управління підприємствами університету реалізовано проект впровадження віртуального підприємства.

Віртуальне підприємство, концепція автоматизації якого вирішена на базі програми «1С: Підприємство 8», передбачає імітацію роботи інформаційної системи вітчизняного підприємства машинобудування в комплексному виді для управління його діяльністю в рамках виробництва, фінансів, персоналу, відносинах з контрагентами, закупок, продаж, запасів.

Студенти завдяки впровадженню в освітній процес «Віртуального підприємства» мають змогу набути навичок роботи за спеціальністю, а саме: виконуючи завдання з складання виробничих програм, оперативного планування, відображення процесів виробничої діяльності підприємства, формування оперативної і регламентної звітності, такої як: «Звіт про фінансові результати», «Баланс», «Звіт про рух грошових коштів» та ін.

Саме тут з'являється управлінська компетентність як основа управлінської культури студентів, їх здатність до системного накопичення достатньої кількості інформації й уміння нею вчасно скористатися.

А.С. Киця
*Кременчуцький інститут
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

НАДІЙНІСТЬ БАНКУ ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналіз стану банківської справи в Україні дає можливість виявити декілька проблем, вирішення яких сприятиме виходу із кризи комерційних банків і створенню в Україні банківської системи, яка має стабільно діяти та мати довіру серед вкладників.

Сьогодні проблеми банківської системи України такі:

- низький рівень капіталізації банків;
- нерациональна територіальна структура;
- однорідні структури комерційних банків ринкового зразка;

- існування збиткових банків, що мають «негативний» кредитний портфель;
- тенденції до звуження клієнтури внаслідок спаду виробництва;
- брак досвіду банківського персоналу;
- відсутність законодавчого забезпечення спектра банківських операцій;
- недосконала конкуренція в банківській справі;
- відсутність диверсифікації банківської структури;
- слабка диверсифікація діапазону продуктів та послуг;
- загальноекономічні проблеми.

Депозитні операції банків неможливо ефективно виконувати без такого важливого показника, як довіра клієнтів до банків. Саме зараз гостро стоїть питання відновлення довіри до стійкості та ліквідності багатьох банків України.

Найпоширенішими вкладами у 2013–2014 роках були «вклади до запитання» та короткотермінові строкові вклади до одного року.

Вклади «до запитання» (депозитні гроші) – це вклади фізичних і юридичних осіб на депозитних рахунках у комерційних банках, кошти з яких можуть бути передані іншим особам у вигляді відповідних платежів, що здійснюються за допомогою чеків або електронних грошових переказів; плата за них мінімальна або зовсім відсутня, в будь-який час вони можуть бути використані як купівельний чи платіжний засіб.

За своїм обсягом депозитні гроші, що забезпечують безготівковий обіг, є найпоширенішими. З допомогою депозитних грошей у країнах Заходу здійснюється понад 90 відсотків усіх видів оплат. Це ще раз свідчить про високу ліквідність депозитних грошей.

Депозитні гроші – це неповноцінні знаки вартості, але, на відміну від готівкових, вони не мають речового вираження й існують лише у вигляді депозитів на рахунках у банках, тобто це – «абстрактні гроші». На основі чеків виникла система безготівкових розрахунків, що проводяться без участі грошей готівкою, тобто шляхом переказу або списання банком певної суми з рахунку платника на рахунок одержувача чи заліком взаємних вимог суб'єктів господарської діяльності.

Така форма грошей стала можливою лише за високого рівня розвитку банківської справи, коли кожний суб'єкт грошового обігу може вільно вкласти гроші в банк (депозит), взяти звідти гроші готівкою, або переказати в будь-який пункт ринку і йому гарантується повне їх збереження.

Потреба в такій формі грошей об'єктивно зумовлена посиленням вимог щодо економічності та зручності грошового обігу за умов, коли його обсяги і суми окремих платежів досягли великих розмірів. Здійснення таких платежів з допомогою готівки призвело б до істотного збільшення готівкової маси в обігу, до зростання витрат на її друківання, створило б значні незручності для учасників платіжних операцій, погіршило б керованість грошового обороту тощо. Всіх цих недоліків позбавлені депозитні гроші.

Для розвитку та активізації банківської депозитної діяльності важливим є ступінь надійності банку, що пов'язано зі станом капіталізації банківської установи, адже вкладники обирають саме той банк, якому можна довірити свої кошти.

Важливим заходом у цьому напрямі, на нашу думку, стало те, що у листопаді 2010 року Базельським Комітетом узгоджений варіант нових правил регулювання банківської діяльності, які отримали назву «Базель 3». На відміну від колишніх угод «Базель 2», у новому варіанті внесені істотні зміни, зокрема:

- підвищений мінімальний рівень достатності акціонерного капіталу до 4,5% порівняно з тим, що діє 2%, відносно активів кредитної організації;

- банки повинні формувати додаткові капітальні резерви на рівні 2,5% на випадок виникнення криз та інших несприятливих ситуацій.

Таким чином, загальний рівень вимог до достатності акціонерного капіталу, в який входить капітал, внесений акціонерами, і нерозподілений прибуток, зросте до 7%.

Нові угоди спрямовані на досягнення фундаментального зміцнення глобальних стандартів достатності капіталу банків, а також довгострокову фінансову стабільність і зростання.

У кожній країні виробляються принципи регулювання і стимулювання банківського ринку. Час показує, що необхідно знаходити абсолютно нові підходи і, на наш погляд, банківські установи повинні розглядатися не самі по собі, а як фундамент національної економіки. З цієї точки зору стійкість банків, їх рентабельність буде найважливішим показником не лише для фінансової системи країни, а й для економіки в цілому. Тобто ефективність банківської системи повинна оцінюватися інтегрально – з погляду її функцій в національній або світовій економіці. Це радикально інший підхід до фінансово-банківської системи, який дасть можливість переглянути взаємозв'язок з реальним сектором економіки і домогосподарствами.

Науковий керівник: Т.М. Болгар, канд. екон. наук, доц.

PROBLEMS OF KNOWLEDGE – BASED ECONOMY MEASUREMENT

Nowadays the knowledge-based economy plays an important role in the sustainable growth of the economy both on national and international levels, due to growing economy dependence on knowledge, science, up-to-date technologies, and innovations. The term «knowledge-based economy» could be identified grounding on the recognition of the role of knowledge and information in society and economy.

The aim of this research is to investigate the ways of knowledge-based economy evaluation.

In general, the term «knowledge-based economy» can be explained as an expression coined to describe trends in advanced economies towards greater dependence on knowledge, information and high skill levels, and the increasing need for ready access to all of these by the business and public sectors. Knowledge and technology have become increasingly complex, raising the importance of links between firms and other organizations as a way to acquire specialized knowledge. A parallel economic development has been the growth of innovation in services in advanced economies [1].

According to the definition of Ukrainian researcher L. Fedulova, knowledge-based economy is the economy that creates, distributes and uses knowledge for with the aim support growth and competitiveness. In this economy knowledge enriches all sectors as well as all participants of economic process. Knowledge is not only used in different forms, but it is also created in the form of high-tech and scientific production, high skill services and education [2].

It should be noted that in spite of growing role of knowledge-based economy today, there is no generally recognized definition of the term «knowledge-based economy» and naturally, there is no commonly used method of its measurement.

For instance, The World Bank suggests to measure knowledge-based economy with the help of Knowledge for Development program. The Knowledge assessment methodology in general involves 109 structural and qualitative variables that are grouped into four categories: economic incentive and institutional regime; education and human resources; innovation system; information and communication technology. The economic incentive and institutional regime take into consideration conditions of country's economy and society development, legal and economic environment, quality of doing busi-

ness regulation and private initiatives, public and social institutions' possibilities to use available knowledge effectively to create something new. The index of education and human resources describes the level of adult literacy and the existence of skills applied to create, distribute, use knowledge. It is revealed through the correspondence of registered pupils (students) and other persons of appropriate age. The index of the innovation system analyzes the national the level of innovation system development. Such a system involves companies, research centers, universities, professional unions and other organizations which perceive and at the same time adapt global knowledge h to local needs, as well as create new knowledge and technologies based on it. This index takes into consideration the amount of researchers involved into R&D; the number of registered patents; dynamics of scientific journals publishing [3].

L. Ligonenko suggests to analyze the knowledge-based economy with the help of the international rankings, for instance, The Global competitiveness Index, Knowledge-based Economy Index, The Competiveness Index of the International Institute of Management Development, The Global Innovation Index, The international intellectual property index and others [4].

L. Leydersdorff analyzes knowledge-based economy according to the triple-helix model, where university, industry and government are defined as the main institutions. This model studies interrelations among these three institutions and defines such functions of knowledge-based economy as wealth generation, novelties production, normative control [5].

To our opinion, we can agree with L.Leydersdorff that university, industry and government play an important role in knowledge-based economy, so it is necessary to study their interrelations, but in order to assess the effectiveness of knowledge-based economy the K4D methodology is the most appropriate tool with its two aggregate indexes. Apart from this, for deeper analysis of knowledge-based economy to be conducted in certain country, its economic, technological, innovational, legal, and scientific environment should be studied. That is why the instruments of knowledge-based economy evaluation suggested by L. Ligonenko are auxiliary ones and thus, they can not give complete information about knowledge-based economy functioning in certain country.

To sum up it is necessary to admit that there are different methodologies of knowledge-based economy evaluation. Each country or region can create them according to its needs and level of development. But traditionally the knowledge-based economy index designed by The World Bank is used for this purpose.

References

1. The Measurement of Scientific and Technological Activities: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data: Oslo Manual, Third Edition» prepared by the Working Party of National Experts on Scientific and Technology Indicators, OECD, Paris, para. 71. Retrieved from: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6864>
2. Федулова Л.І. Концептуальні засади економіки знань Економічна теорія : науковий журнал / НАН України; МОН України; Інститут економіки та прогнозування НАН України; КНЕУ ім. В. Гетьмана. № 2, 2008 С. 37–59 [Електронний ресурс] / Л. Федулова. – Режим доступу: http://etet.org.ua/docs/ET_08_2_37_uk.pdf
3. Индекс экономики знаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/ratings/knowledge-economy-index/knowledge-economy-index-info>
4. Лігоненко Лариса Оцінка інноваційності економіки України в міждержавних рейтингах [Електронний ресурс] / Л. Федулова. – Режим доступу: Loet Leydesdorff The knowledge-based economy and the triple helix model Retrieved from: <http://www.leydesdorff.net/arist09/arist09.pdf>

Scientific supervisor: PhD G. Glukha, language supervisor by associate professor: S. Koghushko.

В.М. Косарев,
канд. техн. наук, доц.
Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

МОНІТОРИНГ ТОЧЕК КОНТАКТА АБИТУРИЕНТА С ВУЗОМ

Реформирование системы высшего образования последние несколько лет все активнее вовлекает вузы в насыщенную и сложную конкурентную борьбу на рынке образовательных услуг. Вузы становятся полноправными игроками рынка и вынуждены вести конкурентную борьбу всеми приемлемыми способами.

Яркие рекламные кампании, шумные дни открытых дверей, активное привлечение успешных выпускников, – все это становится не модным трендом или маркетинговым излишеством, а требованием окружающей действительности, необходимостью выжить в этой конкурентной борьбе.

Однако здесь вузы сталкиваются с проблемой, которую специалисты в области маркетинга выявили достаточно давно, и коммерческие фирмы, так или иначе, несколько лет пытаются найти свой путь ее преодоления. Современный рынок перенасыщен информацией. Именно поэтому вузы стремятся создать сильный бренд, способный надолго привязать к себе потребителя, сформировать его долгосрочную лояльность и приверженность.

Бренд вуза – это образ конкретного учебного заведения, сформированный в сознании потребителя на основе совокупности уникальных свойств, особенностей сервисного обслуживания, культурных ценностей, а также ощущений от взаимодействия с ним, вызывающий чувство лояльности и преданности к вузу, желание к повторному обращению к нему. Бренд вуза формирует долгосрочную приверженность к данному месту учебы или работы и гарантирует постоянный приток абитуриентов, не нуждающихся и дополнительной мотивации к обучению.

В сознании потребителя образ высшего учебного заведения формируется зачастую спонтанно и нуждается в жестком и целенаправленном управлении. Заставить абитуриента представлять вуз именно так, как того хочет руководство учебного заведения, достаточно сложно. Однако последовательно сформировать этот образ, привести абитуриента к точке принятия решения, постепенно повышая лояльность к предлагаемому набору услуг, позволяет управление так называемыми точками контакта.

Точки контакта – это многочисленные и разнообразные ситуации, места и интерфейсы соприкосновения абитуриента с вузом. Именно в точке контакта абитуриент принимает самое важное для вуза решение: воспользоваться данным предложением или выбрать образование в другом учебном заведении, получить второе или последующее образование здесь или переключиться на конкурента?

В точке контакта руководство вуза может приобрести или потерять абитуриента, укрепить отношения с ним или, наоборот, разочаровать его, ослабив репутацию вуза.

Основная цель организации системы точек контакта для формирования или усиления бренда вуза заключается в создании прочной эмоциональной связи с потенциальным или реальным потребителем образовательной услуги, которая заставляет снова и снова возвращаться в данное учебное заведение, получать второе и последующее образование, рассказывать друзьям и знакомым, приводить своих детей. Управление же точками контакта заключается в том, чтобы сделать эту эмоциональную связь позитивной.

Для наиболее эффективной организации процесса формирования, и особенно мониторинга точек контакта в сфере высшего образования, их необходимо разделить на три группы: точки контакта, **связанные с опытом до, во время и после получения образовательной услуги.** Перечислим их основные составляющие.

Опыт дополнения образовательной услуги: **Web-сайт; социальные медиа; вывеска вуза; пост охраны; приемная комиссия; рекламные материалы, информационные буклеты; День открытых дверей; выставки.**

Опыт во время получения образовательной услуги: **аудитории; преподавательский состав; общежитие; фирменный бланк; договор; шаблон презентаций; сувениры.**

Опыт после получения образовательной услуги: **Ассоциация выпускников; программы лояльности.**

В современных условиях, когда перенасыщенность рынка приводит к тому, что ценности, которые несет в себе товар или услуга, становятся важнее физического удовлетворения потребностей, выстраивание прочной системы взаимоотношений становится основой выживания на рынке. Основной целью эффективного развития высшего учебного заведения в современных условиях становится не только обеспечение притока абитуриентов, не нуждающихся в дополнительной мотивации к получению образования, но и перевод этого процесса на постоянную основу, причем на всех ступенях образования.

Таким образом, формирование и постоянный мониторинг точек контакта абитуриента с вузом позволяет усилить создаваемый образ учебного заведения, насытить его дополнительными положительными эмоциями, сделать опыт взаимодействия более позитивным. Сегодня победитель обладает не несколькими страницами в специализированном справочнике, а местом в умах потребителей образовательных услуг, в их ментальном пространстве, завоевав которое, вуз получит долгосрочное конкурентное преимущество.

Список использованных источников

1. Уилер А. Индивидуальность бренда: руководство по созданию, продвижению и поддержке сильных брендов: пер. с англ. / А. Уилер. – М.: Альпина Паблишерз, 2004. – 235 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ – ГОЛОВНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасна економіка все більше набуває ознаки глобально-постіндустріальної, що характеризується взаємодією і протидією двох різноспрямованих світових тенденцій: з одного боку, це процеси універсалізації, стандартизації та інтеграції, з іншого – все більше розподіл країн і економічних регіонів за рівнем розвитку [3]. Важливими факторами глобалізації є науково-технічна діяльність, результати якої інтенсивно впроваджуються у виробничо-господарську сферу підприємств, формуючи економіку інноваційного типу.

Сьогодні джерелом економічного прогресу є конкуренція між підприємцями саме в інноваційному аспекті: конкуренція, породжена новим товаром, новою технологією, новим джерелом постачання, новим типом організації; конкуренція, яка визначає остаточну вартість товару або перевага в його кількостях; конкуренція, яка стосується не верхньої межі прибутків або обсягів виробництва, а підприємства в цілому, що і є основою її існування [3].

Під впливом інноваційного процесу змінюється економічна організація суспільства, з'являються нові елементи в системі господарських структур, розвиваються нові технології управління [2]. Стрімко інтернаціоналізується господарська діяльність, інноваційні процеси набувають міжнародного характеру. Кооперація країн спрямована на отримання нових наукових результатів, поширення технологій як у матеріальній, так нематеріальній формах, створення світової науково-інноваційної інфраструктури, здійснення інновацій, які мають глобальні ефекти.

В сучасних умовах підприємства стикаються зі зміною умов конкуренції, що набуває переважно нецінового характеру. Динамічна зовнішня середовище, ефективні канали розповсюдження нових технологій, зростаюча диференціація уподобань споживачів обумовлюють необхідність інноваційного розвитку підприємств для забезпечення їх конкурентоспроможності. Інноваційний розвиток означає розвиток на основі постійного здійснення продуктивних, технологічних, організаційних і соціальних інновацій при забезпеченні необхідного для сталого функціонування підприємств рівня рентабельності підприємства.

Одним з найбільш яскравих проявів сучасної інноваційної економіки є зростаюча роль знань і перетворення їх на один з

найбільших ресурсів зростання – інтелектуальний капітал. Нові знання можуть збільшити ринкову вартість підприємств, що їх використовують. Тому їх можна розглядати як елемент ресурсів підприємства, що використовуються ним, тобто інтелектуально-го капіталу підприємства.

В останні роки відзначається суттєве зростання значущості інтелектуального капіталу у виробництві товарів і послуг.

Глибоке проникнення інтелектуального капіталу у виробництво змінює його характер, забезпечує зростання його ефективності. У зв'язку з цим особливого значення набувають питання, пов'язані з теоретичними та практичними засадами реалізації інноваційних процесів з одночасним вирішенням проблем, що стосуються проблеми удосконалення як методики, так і показників оцінки інтелектуального капіталу. Це необхідно для формування системи управління з визначенням критеріїв важливості інтелектуального капіталу в комплексі показників оцінки діяльності підприємства [1].

Інноваційна економіка може існувати і розвиватися лише в суспільстві знань, в якому одержання і використання знань визначаються не тільки міркуваннями економічної доцільності, але й тим, що знання в різних формах входять у повсякденне життя людей.

Інтелектуальний капітал підприємства створюється людським персоналом, людиною, який перетворює інформацію в знання. Частина знань людина своїм рішенням переводить у ранг формалізованих і, таким чином, перетворює їх у корпоративний капітал, а частину залишає собі у вигляді «ноу-хау».

Практично всі складові інтелектуального капіталу можуть функціонувати лише у взаємозв'язку з людиною, тому що безпосередні чи опосередковані їхні носії приводяться в дію знаннями і вміннями людини. Тому відсутність або неналежне інвестування в розвиток людських ресурсів, недооцінка працівників, їх необгрунтоване звільнення призводять до знецінення інтелектуального капіталу підприємства [4].

Потенціал інтелектуального капіталу в сучасних умовах конкуренції в бізнесі настільки великий, що пріоритет в успішному розвитку віддається вже не технічним можливостям, а людському капіталу, оскільки саме він є потужною рушійною силою створення конкурентоспроможного продукту, і тільки він здатний забезпечити ринковий успіх в найкоротший термін.

Кожні п'ять років обсяг знань людства подвоюється, а отже, посилюється вплив людського інтелектуального капіталу на диверсифікацію і вдосконалення бізнесу. Виходячи з вищезгаданого, можна сказати, що вкладення коштів в інтелектуальний ре-

курс — високоприбутковий бізнес, ефективне використання інтелектуального потенціалу — це основа, складова цього бізнесу.

Таким чином, інтелектуальний капітал це основний фактор розвитку інноваційної економіки.

Список використаних джерел

1. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Энни Брукинг. — Спб.: Питер Бук, 2001. — 288 с.

2. Николаев А.И. Инновационное развитие и инновационная культура / А.И. Николаев // Наука та наукознавство. — 2001. — № 2. — С. 54–64.

3. Новицкий Н. Инновационный путь развития экономики / Н. Новицкий // Экономист. — 2000. — № 6. — С. 34–40.

4. Пархоменко В.Д. Информация и знания: современные представления, внутренняя взаимосвязь / В.Д. Пархоменко, А.В. Пархоменко // Информация и инновации. — 2007. — № 4. — С. 4–14.

О.Ф. Кришан,

канд. екон. наук

Кременчуцький льотний коледж

Національного авіаційного університету

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КОНТРОЛІНГУ В ПРАКТИКУ УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИМИ ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

Як показує практика, вирішення завдання раціональної постановки системи інтегрованого контролінгу на підприємстві багато в чому залежить від наявності обґрунтованої методології вирішення даної проблеми. Без хорошої теорії, як відомо, практика сліпа. Система інтегрованого контролінгу являє собою складну організаційно завершену сукупність інтегрованих в єдиному процесі управління елементів (планування, обліку, контролю, аналізу і регулювання) [3, с. 165].

Тому її формування на підприємстві можливе тільки шляхом формування кожного елемента даної системи як самостійного блоку завдань, реалізація яких повинна здійснюватися ав-

тономно і послідовно через обмеженість управлінських, фінансових, інформаційних та часових ресурсів.

Формування системи інтегрованого контролінгу розпочинається з децентралізації управління через виділення у структурі підприємства самостійних господарських одиниць – центрів відповідальності. Поділ на центри відповідальності є своєрідним фундаментом управління структурними підрозділами підприємства, закладає основи успішного створення і функціонування системи інтегрованого контролінгу.

На практиці при виділенні даних центрів необхідно дотримуватися таких вимог [1]:

- На чолі кожного центру має бути відповідальна особа.
- Повинна бути чітко визначена сфера повноважень і відповідальності менеджера кожного центру.
- У кожному центрі мають бути показники для вимірювання обсягу діяльності і база розподілу витрат.
- Ступінь деталізації показників повинна бути достатньою для аналізу, але не надмірною, щоб ведення обліку не було надто трудомістким та не стало самоціллю.

В сучасних умовах господарювання доцільно виділення центрів відповідальності за функціональним принципом, що відповідають основним функціональним сферам діяльності будь-якого підприємства: постачання, виробництво, збут, обслуговування і адміністрування. Як показує вітчизняний і зарубіжний досвід, максимальна глибина працездатної організаційної структури дорівнює трьом ланкам управління, включаючи найвищий [2; 112].

У свою чергу, виділення функціональних центрів відповідальності забезпечує перехід до трирівневої системи управління підприємством. Отже, перший модуль процедури формування системи інтегрованого контролінгу пов'язаний з проведенням реструктуризації господарюючого суб'єкта, метою якої є оптимізація рівнів управління, існуюча кількість яких ускладнює нині існуючі вертикальні комунікаційні процеси, і організацією управління функціональними центрами відповідальності: обслуговуючий, матеріально-технічного забезпечення, виробничий, збутовий, адміністративний.

Слід відзначити, що формування виробничого центру пов'язане з встановленням точок технологічної відповідальності, обумовлених принципами спеціалізації основних цехів та особливостями організації процесу виробництва продукції. Для підприємств виробничої сфери такими точками виступають: для цехів, побудованих за принципом технологічної спеціалізації –

стадії процесу виробництва; для цехів з предметною спеціалізацією – конкретні види і типорозміри готової продукції.

Крім того, зважаючи на таку виробничу особливість організації забезпечення інтегрованого контролінгу як існування ремонтних та енергетичних служб підприємства, у складі виробничого центру виділено допоміжне виробництво. Сформована організаційна структура закріплюється і вводиться в дію внутрішнім нормативним документом – Положенням про організаційну структуру підприємства.

Щодо скорочення рівнів управління, то внаслідок децентралізації відбувається перехід до трирівневої системи менеджменту, а саме: вищий рівень – керівництво підприємства; середній рівень – менеджер (керівник) функціональним центром відповідальності; нижчий рівень – керівники цехів і функціональних служб в рамках кожного центру відповідальності.

Таким чином, децентралізація управління в рамках інтегрованого контролінгу дозволяє більш ефективно делегувати управлінські повноваження, закріпити зони відповідальності за безпосереднім виконавцям.

Список використаних джерел

1. Алехина О. Управление преобразованиями: помощь организации в приобретении новых способностей / О. Алехина // Менеджмент сегодня. – 2012. – № 5. – С. 37– 42.
2. Анискин Ю.П. Планирование и контроллинг: учебник / Ю.П. Анискин, А.М. Павлова. – М.: Омега-Л, 2011. – 280 с.
3. Калинина Н.М. Формирование системы интегрированного контроллинга на предприятиях химической и нефтехимической промышленности / Н.М. Калинина // Омский научный вестник. – Омск: ОмГТУ, 2013. – № 4 (38). – С. 163–167.

П.В. Курін

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

АНАЛІЗ СТУПЕНЯ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕДУМОВ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

У 2015 році Революція гідності, як її нарекли в Україні, революція за громадянські права вже глибоко укорінилася в національній громадянській культурі як надихаюча історія відваги перед обличчям жорстокого утиску безправ'я. Однією з визначаль-

них особливостей Революції гідності була потреба в економічній та соціальній справедливості.

Стан та тенденції розвитку економічних свобод в Україні, які склалися на той момент, досить вичерпно характеризуються у аналітичній доповіді «Ведення бізнесу в 2013 році» (проект Doing Business, десяте видання серії), що випускається Світовим банком і Міжнародною фінансовою корпорацією, де було надано рейтинг 185 держав світу за показником створення сприятливих умов ведення бізнесу.

Серед пострадянських країн кращі позиції продемонструвала Грузія – 9 місце (16 місце за результатами 2012 року). Далі йдуть: Естонія (21 місце), Латвія (25), Литва (27), Вірменія (32), Казахстан (49), Білорусь (58), Азербайджан (67), Киргизстан (70), Молдова (83). Нижче Росії в рейтингу розташовуються **Україна (137)**, Таджикистан (141), Узбекистан (154).

Слід зазначити, що в 2008 році Україна займала 139 місце у вищезазначеному рейтингу, 145 у 2009 році, 142 у 2010 році, 145 в 2011 році, 152 в 2012 році. Тобто очевидна відсутність будь-якої відчутної позитивної динаміки та зрушень на краще.

Важливим показником, що характеризує економічні свободи також є індекс сприйняття корупції (англ. Corruption Perceptions Index, CPI) – щорічний рейтинг країн світу, що укладається організацією Transparency International з 1995 року. Україні стало займати місця в другій сотні, позаду Зімбабве, Нігерії та Гондурасу. За даними ж авторитетної міжнародної організації Transparency International, яка стежить за рівнем корумпованості у світі, Україна за цим показником в 2013 році посіла 144-те місце.

ВВП у душовому вимірі в Україні станом на 2013 рік за даними МВФ становив всього 8651 \$, що відповідало 104 місцю у світі. Монголія (9293 \$), післявоєнній Ірак (14367 \$) випереджали нашу країну, як й Ботсвана (15241 \$), Суринам (16080 \$) та Габон (20520 \$), що ментально сприймаються більшістю українців як відсталі країни «третього світу».

У цьому контексті доречно надати дані по рівню заробітної платні. Так Україна з середнім офіційним показником 398,6 \$ займала п'яте місце серед держав членів СНД. При цьому слід зробити наголос на вельми повільних темпах зростання заробітної плати. За цим показником Україна впевнено займала остання місце.

Тобто вкрай важко було побачити умови для зростання економіки та як наслідок перспективи для покращення життя громадян. Відсутність віри в покращення стали реаліями буденності.

Також в Україні станом на 2013 рік був найнижчий із європейських держав індекс економічної свободи (46,3 бала із 100 можливих).

Натомість показники рівня демократії за даними дослідницької компанії The Economist Intelligence Unit (аналітичний підрозділ британського журналу Economist) та Глобального рейтингу демократії, що визначається The Democracy Ranking Association, Україна рухалась до авторитарного режиму. Займаючи 52-гу позицію в 2006 році, наша країна спускалась до 65-ї в 2010 році, 80-ї в 2012, і нарешті, **109-ї в 2013 році**.

Аналогічні тенденції можна бачити і в рейтингах свободи преси, та інших рейтингах, що визначають схожі показники.

Фактично на тлі довготривалої економічної кризи, тотальної корупції та відсутності передумов економічного зростання, Україна помітно втрачала демократію та свободу слова.

В той же час зменшення рівня демократії поволі призводило до активізації громадських рухів та до збільшення числа людей, що мали на меті об'єднання проти визначених вище тенденцій. Владою не було запропоновано глобальних альтернативних ідей, програм, щоб переорієнтували активну частину населення, відволочки їх увагу.

В той же час владою активно просувалась та проводжувалась в життя ідея євроінтеграції, що мало стати основою нового суспільного договору між владою на народом. І це почало давати результати. Так ідея європейської інтеграції стала метою, досягнення якої мало вирішувати як економічні так і соціальні проблеми. Українцям було надано орієнтир, вектор руху. Ціль виявилася привабливою та обнадійливою для більшості населення України. 11 листопада 2011 року у Брюсселі в ході завершального 21-го раунду переговорів були узгоджені всі без вийнятку положення тексту Угоди про асоціацію. 19 грудня 2011 року в Києві лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. 30 березня 2012 року у Брюсселі глави переговорних делегацій парафували Угоду. Подальша підготовка йшла наростаючими темпами. Партія влади на всіх рівнях проводила роз'яснювальні заходи на кшталт «YesЄС!», роз'яснюючи серед партійних осередків виключно позитивні наслідки такої інтеграції. 18 вересня 2013 року на засіданні Уряду Прем'єр-міністр України Микола Азаров заявив, що при підготовці Угоди значною мірою вдалося захистити інтереси вітчизняної економіки і знайти компромісні рішення, прийнятні для обох сторін. 21 листопада 2013 року Кабінет Міністрів України вирішив призупинити процес підготування до

укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Неочікувана відмова від європейського вибору призвела до часткової руйнації соціального договору між владою та народом. Економічна криза та відсутність перспектив розвитку стали очевидними, що призвело до активізації протестних суспільних рухів. Ця подія почала відрахунок до революційних подій та зміни влади, переорієнтації країни на нову систему цінностей. Але світовий досвід свідчить, що повернення до ідеалів демократії, яким стрімким воно не було, не гарантує швидкого збільшення якості економічного розвитку. Більш того, якщо у протестні рухи було залучено значну кількість активних громадян, суспільне протистояння набуло рис відкритої агресії, виправлення тенденцій економічного розвитку може зайняти значний проміжок часу. Тобто соціально-економічні проблеми, які викликали інтенсивний суспільний рух за демократію, справедливість та економічний розвиток, на першому етапі після перемоги такого руху можуть навіть підсилитися, що об'єктивно ставить під питання саму перемогу та призводять до небезпеки реставрації.

Тому для певної протидії спекуляціям на теми взаємозв'язку демократії та якості економічного розвитку необхідно вирішити такі питання, що належать до суто сфери економічної науки:

- визначити особливості взаємозв'язку між розвитком демократії та економічним розвитком на прикладах країн, що пройшли через етап інтенсивних суспільних рухів;
- визначити фактори (групи факторів), що мають різне, в тому числі й неекономічне походження та можуть спотворювати такий зв'язок;
- визначити, до якого ступеня процес перетворення демократизації на покращання економічного розвитку може бути прискореним за рахунок долучення окремої країни до наднаціонального соціально-економічного утворення.

Науковий керівник: В.Є. Момот, д-р екон. наук, проф.

Е.М. Лимонова
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

Прихід транснаціональних корпорацій в певну країну та вихід національних компаній на світові товарні і фінансові рин-

ки свідчить про інтеграцію даної економіки в світове господарство, її залучення до процесів глобалізації. Основним методом впливу транснаціональних корпорацій на економіку приймаючої країни, а також інструментом формування самих ТНК є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Україна має значний потенціал для іноземних інвесторів, який обумовлюється відносно великим і зростаючим ринком, наявністю факторів виробництва, інфраструктури, вигідним географічним положенням. Проте нестабільність і юридична невизначеність податкового законодавства, недостатня прозорість фінансового ринку, процесів приватизації та захищеності прав власності, бюрократизація апарату управління і необґрунтовано висока ступінь участі держави в економічному житті – це неповний перелік факторів, що гальмують приплив іноземного капіталу в Україну і ускладнюють інтеграцію України у глобальну фінансову систему.

На кінець 2014 року рейтингова оцінка агентства Standart & Poog's (S&P) для України відповідала показнику «aaBBB-». Це означає, що великі інвестиційні потоки будуть обходити економіку України. Як скоро вони повернуться в бік нашої країни, залежатиме від цілого ряду чинників, в першу чергу це стосується – лібералізації економіки, приведення законодавчих норм у відповідність із загальноприйнятими світовими стандартами, незалежності та ефективності судової системи, зниження рівня політичних ризиків, корупції та ін.

Економічний потенціал вітчизняної економіки досить високий і з цієї причини інтерес до України з боку великих ТНК зберігається і буде зберігатися надалі. Однак тільки деякі з них вирішуються вже сьогодні інвестувати в неї свій капітал. Інші поки обмежуються моніторингом, очікуючи сприятливіших умов для входження на український ринок.

До недавнього часу більш активно здійснюють інвестиції в Україну російські компанії. Це пояснюється рядом причин. Основні з них полягають у тому, що: російська і українська економіка близькі одна до одної за багатьма параметрами, позначається геополітичне становище України, її сусідство з Росією і вигідне географічне розташування. Крім цього, російським підприємцям простіше вести бізнес в специфічних умовах пострадянської епохи, в той час як представники компаній з економічно розвинених країн відчують великі складнощі з адаптації в нашому середовищі. Багато звичних для них механізмів у нас не працюють, а їх відсутність спричиняє додаткові ризики для капіталу.

Американські компанії за обсягом інвестицій поділяють пальму першості з російськими. Найбільш великі інвестиції в Україну здійснили такі американські корпорації: Coca-Cola – 240 млн дол, SigmaBleyzer – 160 млн дол, Western NIS Enterprise Fund – 150 млн дол, McDonald's – 80 млн дол, Kargill – 60 млн дол, Procter & Gamble, AES, СК «Джонсон». У той же час переважна більшість найбільших американських корпорацій так і не наважилися вкласти свої кошти в нашу економіку, хоча деякі з них придивлялися до українського ринку. Так, кілька років тому в пресі проходила інформація про можливі інвестиції в ВАТ «АвтоЗАЗ» Дженерал Моторз. Намагалася інвестувати свої кошти Motorola, але зі скандалом покинула Україну. Продала свої акції (19,5%) в ЗАТ «Утел» компанія AT&T. Російський капітал найбільш широко представлений в Україні в нафтогазовій галузі. «ТНК-Україна», що вклала в Лисичанський НПЗ близько 180 млн дол., «Укртатнафта» зі своїми 130-мільйонними доларовими вкладеннями найбільш характеризує дану тенденцію. Одним з великих інвестиційних вкладень з боку Росії стала купівля українського оператора мобільного зв'язку УМС компанії МТС. Сума угоди перевищує 165 млн дол.

Найбільш визначною подією у сфері інвестиційної діяльності в останні роки стала різка активізація інвестиційних вкладень з боку Польщі. Згідно з даними торгової місії при посольстві Польщі в Києві обсяг польських інвестицій на 1 січня 2014 року складають 845,4 млн дол. Одним із проєктів стало будівництво у м. Вишгороді (Київська обл.) компанією «Кен-Пак» заводу з виробництва тари – який претендує на те, щоб стати найбільшим приватним інвестиційним вкладенням з боку Польщі. Обсяг інвестицій «Кен-Пак» становить близько 30 млн дол.

Необхідно відзначити, що практично всі присутні в Україні великі транснаціональні корпорації мають багатомільярдні активи, а також можливість залучення інвестиційних ресурсів з міжнародних ринків капіталу. У зв'язку з цим є вагомим підстави стверджувати, що багато вітчизняних бізнес-груп побоюються масового приходу іноземних інвесторів на український ринок і цілком можливо, що окремі з них здійснюють для цього протидію, лобіюючи свої інтереси в парламенті та уряді. Однак для того, щоб присутність ТНК позитивно впливала на національну економіку, необхідна відповідна політика з боку уряду країни.

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Планування в нашій країні розвивалося спочатку як частина командно-адміністративної системи, а потім з переходом України до ринкових відносин – як функція менеджменту.

Планування було прерогативою командно-адміністративної системи. Головна мета фінансового плану підприємства полягала у виявленні невикористаних ресурсів і визначенні суми платежів у бюджет, величина якої відповідала перевищенню доходів підприємства над його витратами. Сума та рівень витрат суворо нормувались. Надмірна централізація фінансів за планово-директивної економіки послаблювала економічні стимули для розширення виробництва. Це негативно позначалось на результатах фінансово-господарської діяльності підприємств. Державні дотації у багатьох галузях сягали значних розмірів, оскільки ці галузі були збитковими або малорентабельними.

За ринкової економіки значно підвищується матеріальна відповідальність керівника підприємства за його фінансовий стан. Саме тому зросла важливість перспективного, поточного та оперативного фінансового планування для забезпечення стійкого фінансового стану та підвищення рентабельності підприємств.

Фінансове планування є необхідним для фінансового забезпечення розширення кругообігу виробничих фондів, досягнення високої результативності виробничо-господарської діяльності, створення умов, котрі забезпечили б платоспроможність та фінансову стійкість підприємства. Ринок висуває високі вимоги до якості фінансового планування, оскільки нині за негативні наслідки своєї діяльності відповідальність нестиме саме підприємство. За нездатності врахувати несприятливу ринкову кон'юнктуру підприємство стає банкрутом і підлягає ліквідації з відповідними негативними наслідками для засновників.

Сьогодні фінансове планування потребує переведення на нові принципи організації. Його зміст та форми мають бути суттєво змінені у зв'язку з новими економічними умовами та соціальними орієнтаціями.

Під час розробки планів кожне підприємство ставить перед собою певні цілі. Нестача інформації, а інколи й засобів її швидкої обробки ускладнює формування цілей. Одночасно з

цільовою постановкою підприємство визначає можливу сферу застосування капіталу, тобто географічну арену і диверсифікацію виробництва з метою розширення збуту товарів і послуг, нові ринки для придбання сировини, різноманітних інших матеріалів, машин та устаткування, ліцензій, крім того, лізингові операції, які передбачається здійснити.

На основі визначення мети, сфери застосування, поставлених завдань розробляється стратегія підприємства. Стратегічне планування розглядається західними економістами з різних точок зору:

- по-перше, як одна із функцій управління;
- по-друге, як вибір із декількох варіантів в умовах невизначеності й ризику;
- по-третє, як поведінка юридичної особи під впливом невизначеності зовнішнього середовища й особливостей розвитку внутрішніх факторів.

Фінансове планування розглядається американськими економістами як важливий засіб у здійсненні стратегії. Планування являє собою розробку деталізованого розпорядку дій на наступний період для впровадження стратегії. Тому складання таких фінансових документів, як бюджет грошових видатків – доходів, прогноз прибутку, є важливою частиною фінансового планування.

Фінансова стратегія узгоджується із загальною стратегією економічного розвитку підприємства. Вона розглядається як фактор забезпечення нормального функціонування підприємства у майбутньому.

Під час розробки фінансової стратегії встановлюється мета, часові межі, а також рекомендації, характер дій, що передбачаються, відповідно до яких з'ясується можливість досягнення мети. Цілі фінансової стратегії визначити важче, ніж загальноекономічні орієнтири. Управляючі корпорацій надають перевагу таким цілям, як максимізація розмірів фірми, її економічного зростання і навіть зниження ймовірності втратити власну роботу.

Перспективне фінансове планування визначає найважливіші показники, пропорції та темпи розширеного відтворення, є основною формою реалізації головних цілей підприємства. Перспективне планування включає розробку фінансової стратегії підприємства та прогнозування його фінансової діяльності.

За умов ринкової економіки, самостійності підприємств, їхньої відповідальності за результати діяльності виникає об'єктивна необхідність визначення тенденцій розвитку

фінансового стану та перспективних фінансових можливостей. На вирішення таких питань і спрямовано фінансову стратегію підприємства.

Отже, розробка фінансової стратегії – це галузь фінансового планування. Як складова частина загальної стратегії економічного розвитку вона має узгоджуватися з цілями та напрямками останньої. У свою чергу, фінансова стратегія справляє суттєвий вплив на загальну економічну стратегію підприємства. Зміна ситуації на макrorівні та на фінансовому ринку спричиняє коригування як фінансової, так і загальної стратегії розвитку підприємства.

Фінансова стратегія підприємства згідно зі стратегічною метою забезпечує формування та ефективне використання фінансових ресурсів; виявлення найефективніших напрямів інвестування та зосередження фінансових ресурсів на цих напрямках; відповідність фінансових дій економічному стану та матеріальним можливостям підприємства.

Науковий керівник: І.А. Фігуровська, ст. викладач.

T. Lyalchuk
Alfred Nobel University, Dniepropetrovsk

INTRODUCTION OF PROJECT OFFICE IN NON-PROJECT ORGANIZATIONS, GOVERNMENT

It is advisable to provide organizational changes in non-project organizations at the conditions of instability of external environment. Modern approaches in management have proved the effectiveness of project approach in implementing the changes in organizations.

In case of extensive, multilevel and long-term changes in the external environment of organization incorporating the special organizational unit – Project Office could be very helpful. From our point of view the Project Office (project management office) is functional unit, the main goal of which is to facilitate, support and control the implementation of the project portfolio of organization.

Project office is the competence center for project management, where the knowledge and experience of project management are accumulated. Control over the implementation of projects is conducted by monitoring the schedule chart of projects and project documents.

As an example of the project management methodology utilization and implementation of the Project Office to support the reform is «Reform strategies 2020» program.

To consolidate and coordinate efforts for the reforms implementation the National Reform Council and Executive Reform Committee were created by the Presidential decree in July 2014. To support the function of these agencies the Project office of coordination of development and implementation of reforms was created.

On February 17th, 2015 the Memorandum of Understanding between the Executive Reform Committee and European Bank of Reconstruction and Development was signed. EBRD provides Project office financing of 1,5 million euro per year for 2 years.

Three agencies were created for the effective execution of the reforms.

1. National Reform Council was created to ensure political consensus on the reform process. The main tasks of NRC are prioritization of reforms, coordination of actions taking place, monitoring of the implementation and achievement of the objectives. Decisions are made by majority vote under condition of consensus between the President, Prime Minister and the Head of the Verkhovna Rada of Ukraine. It ensures consistency of positions in the reform process.

2. Executive Reform Committee provides organizational and analytical support of NRC activity. The main goals of the committee are collaborative preparation of reforms, their coordinated implementation and monitoring of the realization. The collective voting of representatives of the President, Cabinet of Minister of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine and National Bank of Ukraine is offered.

3. Cabinet of Minister of Ukraine is the key element in development and implementation of reforms. It is offered that to develop and implement reforms the responsible party creates reform Task force, assigns co-heads and confirms personal composition of the reform Task force. The spokesmen of corresponding administration, related ministries, representatives of the corresponding committees of the Verkhovna Rada, Deputy Minister for European Integration have to join the corresponding target groups. Also representatives of the public and business organizations, experts, international organizations and other related organizations have to be invited to join the groups.

4. Project Office

The main task of the Project Office is to provide responsible ministers or other assigned responsible parties with coordination, analytical and communication support. The Project Office will also advise in order to provide the compliance to the standards in developing and planning reforms and reporting about the progress of their implementation process. Professionals with strong skills in project management, analytics and other important skills for executing the defined tasks will be involved. It is suggested that Project office delegate project man-

agers to reform Task force. Their main objectives will be coordination and administrative support of reform Task force functioning, preparing materials for their meetings, fixation of the taken decisions and monitoring the development and implementation process. Project office is created for 2 years till the required efficiency to continue reforming process in the executive authorities is formed.

4 vectors of reform implementation were defined.

1. Development (26 projects in the following directions: infrastructure, investments, economy, competition)

1. Safety (9 projects in the following directions: country, human, property, business)

2. Responsibility (14 projects in the following directions: self-government, energy efficiency, health care)

3. Dignity (13 reforms: individual freedom, civil society, «Ukraine» brand, talents involvement)

Immediate reforms (8):

1. Authorities renewal and anti-corruption reform
2. Legal reform
3. Decentralization and public administration reform
4. Deregulation and promotion of entrepreneurship
5. Law enforcement reform
6. National Security organization reform
7. Health Management system reform

Government programs (2):

1. Energy Independence program
2. Popularization Ukraine in the World program

Scientific supervisor: E. Momot. Language supervision by associate professor S. Kozhushko.

Н.С. Макарова,
канд. екон. наук, доц.
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

**СТВОРЕННЯ СТРАТЕГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ –
ЗАПОРУКА УСПІХУ ПІДПРИЄМСТВА**

В сучасних конкурентних умовах українські підприємства повинні шукати можливості, які дозволять їм вижити у ці непрості часи. Тому аналізуючи ситуацію на ринку, підприємства розробляють та планують різні за часом та складністю заходи, а потім реалізують їх у реальному середовищі.

Слід зазначити, що значний успіх на ринку забезпечує наявність якісної стратегії підприємства, тобто чіткий образ дій в рамках довгострокових цілей.

Розробка якісної стратегії – досить не просте завдання для кожного підприємства, і в цьому процесі багато залежить від керівництва підприємства та його менеджменту. Керівники та менеджери повинні, в першу чергу, мати стратегічне бачення та стратегічно мислити, щоб на основі отриманої інформації виділити окремий напрям, який є пріоритетним для підприємства на даний час.

Ми цілком згодні зі спеціалістами в сфері стратегії та стратегічного менеджменту, які звертають увагу на те, що стратегія залежить від внутрішніх та зовнішніх умов підприємства.

До головних зовнішніх факторів відносять: соціальні, політичні, макроекономічні, законодавство, вплив суспільства, стан та привабливість галузі, до якої належить підприємство, ринкові погрози та сприятливі можливості компанії.

Серед внутрішніх факторів найбільш важливими є сильні та слабкі сторони підприємства та його діяльності, професіоналізм та компетентність менеджерів, що напряму впливає на ефективність менеджменту, філософія і культура підприємства тощо.

З урахуванням цих факторів, їх активності та значущості для підприємства воно визначає для себе сферу бізнесу, цілеполягання, формує поточні та довгострокові програми (завдання), створює стратегію для досягнення стратегічних цілей з використанням організаційних дій та управлінських підходів. Все це складається у вигляді стратегічного плану, який треба максимально повно і з кращим результатом втілити в життя. Тому роль стратегічного управління при виконанні стратегії підприємства значна. Саме стратегічні менеджери використовують чіткий інструментарій для управління стратегією: інформативність усіх процесів; забезпеченість необхідними ресурсами; наявність конкретних та диференційованих цілей; якісні та кількісні показники; адаптація організаційної структури до обраної стратегії; маневреність відповідно до виникаючих умов; розвиток управлінського зворотного зв'язку.

Більш повне і ефективне виконання стратегії створює підприємству нові можливості, робить його сильнішим у конкурентному оточенні.

СУТНІСТЬ КОМПЛЕМЕНТАРНОГО ПІДХОДУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ

На сьогодні в Україні відбуваються глибокі економічні зміни, активно формуються нові підходи до управління економікою, впроваджуються нові ринкові методи господарювання, у тому числі комплементарний підхід до управління розвитком підприємств.

Термін «комплементарний» походить від латинського слова і в перекладі означає «додаток», тобто якщо говорити про комплементарні процеси, то, насамперед, необхідно виділяти основні та додаткові їх складові. Останні, у свою чергу, доповнюють, збагачують центральні елементи та частково, вступаючи у зв'язок з ними, створюють синергетичні ефекти для розвитку досліджуваного явища [4].

За основу визначення комплементаризму взято філософську точку зору, згідно з якою він трактується як «несхожі або навіть протилежні теорії, концепції, моделі і точки зору, що відображають різні погляди на дійсність». Сьогодні в питаннях економічної безпеки існує саме такий стан (наявність протилежних теорій, концепцій, моделей, точок зору) [6].

Принцип комплементарності передбачає взаємну відповідність і доповнення частин при утворенні цілого. Він лежить в основі «самоскладання» біологічних структур таким чином, що, за висловом лауреата Нобелівської премії Дж. Уотсона, «взаємодіючі молекули повинні підходити одна до одної, як ключ до замка» [1]. Сьогодні цей принцип набув назви принципу «ключ до замка». Тобто їх комплементарний підхід базується на принципі «ключ до замка».

Комплементарність означає, насамперед, взаємодоповнення між двома елементами, процесами, явищами. Ця властивість використовується на сучасному етапі більшою мірою у біології, генетиці, хімії, але також є дослідження, що вивчають явища комплементарності у соціологічних, політичних та економічних науках. В економіці явище комплементарності більш досліджується в управлінні, мікроекономіці та маркетингу [4].

В економіці комплементарними товарами називають такі, що споживаються разом, при цьому зростання попиту на один з товарів обумовлює зростання попиту на інший товар. Отже, характеристику комплементарності використовують у випадку,

коли спостерігаються або спостерігались у минулому процесі взаємодії [2].

Компліментарність — це форма інституційної взаємодії, в результаті якої сумарна ефективність елементів відрізняється від суми ефективностей елементів, включених у взаємодію [3].

Комплементарність — це взаємодоповнення товарів; виникає тоді, коли володіння одним товаром спричиняє сталу потребу в іншому товарі (автомобіль і бензин).

Комплементарність — предмети, що взаємно доповнюють один одного і становлять деяку єдність з економічної точки зору [8].

Комплементарність — взаємна відповідність елементів системи або їх фрагментів, що забезпечує утворення зв'язків між просторово взаємодоповнюючими (комплементарними) фрагментами системи і забезпечує їх ефективну взаємодію [7].

«Комплементарний підхід» — доповнення співробітництва у сферах свободи, безпеки та юстиції перевагами інших політик ЄС [5].

Комплементарний ефект передбачає використання ресурсів одного елемента іншим в період відсутності дії першого і спрямований на повне використання можливостей системи. Сутність комплементарного ефекту полягає в тому, щоб сприяти існуванню двох незалежних елементів системи (в контексті регіональної конкурентоспроможності — двох конкурентних переваг) за рахунок використання одного активу. Наприклад, природні ресурси гірськокошних курортів використовувати одночасно як конкурентні переваги не тільки в зимовий період, але й в інші періоди року. Комплементарний ефект найбільш повно спостерігається при впровадженні в регіонах стратегії диверсифікації, яка реалізується на вже існуючих системних ресурсах. Так, комплементарний ефект дозволяє при економії інвестування досягти високого рівня імплементації комплексних цільових програм.

Синергетичний ефект виникає при наявності комплементарного зв'язку між товарами і послугами, які випускають підприємства, що об'єднуються.

Таким чином, на сьогоднішній день існує багато підходів до управління організацією (підприємством), кожний з яких відповідає методології певного наукового розділу та, відповідно, наголошує на певному аспекті функціонування підприємства. Комплементарний підхід як сучасний метод управління розвитком підприємства передбачає взаємну відповідність і доповнення частин в управлінні розвитком підприємств.

Список використаних джерел

1. Комплементарность [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litmir.net/br/?b=106098&p=303>
2. Корнівська В.О. Інвестиційна комплементарність російської та української економіки / В.О. Корнівська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2012. – № 2 (13). – С. 514.
3. Липов В. Институциональная комплементарность и морфология социально-экономических систем / В. Липов // Бизнес-Информ. – 2010. – № 2. – С. 119.
4. Пілевич Д.С. Сутність комплементарної інвестиційної політики держави. – Вісник Чернігівського державного технологічного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcl&j=31&id=16>
5. Права характеристика «зовнішнього виміру» простору, свободи, безпеки та юстиції Європейського Союзу. – Режим доступу: <http://radnuk.info/statti/547-evro/14950---l-r-----.html>
6. Рач В.А. Сучасний погляд на систему економічної безпеки «державо-регіон-підприємство» як цілісного об'єкта безпекології / В.А. Рач // Управління проектами та розвиток виробництва: зб. наук. пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2012. – № 4 (44). – С. 151–156.
7. Сунцзе У. Организационно-экономический комплементарный механизм повышения качества и конкурентоспособности продукции металлургического предприятия: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управления народным хозяйством: стандартизация и управление качеством продукции» / У. Сунцзе. – Тамбов, 2012. – С. 10.
8. Толковый словарь Ушакова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=24567>

Науковий керівник: О.М. Зборовська, д-р екон. наук, проф.

З.С. Пестовська

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПОТОЧНИМИ ФІНАНСОВИМИ ПОТРЕБАМИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

На етапі аналізу поточних фінансових потреб (далі – ПФП) машинобудівних підприємств, порівнюючи результати, отрима-

ні на ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів» та ДП «НВК «Електровозобудування», де було проведено заходи з удосконалення управління ПФП, за результатами інших досліджуваних у даній роботі машинобудівних підприємств Дніпропетровської області, виявлено, що на перших двох поточні фінансові потреби якщо й не досягли негативної величини, але суттєво зменшилися, показники ліквідності та коефіцієнт поточних фінансових потреб наблизилися до нормативних значень.

Аналіз змін внутрішнього та зовнішнього середовища, врахування непередбачених обставин, аналіз зовнішніх та внутрішніх факторів охоплюють, перш за все, зміну валютного курсу гривні, а також збільшення темпів інфляції та більше, ніж очікувалося, падіння ВВП, що негативно впливає на попит на продукцію досліджуваних підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, погіршення платіжної дисципліни, стан платоспроможності покупців продукції та швидкість прийняття банками рішень про надання кредитів.

Також цей етап включає розрахунок та оцінку ефективності управління ПФП. На ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів» («Дніпровагонрембуд») та ДП «НВК «Електровозобудування» отримано такі результати (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка ефективності управління ПФП на ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів» та ДП «НВК «Електровозобудування»

Показник	ПАТ «Дніпропетровський завод з ремонту та будівництва пасажирських вагонів»	ДП «НВК «Електровозобудування»
Загальний рівень ефективності управління ПФП	$E_{ПФП\ 2012} = \frac{-26208 \cdot 100}{141540} = -18,52\%$ $E_{ПФП\ 2013} = \frac{13086 \cdot 100}{17618,50} = 7,49\%$	$E_{ПФП\ 2012} = \frac{227 \cdot 100}{40652} = 0,46\%$ $E_{ПФП\ 2013} = \frac{1047 \cdot 100}{50263} = 2,08\%$

На ПАТ «Дніпровагонрембуд» зменшено абсолютний розмір ПФП з 40802 тис. грн до 21013 тис. грн за рахунок скорочення залишку виробничих запасів на складі завдяки перегляду політики управління запасами, а також за рахунок впровадження нових підходів до управління дебіторською заборгованістю, пов'язаних з ранжуванням дебіторів за строками виникнення їхньої заборгованості. Заходи з удосконалення планування ПФП на основі цільової функції частково дозволили підприємству ви-

йти із зони збиткової діяльності та отримати прибуток у розмірі 13086 тис. грн.

Етап коригування планів проводиться з метою наближення їх до реальної економічної ситуації ззовні і всередині підприємства. Найбільше на обсяг запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості впливають ціна сировини, матеріалів, енергоносіїв, темпи інфляції, кредитна ставка банків, збутова політика, необхідність надання знижок, можливість отримання комерційного кредиту. Через те, що не всі ці дані є об'єктами офіційних статистичних спостережень, під час складання або коригування планів ми пропонуємо підприємствам використовувати такі фактори: темпи зміни грошової маси, темпи зміни ВВП, темпи інфляції, напрям зміни валютного курсу (для підприємств, які є експортерами, або імпортують, наприклад, комплектуючі), ставки банків за кредитами (навіть якщо підприємство не планує звертатися за кредитом, ці ставки будуть орієнтиром при наданні знижок дебіторам).

Зростання обсягів виробництва викликає необхідність збільшення запасів та дебіторської заборгованості. Частина цього зростання покривається кредиторською заборгованістю. В літературі управлінню кредиторською заборгованістю приділено не настільки багато уваги, як управлінню дебіторською заборгованістю та запасами підприємства. Тому вважаємо доцільним запропонувати розгляд кредиторської заборгованості з точки зору теорії чистої теперішньої вартості (NPV). Ціна часу враховується в процедурі дисконтування, заснованій на зменшенні величини майбутнього грошового потоку на величину, що знаходиться в ступеневій залежності від тривалості очікування надходження коштів та ставки дисконтування, яка має враховувати темпи інфляції та плату за ризик.

Крім того, як показав аналіз управління ПФП на досліджуваних машинобудівних підприємствах, трапляються ситуації, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Це зменшує величину поточних фінансових потреб, проте, з точки зору бухгалтерського обліку, це несприятлива ситуація, оскільки підприємство повинне погашати свої борги перед кредиторами незалежно від стану дебіторської заборгованості.

Таким чином, аналізуючи дані дебіторської і кредиторської заборгованості, необхідно вивчити причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретної виробничої ситуації на підприємстві.

Ринок грошей, на якому існує комерційне кредитування, не є досконалим: витрати на отримання позик можуть виявити-

ся різними для різних підприємств та у різних кредиторів. Постачальники з нижчими витратами за позиками пропонуватимуть комерційне кредитування меншим, не настільки фінансово стійким клієнтам, яким довелося би платити більше фінансовим посередникам. Доступ до інформації також має значення. Фінансові посередники не завжди володіють повною інформацією про кредитоспроможність клієнта, проте його партнер може бути обізнаний краще, а тому запропонує нижчу ставку. Зміна ціни збільшує вартість пошуку інформації для покупців, а зміни у процесі виробництва (збільшення запасів або затримка доставки) збільшують вартість для продавця.

Науковий керівник: В.А. Ткаченко, д-р екон. наук, проф.

І.Г. Ракович
*Кременчуцький інститут
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ ТА РИЗИКОМ ЛІКВІДНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Результатом формування і реалізації фінансової політики комерційного банку має бути його стабільний фінансовий стан, здатність розвиватися у перспективі. А одним із головних критеріїв цього виступає ліквідність банку як категорія, що визначає здатність банківської установи розраховуватись за своїми зобов'язаннями в поточному і майбутніх періодах.

Банківська ліквідність відіграє життєво важливу роль як у діяльності окремого банку, так і у фінансовій системі держави. Від ліквідності банку залежить якість та повнота надання послуг клієнтам. Неліквідний банк не може виконувати свої функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, його рейтинг знижується, що значно ускладнює запозичення коштів із зовнішніх джерел, банк втрачає потенційний прибуток. Тому вирішення проблем ліквідності повинно мати найвищий пріоритет у роботі банку.

Винятково важлива роль ліквідності в життєдіяльності банку та підтриманні рівноваги банківської системи в цілому зумовлює доцільність централізованого регулювання ліквідності через установлення органами банківського нагляду обов'язкових нормативів ліквідності. Показники ліквідності встановлюються з урахуванням нагромадженого досвіду та конкретних економічних умов у країні і обов'язкові для виконання.

НБУ своєю постановою від 28 серпня 2001 р. № 368 (зі змінами та доповненнями № 486 від 22.11.2012 р.) затвердив Інструкцію про порядок регулювання діяльності банків України, якою для банків встановлено нормативи ліквідності, що характеризують миттєвий, поточний та короткостроковий стан ліквідності банку і більш реально відображають оцінку ризику ліквідності банку (табл. 1).

Таблиця 1

Види та обов'язкові нормативи ліквідності, встановлені НБУ

Назва	Методика розрахунку	Нормативне значення, %	Законодавче закріплення
Миттєва ліквідність	Сума коштів у касі та коррахунках / зобов'язання банку, обліковані на пот / рах.	Не менше 20	Абзац 10 розділу I в редакції постанови Правління НБУ № 407 від 01.11.2005 р.
Поточна ліквідність	Активи первинної та вторинної ліквідності / зобов'язання банку до 31 дня включно	Не менше 40	Абзац 11 розділу I в редакції постанови Правління НБУ № 407 від 01.11.2005 р.
Короткострокова ліквідність	Ліквідні активи / короткостр. зобов'язання до одного року	Не менше 60	Постанова НБУ № 541 від 10.09.2009

Ефективне управління ліквідністю — одне з найскладніших і найактуальніших завдань кожного банку, котре здійснюється для одночасного виконання двох завдань — дотримання нормативного рівня ліквідності та отримання максимального доходу від активних операцій.

Необхідно виділити основні принципи ефективного управління ліквідністю у банківських установах, що розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду. Ці принципи відповідно до напрямів організації управління ліквідністю комерційного банку поділені на вісім груп, до яких належать:

1. Розробка структури управління ліквідністю.
2. Вимірювання та моніторинг чистих потреб у фінансуванні.
3. Управління доступом до ринку.
4. Антикризове планування.
5. Управління ліквідністю іноземної валюти.
6. Внутрішній контроль управління ризиком ліквідності.
7. Роль публічного розкриття інформації для покращання ліквідності.
8. Роль працівників банківського нагляду.

Банк повинен бути спроможним не лише усувати проблеми, виявлені за показниками своєї ліквідності, а й здійснювати так-

тичне і стратегічне управління ліквідністю на основі всебічного аналізу всіх чинників, що впливають на можливість банку виконувати свої зобов'язання.

Банківська діяльність – це діяльність посередника на фінансовому ринку, що пов'язана з підвищеним рівнем ризиковості. Банківські ризики являють собою ймовірність отримання негативних наслідків в результаті певних подій. Мінімізація ризиків може зменшити доходність банку, що суперечить стратегічній меті його діяльності.

Ризик ліквідності – один із найнебезпечніших, управління цим ризиком повинно враховувати рекомендації і вказівки щодо організації управління та оцінки банківських ризиків, схвалені Національним банком України, міжнародний досвід управління ризиками, а також банківську специфіку.

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах діяльності комерційних банків існує багато різноманітних методів управління ризиком ліквідності, такі як організація ліквідності, метод управління фондами, складання плану ліквідності, ліквідність, придбана на ринку, метод конверсії фондів, метод управління резервною позицією, метод управління кредитною позицією, сек'юритизація, управління ризиком ліквідності з використанням ГЕП-аналізу тощо. Отже, менеджери з управління ліквідністю мають обрати для банку найбільш оптимальний метод, який, на їхню думку, допоможе ефективно управляти ліквідністю.

Отже, до проблеми управління ліквідністю комерційного банку слід підходити комплексно, визначаючи при цьому всі переваги та недоліки управлінських рішень.

Науковий керівник: Т.М. Болгар, канд. екон. наук, доц.

К.И. Резяпов
Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

ДЕВАЛЬВАЦИЯ ЕВРО И УКРЕПЛЕНИЕ ДОЛЛАРА: ПРИЧИНЫ И ПРОГНОЗЫ

Доллар/евро (USD/EUR) – самая популярная валютная пара в мире, представляющая две крупнейшие мировые экономики.

Основная причина создания евровалюты – облегчение приграничной торговли между European Trading Partners. 1 января 1999 года евро введен в безналичное обращение, а 1 января 2002 – введены банкноты и монеты в наличное обращение.

За 16 лет существования, пара неоднократно сталкивалась со значительными колебаниями, последнее из которых мы наблюдаем в марте 2015 года. Например, в январе 1999 г. за 1 доллар давали 0,86 евро. А уже ровно через год доллар сравнялся с евро. Тенденция укрепления доллара по отношению к евро продолжалась до ноября 2000 г., достигнув отметки в 1,17 EUR/USD – приблизительно в таком диапазоне оставался курс до 1 января 2002 г. После введения в наличное обращение евро начал укрепляться. Такая тенденция продлилась до середины 2008 г., или до первого мирового финансового кризиса при евровалюте. Именно в 2008 году евро достиг своего максимального значения по отношению к доллару – 0,63 EUR/USD. Далее, на протяжении семи лет видна стабильность двух валют. Однако в январе 2015 года американская валюта начинает заметно укрепляться, и уже в марте месяце евро достиг отметки в 0,90 за 1 доллар, тем самым обновив 12-летний минимум.

Можно выделить несколько причин, почему пара USD/EUR то укреплялась, то девальвировала. Например, кризис недвижимости в США (Real Estate Bubble) или долгового кризиса в Европе (The European Debt crisis). Но причина на сегодняшний день – денежно-кредитное расхождение и разнонаправленная политика двух важнейших центральных банков планеты. А именно, программа количественного смягчения (QE), начатая Европейским Центральным Банком (ЕЦБ), с одной стороны, и ужесточение политики Федеральной резервной системы (FRS) США – с другой.

Программа количественного смягчения подразумевает покупку суверенных облигаций (Sovereign bonds or Government bonds), а именно в размере 60 млрд евро каждый месяц в период с марта 2015 года до сентября 2016 года. Общая сумма программы – 1,1 триллиона евро. Причина – снизить дефляционные риски и стимулировать рост деловой активности. В связи с вышеупомянутыми нововведениями индекс деловой активности в области промышленного производства и сферы услуг (PMI) для 19 стран еврозоны в феврале увеличился до 53,3 пункта с 52,6 пункта в январе (Markit Economics)

По этому поводу главный экономист Markit Крис Уильямсон (Chris Williamson) сказал следующее: «Слабый курс евро должен помочь увеличить экспорт и, пожалуй, что самое главное, начало количественного смягчения от ЕЦБ должно простимулировать экономику» (Forbes, 2015) Другими словами, дешевеющая европейская валюта будет способствовать росту международной конкурентоспособности европейских экспортеров, особенно на рынке США.

Со стороны США, ужесточение политики Федеральной резервной системы подразумевает повышение процентных ставок. За девять лет это первое повышение базовой процентной ставки в Соединенных Штатах. Связано это с тем, что после многолетней рецессии в экономике США начался широкомасштабный подъем. Ожидается, что инвесторы воспользуются преимуществом более высоких ставок и инвестиции в экономику страны увеличатся.

Однако ситуация в ближайшие месяцы может повернуться и в противоположную сторону. В случае если доллар продолжит расти, инфляция и экономическая активность США, возможно, будет ослабевать. В таком случае ФРС вместо повышения процентных ставок, вероятно, перейдет к понижению. Тогда как более высокие процентные ставки в США будут привлекать одних инвесторов, других может отталкивать. Причины в более конкурентноспособном евро, в денежном стимулировании ЕЦБ, в смягчении системы налогообложения в Испании, Италии и Франции, все это показатели восстановления экономики в Европе.

По прогнозам многих инвестиционных и коммерческих финансовых учреждений, например Deutsche Bank, действия ЕЦБ и ФРС приведут к паритету двух ключевых резервных валют. По этому поводу Франсуа Олланд, президент Франции, – высказался следующим образом: «Это делает вещи красивыми и понятными: один евро равен доллару» (economics.unian.net, 2015).

Научный руководитель: С.В. Кузьминов, д-р экон. наук, доц.

Г.А. Романенко
Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

КЛАСТЕРИЗАЦИЯ В ИННОВАЦИОННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОЦЕССАХ

Развитие техники и технологии производства создает предпосылки формирования успешных инновационных кластеров с последующим выходом на новые рыночные ниши.

Переход на инновационный путь развития в нестабильных условиях экономики переходного периода (в рыночных условиях вообще постоянными являются только перемены) требует соответствующих маркетинговых инструментов и методов, которые позволят эффективно управлять деятельностью хозяйствующих субъектов в процессе поиска способов реализации имеющегося

потенциала применительно к изменениям условий хозяйствования [1, с. 43]. Таким механизмом решения данной проблемы могут вполне успешно выступить региональные и промышленные кластеры, которые являются неотъемлемой частью инновационного развития. Это новые формы пространственной организации производства, которые отличаются высокой конкурентоспособностью. Их преимущества отражены в показателях эффективности производства и высокой производительности труда за счет того, что компании и поставщики располагаются в кластере географически близко друг от друга, этим облегчая координацию действий и трансакцию между ними.

Сотрудничество бизнеса и академической среды стимулирует изобретение нововведений, благодаря чему возникают комплексные и современные бизнес-процессы, поскольку новые идеи переходят от одних компаний к другим. Кластеры, как сетевые формы организации производства, на глобальном и национальном рынках, являются высокотехнологичными инструментами, генерирующими новые знания и ресурсы обеспечения конкурентоспособности стран.

Содействие государства в кластеризации через совокупность мероприятий, осуществляемых государственными и муниципальными органами власти в отношении кластеров в целях развития хозяйственных агломераций и повышения конкурентоспособности экономики региона в целом, — формирует кластерную политику [2]. Общей чертой государств, у которых принят кластерный подход развития экономики, является наличие объективных предпосылок: денежно-кредитных стимулов, снижение регуляторных барьеров в инновационных программах, формирование центров конкурентоспособности, создание экономических зон и льготного налогообложения эффективных кластеров.

Подавляющее большинство развитых и многие развивающиеся страны имеют национальные кластерные программы. При этом каждая страна вырабатывает удобную для себя политику формирования кластерных объединений, а кластеры имеют свою специфику организации и функционирования. Кластерный подход к развитию территорий принят во многих странах на государственном уровне [3, с. 9], среди них США, Канада, Германия, Великобритания, Дания, Финляндия, Индия, Китай, Белоруссия, Казахстан, Индонезия, Малайзия, Мексика, Нигерия, Чили, Марокко, Иордания, Сирия, Ливан и др. [5, с. 45]. Примеры развитых и развивающихся стран убеждают, что современное конкурентоспособное производство может базиро-

ваться только на процессах интеграции: горизонтальной, региональной, вертикальной. Прогресс движется не отдельными фирмами, а объединениями, группами, кластерами и сетями. Этот опыт особенно актуален в странах СНГ, для которых превращение в технологические державы видится объективной необходимостью. Украине, как одному из европейских государств, в своих программах развития территорий следует учитывать общемировой опыт развития территорий с применением программ кластеризации, реализация которых способна обеспечить высокую конкурентоспособность национальной экономики [4, с. 15]. Анализ моделей кластерного подхода показывает, что в процессе эволюции возможны их модификации.

При этом следует добавить, что лишь сбалансированное сочетание инициатив и политики формирует эффективные кластерные структуры, которые, с одной стороны, отвечают требованиям экономической стратегии на уровне страны, а с другой стороны, способны самостоятельно конкурировать на мировых рынках в изменяющихся условиях [4, с. 137].

Переход к кластеру связан с организацией процессов технoдинамики сфокусированных на анализе изменения технологий, определяющих условия создания новых промышленных систем в изменяющихся институциональных условиях.

Список использованных источников

1. Аспекти управління інноваціями проектно-орієнтованих організацій: монографія / В.Р. Молодецький, Р.Б. Тянь, В.А. Ткаченко та ін.; за наук. ред. проф. Р.Б. Тяня і проф. В.А. Ткаченка. – Дніпропетровськ: Університет Альфреда Нобеля: Монолит, 2012. – 242 с.
2. Портал інформаційної підтримки малого і середнього виробничого бізнесу. Розділ послуг: «Центр кластерного розвитку». http://subcontract.ru/Docum/DocumShow_DocumID_1116.html
3. Тищенко А.Н. Теорія і практика організації кластерів: зарубіжний досвід / А.Н. Тищенко // Проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 9–15.
4. Фридман Ю.А. Регіональні кластери і інноваційне розвиток / Ю.А. Фридман, Г.Н. Гречко, Д.В. Крицький // Вестник Кузбасского державного технічного університету. – 2012. – № 5 (93). – С. 129–143.
5. Кизим Н.А. Кластерний підхід к вибору пріоритетних напрямків стійкого розвитку регіонів / Н.А. Кизим,

Научный руководитель: В.А. Ткаченко, д-р экон. наук, проф.

С.М. Светличная

*Департамент культуры, туризма, национальностей и религий
Днепропетровской областной государственной администрации*

МЕХАНИЗМ РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ В УСЛОВИЯХ КРИЗИСА

Концептуальная и законодательная основа развития культуры предусматривает сохранение культурного наследия, доступ к культурным ценностям, создание условий творческого развития личности, эстетическое воспитание граждан, в первую очередь детей и юношества.

Доступ к культурным ценностям обеспечивается за счёт сохранения и развития как материального, так и нематериального культурного наследия. Необходимым условием такого доступа является сеть учреждений культуры и искусства, укрепление их материально-технической базы, широкое использование новейших информационных технологий в сфере культуры, расширение культурной инфраструктуры села и профессиональные кадры, которые это условие обеспечивают [2].

Для целей данной статьи необходимо определить, что под термином «культура» мы понимаем базовую сеть учреждений и организаций культуры, предоставляющих социально гарантированные услуги.

Нормативной основой финансовой самостоятельности территориальных единиц общества являются коммунальная собственность соответствующего уровня и местные бюджеты, которые формируются на основе единой базы доходов и расходов [1].

Обеспечение доступности культурных ценностей, являющихся достоянием нации – конституционное право граждан Украины. Механизмом, обеспечивающим данное право, является финансовый норматив, определённый статьями 67,94 Бюджетного Кодекса [1] и условно соответствующий социальным стандартам в сфере обслуживания учреждениями культуры [2].

Законодательно и нормативно определён перечень бесплатных услуг, предоставляемых учреждениями культуры,

показатели качества этих услуг и нормативы обеспеченности библиотеками и клубами, что и является социальным стандартом.

Наряду с нормами и нормативами, призванными обеспечить доступность культурных услуг, существует инерция общественных отношений и представлений о культуре, как имеющей ценность самой по себе и поэтому не представляющей интерес для вложения финансовых и материальных ресурсов, как неимеющей перспективы в получении экономического эффекта. Ценность – феномен специфически культурный, не известный жизни животных, тогда как польза характеризует биологический уровень бытия в такой же мере, как и социокультурный, – питание полезно и для животного, и для человека, а образование и обучение полезны для человеческой жизни так же, как питание. Г. Флобер утверждал: «Искусство – это поиски бесполезного» [3].

Под «бесполезностью культуры» подразумевается отсутствие экономического и финансового линейного положительного баланса, формульно это выглядит таким образом: (-) расходы на отрасль (+) материальные выгоды от отрасли. В связи с «бесполезностью культуры» произошло постепенное вымывание талантливых, профессионально подготовленных специалистов в учреждениях культуры, особенно в сельской местности, с одной стороны, старение творческих коллективов без притока таких специалистов, с другой стороны. Наличие норматива социального и норматива финансовой обеспеченности, являясь инструментом обеспечения доступности культурных ценностей теоретически, не обеспечивает его априори в условиях названной парадигмы сегодняшнего коллективного сознания.

Концептуально установленный приоритет образования в сфере культуры и искусства в культурной политике государственных участников СНГ [4] определяет направление работы в рамках двух взаимосвязанных систем: (1) – **общего художественного образования** и (2) – **профессионального художественного образования**. Формирование кадрового потенциала начинается с (1), продолжается по формуле $(1)+(2)=K_n$, где K_n – новое качество человеческого сознания, не являющееся простым суммированием набранных знаний, поскольку ценность культуры и выражается в том влиянии, которое она оказывает на развитие человека.

В условиях глобализации, под которой будем понимать нарушенный баланс микрокосма, т. е. непосредственно человека, и социального, общественного, технического устройства материального и информационного пространства, вследствие то-

тального превалирования материальных и информационных достижений нашей цивилизации, будучи не осознанными, поглощающими ценность человека, выделена основная задача в области образования в сфере культуры и искусства. Эта задача – удержание баланса между противоречивыми социокультурными тенденциями: международной мобильностью кадров и созданием условий для их работы внутри государства, между культурной унификацией и сохранением национальной идентичности [4]. Особую актуальность приобретает разрешение данного противоречия во время экономического и военного кризиса.

Для решения этой задачи на региональном уровне нами разработана практическая модель постепенного восстановления кадрового потенциала организаций культуры, прежде всего, в сельской местности. Модель базируется на имеющейся сети учреждений образования сферы культуры (УОК) областного подчинения, т.е. координируемой в своей деятельности органом культуры областного уровня (ОКО), и базовой сети учреждений культуры (БУК) местных органов власти (МОВ)

Основные элементы данной модели (1+) – организационная структура по повышению квалификации и студенты УОК, (2 и 3) – руководители ОКО и БУК, (4) – руководители МОВ.

Назовём основные функции. Для (1) – это – обновление технологий работы в БУК; актуализация в них же работы творческих коллективов, получение практических навыков. Для (2) – реализация программ повышения квалификации кадров; нормативная поддержка прохождения практики и выработка принципов формирования финансовых ресурсов. Для (3) – организация процесса прохождения практики в организациях УОК. Для (4) – реализация социальных норм, в первую очередь, для жителей и для студентов.

Прогнозируемый экономический эффект – уменьшение миграционных процессов сельских жителей в города и другие области, рост занятости как в отрасли культуры, так и в смежных сферах. Социальный эффект – предоставление социальных стандартов в отрасли культуры на территории городов, районов области. Финансовый эффект прогнозируется в динамике не менее 50% дополнительных доходов БУК и будет рассмотрен в рамках следующих статей.

Список использованных источников

1. Закон Украины «Про культуру», Закон от 14.12.2010 року N 2778-VI: [//http:// zakon1.rada.gov.ua/ laws/show/ 2778-2010-z](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2778-2010-z)

2. Бюджетный кодекс Украины. Кодекс Украины от 08.07.2010 № 2456-VI: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-2010-z>

3. Про державні соціальні стандарти. Закон України от 05.10.2000 № 2017-III. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>

4. Каган М.С. Философская теория ценности / М.С. Каган. – СПб. – 1997. – С. 259.

5. Рішення про Концепцію розвитку освіти у сфері культури і мистецтва держав-учасниць СНД. СНД; Рішення, Концепція, Міжнародний документ від 19.05.2011. http://zakon.rada.gov.ua/go/997_n79

Научный руководитель: В.В. Сергеев, д-р экон. наук, ст. н. с.

Я.О. Тараненко

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ АГРОПРОМИСЛОВОЮ ПРОДУКЦІЄЮ

Світова фінансова криза 2008 року внесла свої корективи до світової біржової торгівлі. Із головних учасників світового біржового ринку пішли з бірж навіть найбільші гравці. Збільшились коливання біржових ринків, знизилася ліквідність. І навіть всі ці зміни не зашкодили збереженню позитивної тенденції зростання біржового обороту на світовому ринку, чого не відбулося на вітчизняному ринку [1].

До 2050 року наша країна має шанс стати найбільшим виробником продуктів харчування у світі, незважаючи на те, що в АПК будуть працювати лише 10% населення. При цьому на частку експорту сільськогосподарських продуктів може припадати до третини всього українського експорту. В першу чергу Україна експортуватиме продовольче зерно, оскільки кормові та продукти переробки олійних будуть використовуватися на внутрішньому ринку у сфері тваринництва [2].

Сьогодні в Україні дуже актуальна проблема розвитку товарних бірж. Сучасний біржовий товарний ринок в Україні досі знаходиться у стадії початкового розвитку: головні причини цього – недоліки законодавчого регулювання; виробники біржових товарів не хочуть їх продавати через систему біржових торгів, тому що це невигідно і посилюється конкуренція; розвиток біржової торгівлі вимагає посилення ролі держави у формуванні і регулю-

ванні організованих товарних ринків, створенні ринкових механізмів впливу на процеси ціноутворення; для розвитку організованого товарного ринку необхідна певна культура суспільства, звичка придбавати товари на організованому ринку; необхідна відповідна інфраструктура для певних вітчизняних товарних бірж [1].

Багато цікавого досвіду у світі, а нам потрібно створювати свої привабливі правила гри, щоб забезпечити інтереси України та вигідні умови для інвестора.

Біржовий ринок у нашій державі все ще не структурований вертикально (на спотовий та ф'ючерсний). До того ж він не структурований горизонтально. До цих пір немає взаємодії між біржовим та позабіржовим товарними ринками. Це і дозволяє системі розвиватися стихійно, в режимі безконтрольності.

Визнано, що позитивним моментом у напрямі поживлення торгівлі форвардними угодами, які б дали можливість додаткових надходжень для аграрних товаровиробників, стало прийняття Постанови Кабінету Міністрів України «Про запровадження державних форвардних закупівель зерна» № 736 від 16.05.07 р. [3], відповідно до якої пріоритетними завданнями Міністерства аграрної політики України на 2008 р. стало запровадження в дію механізму державних форвардних закупівель зерна обсягом 150 тис. т. Не можна не враховувати, що впровадження форвардних закупівель на внутрішньому ринку служить ефективним джерелом отримання для товаровиробників грошових надходжень на виробництво продукції у вигляді 50 % авансових платежів та виступає основною передумовою до впровадження торгівлі ф'ючерсами й опціонами на організованому аграрному ринку країни [4].

На сьогодні в Україні в АПК зайнято близько 35% всіх працюючих у сфері матеріального виробництва, на АПК припадає більше чверті всіх виробничих фондів і створюється майже 15% ВВП. Питома вага капітальних вкладень в АПК в загальному обсязі інвестицій України становить 10%. Близько 30% галузей господарського комплексу країни включено у виробничу зв'язку з аграрним сектором. Із сільськогосподарської сировини виготовляється приблизно 70% всього набору вироблених в країні предметів споживання. В роздрібному товарообігу продовольчі товари становлять приблизно половину. В сільському господарстві структура ВВП країни частково зростає. Однак жорстке державне регулювання, введення квот, створення державних корпорацій менше приваблює інвесторів [5].

В Україні сформовано державний інтервенційний фонд. Фінансова інтервенція здійснюється Аграрним фондом шляхом придбання окремих об'єктів державного цінового регулювання на організованому аграрному ринку на умовах споту або форварду з метою встановлення ціни рівноваги у розмірі, який не є меншим значення мінімальної інтервенційної ціни [6].

Аграрний сектор навіть у кризові часи не втратив закордонного інвестора і на сьогоднішній день є найбільш привабливою галуззю для капіталовкладень, що підтверджує зростання акцій українських агрохолдингів.

Головні фактори, які заважають ефективному розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції:

1. Відсутність необхідних знань та недостатня поінформованість товаровиробників щодо технології та переваг біржової діяльності.

2. Небажання виробників і посередників вести чесну прозору торгівлю.

Отже, у процесі розвитку біржової торгівлі, відповідно до світового досвіду та національних особливостей України, подальший розвиток біржового ринку повинен відбуватися у напрямку створення Єдиної біржової системи в Україні, для чого необхідно:

1. Оптимізувати кількість бірж.

2. Забезпечити ефективне регулювання біржової діяльності шляхом створення Комісії з біржового товарного ринку України та розрахунково – клірингових установ.

3. Покращити систему моніторингу кон'юнктури біржового ринку, висвітлювати котирування не лише фактичних біржових цін, а й прогноз на наступні місяці.

4. Розробити і запровадити систему економічних заходів, спрямованих на стимулювання виробників до реалізації сільськогосподарської продукції через прозорі процедури біржового ринку [7].

Вирішення таких завдань дасть можливість створити в Україні розвинуту систему біржової торгівлі, яка відповідатиме міжнародним критеріям, вийти на масштабне здійснення міжнародних операцій.

Список використаних джерел

1. Рябченко О.О. Світова та вітчизняна практика еволюційного розвитку біржової діяльності на ринку сільськогосподарської продукції / О.О. Рябченко // Економіка АПК. – 2008. – № 9. – С. 143–146.

2. Офіційний сайт Міністерства агрополітики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua>

3. Офіційний сайт Кабміна. Постанова «Про запровадження державних форвардних закупівель зерна» № 736 від 16.05.2007р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/736-2007-n>

4. Постанова Кабінету Міністрів «Про створення Аграрної біржі» від 26.12.2005р. №1285 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

5. Товарная биржа: (За кулисами биржевой торговли) / А.А. Иващенко. – М.: Междунар. отношения, 1991. – 270 с.

6. Офіційний сайт УкрАгроКонсалт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrgroconsult.com>

7. Губський Б.В. Біржові технології ринку / Б.В. Губський. – К.: Нора-принт, 1997. – 296 с.

Науковий керівник: В.А. Ткаченко, д-р екон. наук, проф.

І.Л. Тульських
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фондовий ринок України є достатньо молодим. За роки незалежності український фондовий ринок зазнав суттєвих перетворень, але деякі його складові все ще далекі від досконалості. Один з найважливіших аспектів, що забезпечує функціонування фондового ринку та створює необхідні умови для обігу цінних паперів на біржах або поза ними, є інфраструктура фондового ринку та її інститути. Тому ми вважаємо доцільним провести аналіз структури фондового ринку України.

Фондовий ринок є важливим елементом ринкової економіки будь-якої розвиненої держави. Від фондового ринку залежить ефективність економіки держави, адже він сприяє ефективному акумулюванню та перерозподілу тимчасово вільних коштів. Таким чином, підприємства, що потребують фінансових ресурсів за допомогою фондових ринків, можуть залучити кошти для розвитку виробництва або на інші свої потреби, що сприяє розвитку економіки в цілому. Однак ефективна робота фондового ринку неможлива без добре розвиненої інфраструктури.

Виділяють регулятивну, функціональну, технічну та інформаційну інфраструктуру фондового ринку.

Регулятивна інфраструктура являє собою систему регулювання фондового ринку, що включає систему правил поведінки учасників ринку і систему методів впорядкування укладених угод.

Функціональна інфраструктура є системою торгівлі цінними паперами (посередники, фондові магазини, фондові біржі, організований та неорганізований позабіржовий ринки, аукціони з продажу цінних паперів), яка забезпечує процес укладення угод з цінними паперами.

Технічна інфраструктура являє собою систему розрахунків з укладання угод, збереження і обліку цінних паперів, що включає депозитарну діяльність (збереження цінних паперів, облік прав на цінні папери), діяльність з ведення та збереження реєстру власників цінних паперів, розрахунково клірингову діяльність.

Інформаційна інфраструктура включає інформаційну систему (збір, обробку інформації про емітентів, новий випуск, ціни і місця торгівлі цінними паперами) і систему зв'язку (об'єднує за собою зв'язку учасників ринку цінних паперів).

Особливу увагу привертає регулятивна інфраструктура, адже фондовий ринок є дуже складним та багатогранним механізмом, управління яким є надзвичайно важким.

З розвитком українського фондового ринку продовжується формування його інфраструктури, з'являються нові установи.

У 1998 році було створено агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України. Починаючи з 2007 року, Агентство є уповноваженою організацією з розкриття інформації емітентами цінних паперів у загальнодоступній базі даних. За роки свого існування Агентство стало повноцінним інформаційно-консультативним центром для всіх зацікавлених осіб. З 2010 року учасники ринку можуть знайти повноцінну інформацію про діяльність вітчизняного фондового ринку на електронному інформаційному ресурсі Агентства [1].

В 2011 році відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» було створено колегіальний орган – Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку для здійснення комплексного правового регулювання відносин, що виникають на ринку цінних паперів; забезпечення захисту інтересів громадян України та держави; запобігання зловживанням та порушенням у цій сфері.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), як центральний інститут регулювання ринку, розробляє та затверджує акти законодавства обов'язкові для виконання центральними та місцевими органами виконавчої вла-

ди, органами місцевого самоврядування, учасниками ринку цінних паперів, їх об'єднаннями та контролює їх виконання з питань, що належать до її компетенції. НКЦПФР сприяє розвитку інвестиційно-привабливого середовища, здійснює контроль за випуском та обігом цінних паперів, сприяє розвитку ринку цінних паперів та його інтеграції в міжнародний фінансовий ринок [2].

Розвиток фондового ринку України, відокремлення окремих етапів угод з цінними паперами, необхідність оперативного проведення розрахунків за укладеними угодами призвели до створення та розвитку депозитарних та розрахунково-клірингових систем у структурі ринку. Так, з'являються окремі організації, які здійснюють кліринг та розрахунки між учасниками ринку і функціонують у вигляді самостійних юридичних осіб або спеціалізованих структурних підрозділів бірж.

Сьогодні необхідними складовими інфраструктури фондового ринку є торгівлі, реєстраційні мережі, розрахунково-клірингові та депозитарні системи, а також системи правового та інформаційного забезпечення ринку.

Розрахунково-клірингові та депозитарні установи проводять кліринг та розрахунок за договорами.

Торгово-інформаційні системи сприяють організації торгівлі на позабіржовому ринку та надають інформацію щодо цінних паперів.

Зберігачі і реєстратори цінних паперів організують зберігання і обслуговування обігу цінних паперів на рахунках в цінних паперах, ведення обліку іменних цінних паперів в бездокументарній формі, ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Отже, сьогодні український ринок цінних паперів має всі необхідні елементи для ефективного функціонування, але робота окремих інститутів все ще далека від ідеалу і потребує вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/>
2. НКЦПФР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua>

Науковий керівник: Г.Я. Глуха, канд. екон. наук, доц.

О.Ю. Холодова,
канд. техн. наук, доц.
Дніпропетровський науково-дослідний
інститут судових експертиз

РОЛЬ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

На початку третього тисячоліття вирішення проблеми щодо ролі судово-експертної діяльності в регулюванні економічних відносин потребує об'єднання зусиль не тільки світової спільноти, але, перш за все, кожної країни окремо. Це обумовлено тим, що судово-експертна діяльність є складовою економічної та політичної безпеки, рівень якої визначає незалежність країни, сприяє економічному розвитку держави та є засадою добробуту її громадян. Саме тому розвиток судово-експертної діяльності стає важливою економічною, правовою та соціальною проблемою, щонайменше, на найближче десятиріччя.

Результати аналізу та узагальнення теоретичних положень вітчизняних і зарубіжних учених із формування та забезпечення судово-експертної діяльності країн і світового досвіду функціонування її складових свідчать про те, що становлення цієї сфери правової та економічної діяльності, організація та управління нею потребує подальшого удосконалення її структури, функцій та змісту за допомогою розробки та використання методології розвитку судово-експертної діяльності України.

Узагальнення основних теоретичних положень методології судово-експертної діяльності держави, розкриття еволюції наукових поглядів на основі поняття «судова експертиза» та «судово-експертна діяльність», вивчення особливостей формування системи судово-експертної діяльності дозволили умовно згрупувати методи судової експертизи таким чином: наукові (якими користуються в науково-дослідних інститутах при розробці методик, виконанні наукових тем тощо) та експериментальні (що застосовуються в практичній експертній діяльності під час провадження судових експертиз).

В контексті визначення механізмів забезпечення вирішення завдань товарознавчо-судової експертизи доречно зазначити, що інтеграція знань під час проведення різних видів судових експертиз – це використання теоретичних і емпіричних положень (методів, засобів) різних наук і створення на їх основі своїх інтеграційних знань. Так, методика дослідження в товарознавчо-судовій експертизі передбачає застосування методів і підходів

діалектичної й формальної логіки, загальнонаукових методів, окремонаукових методів й спеціальних сучасних методів судової експертизи.

Проведений аналіз дає підстави сформулювати гіпотезу щодо методології розвитку судово-експертної діяльності, яка стосується вирішення експертних завдань, що мають відповідати специфічним вимогам: не вести до псування або істотної зміни речових доказів; бути науково обґрунтованими й експериментально апробованими; результати застосування методів повинні бути очевидними й наочними для всіх учасників кримінального (чи іншого) процесу. Подальші дослідження щодо вивчення питання методології розвитку судово-експертної діяльності в Україні заплановано спрямувати на алгоритмізацію експертної діяльності.

І.В. Хорішко

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АГРАРНОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Інноваційний процес в АПК обумовлюється особливостями сільськогосподарського виробництва, має специфіку, пов'язану з великими розмірами галузі, різноманітністю сільськогосподарських структур і безліччю видів сільськогосподарської продукції, кожен з яких має особливі технологічні регламенти та схеми виробництва, а також відмінністю природно-кліматичних та біологічних умов, що визначає диференціацію умов виробництва, технологій.

Проблема екологізації інноваційної діяльності набуває особливої важливості для розвитку сфери охорони навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки в момент загострення соціально-економічної і екологічної криз, яке має місце сьогодні. Їх загострення також зумовлює потребу у підвищенні еколого-економічної ефективності процесу екологізації інноваційної діяльності.

До основних результатів впровадження екологічних інновацій можна віднести:

– зниження енергоємності (зменшення експлуатаційних витрат на споживання енергії; зменшення капітальних витрат на об'єкти енергетичного комплексу; покращання валютного балансу за рахунок зменшення імпорту енергоносіїв; додаткові

економічні вигоди за рахунок покращання структури інвестиційних коштів та прискорення обігу капіталу);

- зниження матеріаломісткості (зменшення витрат на матеріальні ресурси; зменшення капітальних витрат на отримання та переробку матеріальних ресурсів; збільшення валютних надходжень у країну за рахунок поліпшення імпортно-експортного балансу національної економіки; додаткові економічні ефекти за рахунок поліпшення структури інвестиційних коштів та прискорення обігу капіталу);

- заміна енергоносіїв або структури матеріальних ресурсів (зниження поточних витрат за рахунок цінової різниці; зменшення економічного збитку за рахунок застосування екологічно досконаліших матеріалів та видів палива; зменшення економічного збитку за рахунок зниження рівня аварійності);

- використання відходів виробництва (зменшення економічних збитків від забруднення компонентів довкілля; зменшення витрат за рахунок економії первинних енерго-матеріальних ресурсів);

- зміна функцій, габаритів, властивостей продукції порівняно з аналогами (зменшення економічних збитків за рахунок скорочення неефективних територіально-часових сфер експлуатації продукції; зменшення економічних збитків за рахунок виключення екологічно небезпечних режимів експлуатації продукції);

- заміна екологічно небезпечних видів продукції на екологічно спрямовані (зменшення економічного збитку за рахунок усунення екологічно небезпечних факторів; зменшення збитків на попередження негативного впливу екологічно небезпечних факторів) [1, с. 75].

Проектування інновацій виходить із стратегічних цілей, економічних особливостей в рамках певних умов і потребує формування комплексу взаємопов'язаних заходів для досягнення цілей. Методи управління цим заходом об'єднуються в інноваційному проекті. Всі інноваційні проекти мають, як правило, загальні ознаки: змін; тимчасової обмеженості; обмеженості ресурсів; новизни.

Інноваційний проект містить інформацію про стан господарюючого суб'єкта з урахуванням нововведень, характеризує результати нововведень, описує проблеми та шляхи їх подолання під час освоєння. Всі очікувані зміни параметрів і зовнішніх умов від введення інноваційних перетворень повинні бути оцінені і враховані у техніко-економічних розрахунках на весь період освоєння і використання інновації. Проект повинен бути розумним з економічного і технічного боку. Він повинен врахову-

вати як технічні аспекти, так і системи його управління і фінансування, а також загальну життєздатність і довготривалість результатів [2, с. 12].

На основі дослідження точок зору вітчизняних та зарубіжних вчених ми даємо таке визначення еколого-інноваційного проекту. Це система організаційно-правових та фінансово-економічних обґрунтувань, що підтверджують доцільність здійснення нововведення на конкретному підприємстві чи комплексі господарюючих суб'єктів з урахуванням екологічних факторів розвитку.

Розрахунки збитків від викидів забруднюючих речовин в навколишнє середовище проводяться на основі показника базової ставки компенсації збитків за викид однієї тонни умовної забруднюючої речовини з урахуванням обсягу фактичного забруднення, відносної небезпечності забруднюючих речовин та регулюючих коефіцієнтів. Негативний вплив від функціонування підприємств на економіку та стан навколишнього природного середовища може бути оцінений з двох боків: як сума збитків від забруднення екосистем та як сума витрат на відновлення здоров'я і матеріального добробуту населення, відновлення рівноваги у природних агроекосистемах.

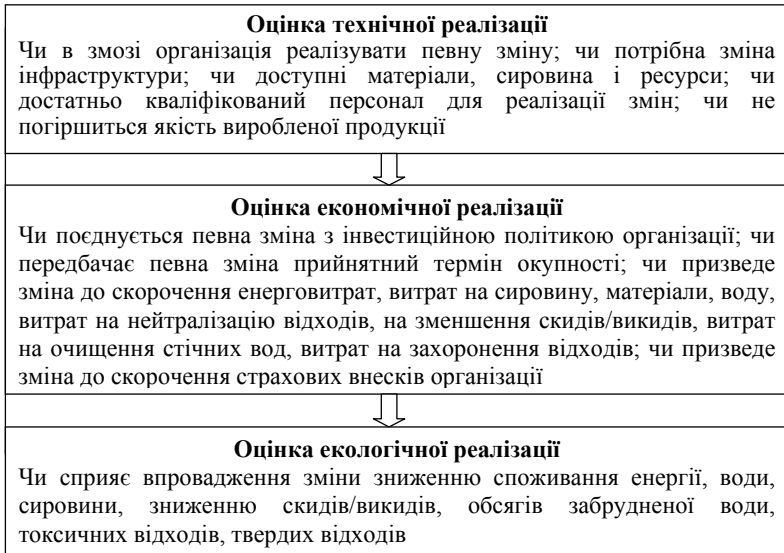

Рис. 1. Етапи оцінки реалізації еколого-інноваційного проекту в сільському господарстві

На рівні підприємства оцінку негативного впливу потенційно небезпечних виробництв на навколишнє середовище можливо також здійснювати за сферами забруднення: атмосферним повітрям, водними, земельними ресурсами.

При складанні еколого-інноваційного проекту необхідно враховувати економічну ефективність (одержання певного ефекту, перевищення економічного результату від виробництва над витратами на нього, конкурентоспроможність виробленої продукції), соціальну ефективність (поліпшення умов життя, ступінь соціального розвитку суспільства), екологічну ефективність (збереження родючості ґрунту, екологічну безпеку сільськогосподарської продукції, мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище). Ми виділяємо такі етапи оцінки реалізації еколого-інноваційного проекту: оцінка технічної реалізації, оцінка економічної реалізації та оцінка екологічної реалізації (рис. 1).

Ефект від запровадження природоохоронних заходів повинен бути комплексним і проявлятися у зменшенні негативного впливу на навколишнє природне середовище, покращання умов життєдіяльності населення і економії суспільної праці. Загальна ефективність природоохоронної діяльності не може розглядатись як сума окремих результатів (ефектів), а повинна ґрунтуватись на економії або запобіганні втратам природних ресурсів, живої і минулої праці та формуванні нового ставлення у суспільстві до проблеми екологізації виробництва.

Список використаних джерел

1. Задихіна О.Є. Інвестиційно-інноваційні моделі розвитку аграрного підприємництва / О.Є. Задихіна // Бізнес-навігатор. – 2009. – № 2. – С. 74–78.
2. Кропивко М.Ф. Організаційні форми впровадження інновацій в агропромислове виробництво з використанням потенціалу аграрної науки / М.Ф. Кропивко, Т.С. Орлова // Економіка АПК. – 2007. – № 7. – С. 11–18.

Науковий керівник: В.А. Ткаченко, д-р екон. наук, проф.

СВІТОВА ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Практика страхування здоров'я зародилась у країнах Європи і Америки в період становлення капіталізму, коли здоров'я набуло економічної, а отже, й політичної, вартості, а розвиток під впливом досягнень науково-технічної революції складних медичних технологій призводив до стрімкого зростання витрат на медичну допомогу і потребував колективних зусиль. Система, ініційована 1883 р. **О. Bismarck і запроваджена у Німеччині, була першою у світовій практиці і успішною спробою соціального медичного страхування (СМС).** Зазначена класична модель «орієнтована передусім на вирішення суто економічних завдань: забезпечення зростання продуктивності і скорочення економічних втрат шляхом зниження трудових втрат. Однак окрім страхування ризику втрати здоров'я як такого, система соціального медичного страхування забезпечувала перерозподіл доходів у спосіб оплати медичних послуг із страхових фондів. Це сприяло зменшенню гостроти соціальних проблем, пов'язаних з ризиком втрати працездатності» [1].

Соціальне здоров'я як показник соціального благополуччя індивіда та ступеня реалізації ним суспільних інтересів, будучи похідним від рівня соціально-економічного розвитку суспільства, залежить від економічних, соціокультурних, політико-правових та інших факторів. Науково-економічне підґрунтя концепції соціального здоров'я знаходимо у неокласиків – воно у соціальній спрямованості економічного розвитку, взаємозв'язку здоров'я й ефективності виробництва: здоров'я є основою для створення матеріальних благ, а матеріальні багатства, у свою чергу, збільшують здоров'я (А. Marshall, 1890).

У світовій, і передусім європейській, практиці цілеспрямовані зусилля з охорони і зміцнення здоров'я населення як пріоритетне завдання соціальної політики держави почали реалізовуватися вже ближче до кінця ХХ ст.: в міру формування соціально орієнтованих ринкових економічних систем. Адже на відміну від парадоксів директивних і нерегульованих економік, в умовах соціально орієнтованої ринкової економіки потреба у здоров'ї суспільства трансформується і зростає до системотворчого рівня, а економічна система спонукає індивіда до зміцнення свого здоров'я. Взаємозалежність капіталу здоров'я і способу життя

носія людського капіталу проявляється певним рівнем його соціальної, економічної і трудової активності, впливає на долучення до технічних та технологічних новацій і, зрештою, на економічну продуктивність суспільної праці [8].

Ретроспективний аналіз переконує, що і теоретичні дискусії навколо реформ, і практичні кроки з реформування національних систем охорони здоров'я (СОЗ) перебували в руслі концептуальної взаємозалежності між суспільною солідарністю і стримуванням витрат. Магістральний напрям реформ фінансових засад СОЗ у 1990-х – на початку 2000-х років пролягав від неконтрольованих ринкових систем з приватним фінансуванням та бюджетних інтегрованих систем до створення квазіринкових систем. Зміст європейських реформ полягав у запровадженні регуляторних механізмів, спрямованих на збільшення справедливості фінансування і фінансового захисту, та ринкових механізмів, покликаних підвищити фінансову стійкість СОЗ і ефективність використання фінансових ресурсів [6].

Трансформаційні процеси в охороні здоров'я зумовили впродовж трьох останніх десятиліть у країнах із середнім та високим рівнем доходу перехід її від вузькоспеціалізованої галузі з надання суто медико-санітарних послуг до одного з провідних секторів економіки, що ще й концентрує лівову частку інновацій, наукових розробок тощо. У країнах ОЕСР цей сектор економіки стрімко розвивається: зосереджує близько 10% робочої сили і більше 10% ВВП [5], а його реформування здійснюється із застосуванням сформованих у наукових працях D. Aaker, I. Ansoff, P. Drucker, P. Kotler, M. Porter теорій менеджменту і маркетингу, що стали класикою не лише для приватних корпорацій.

Класичні страхові моделі, як показує сучасний вектор їх трансформації у Західній Європі, доповнюються спеціальними правилами фінансування для тих категорій населення, які залишаються за межами обов'язкового страхування. За такими схемами, де страхувальником виступає держава, права на медичне обслуговування отримують непрацюючі особи, і практично досягається охоплення як універсальними схемами – за фактом проживання. Для країн з усталеними системами СМС (Австрія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Франція) ця ключова ознака є спільною, однак вона висвітлює особливості як структурні, так і процесу руху коштів у самій системі. Багатоваріантність страхових моделей обумовлена ступенем їх державного регулювання та наявністю в їх складі компонентів із податкових надходжень.

Ці особливості страхових моделей як засоби підвищення адаптивності визначають їх життєздатність і привабливість, що,

зрештою, в купі з ширшою можливістю вибору спонукали 8 країн Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) та Балтії з 1990 по 1999 рр. повернутися від радянської моделі до страхової.

Принципова переоцінка ролі здоров'я у глобальному економічному розвитку відбулася після публікації 2001 р. доповіді «Макроекономіка і здоров'я: інвестиції в здоров'я з метою економічного розвитку», підготовленої за дорученням Генерального директора ВООЗ спеціальною комісією у складі 18 провідних економістів світу та експертів з охорони здоров'я під орудою професора J. Sachs. У доповіді на фактичних даних показано, як інвестиції в здоров'я можуть служити конкретним внеском в економічний розвиток (кожні 10% збільшення тривалості життя пов'язані зі щорічним 0,3–0,4% економічним зростанням за умови незмінності інших факторів зростання) [2].

Утім, як показує проведений нами аналіз, ні обсяги, ні способи фінансування охорони здоров'я (ОЗ) в Україні наразі не сприяють досягненню цілей соціальних солідарних систем, передусім фінансового захисту і відповідно до платоспроможності рівного розподілу фінансових внесків. Чинна бюджетна модель фінансування вітчизняної СОЗ не забезпечує мобілізації такої кількості коштів, щоб гарантувати задекларований державою універсальний доступ до медичної допомоги [7]. Сказане підтверджується і соціологічними опитуваннями Держкомстату України, згідно з якими у 2011 р. до 23,4% (проти 14,9% у 2010 р.) зросла кількість домогосподарств, що не змогли подолати фінансові бар'єри і задовольнити свої потреби в медичному обслуговуванні [4].

Адміністративні і фрагментарні, по суті, спроби трансформації в Україні радянської СОЗ були безуспішними, позаяк не торкалися економічних основ. Детермінантами системної неефективності є дефіцитне фінансування, «тіньова» комерціалізація, нерациональні способи об'єднання, перерозподілу і використання фінансових ресурсів ОЗ.

Неефективність у ринкових умовах екстенсивних моделей радянського стибу, досвід переважної більшості колишніх соціалістичних країн щодо реформування фінансових засад медичної сфери за принципами соціального страхування, відсутність позитивного світового досвіду щодо переходу від інтегрованих систем до систем з «внутрішнім ринком» – все це не залишає для України альтернативи, аніж зміна фінансового механізму СОЗ шляхом впровадження соціального медичного страхування.

Попри те, що в Україні існують правові, економічні, соціальні і медичні передумови запровадження СМС [3], воно наразі гальмується конфліктом бізнесових та політичних інтересів і залежить

від політичної волі. Починаючи з 2003 р., до Верховної Ради України було внесено більше 10 законопроектів, спрямованих на запровадження СМС в Україні, але наразі не ухвалено жодного. Посилання на економічну нестабільність не є виправданими, бо так зване десятиліття реформ охорони здоров'я в Європі проходило, коли економічне падіння в окремих країнах сягало 50–70% [5].

З іншого боку, аргументи опонентів, що запровадження СМС збільшить фіскальний тиск на реальний сектор економіки і не розв'яже проблеми дефіциту коштів для ОЗ є скоріше намаганням зберегти статус-кво. Адже в арсеналі економічної політики держави є вдосталь регуляторних механізмів щодо перерозподілу податкового навантаження, це по-перше. По-друге, економічні наслідки погіршення якості людського капіталу – суспільного здоров'я (вартість «тягаря хвороб» оцінюється у 26% ВВП [9]) – впливають на конкурентоспроможність економіки куди більшою мірою, ніж, скажімо, збільшення на 5–6% цільових відрахувань від фондів оплати праці.

А по-третє, за умови наявності скоріше якісного дефіциту коштів, ніж кількісного, запровадження СМС на перших порах варто розглядати не як провідне джерело суспільних коштів для охорони здоров'я, а радше, за прикладом Польщі чи Молдови, як ефективний інструмент їх об'єднання, як системотворчий механізм і економічний каталізатор реформ в галузі. І, зрештою, будь-яке додаткове надходження суспільних коштів повинно зменшити частку прямих виплат в структурі надходжень, а поступовому збільшенню коштів СМС сприятиме легалізація ринку праці та її оплати.

В українських реаліях слід враховувати під час реформування СОЗ, що її ефективність як публічної системи багато в чому залежатиме від її прозорості та що роль бюджетних коштів у фінансовому забезпеченні доволі тривалий час буде суттєвою і важливо, щоб до пацієнта, як кінцевого споживача, ці кошти рухались прозорішими за бюджетні каналами СМС. Що ж до ролі приватного медичного страхування (ПМС) як складової багатокомпонентної моделі, то воно має формувати сектор додаткових, поза базовим пакетом, можливостей. Адже попит на ПМС цілком залежить від макроекономічної ситуації та платоспроможності споживачів.

Список використаних джерел

1. Головна Н. Экономические модели национальных систем здравоохранения / Н. Головна // Муниципальная экономика. – 2001. – № 3. – С. 64–71.

2. Макроэкономика и здоровье: инвестиции в здоровье в целях экономического развития. Доклад Комиссии по макроэкономике и здоровью ВОЗ. – Женева: ВОЗ. – 2001. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.who.int/macrohealth/background/CMHReportRussian.pdf>

3. Рудень В.В. Передумови запровадження обов'язкового медичного страхування / В.В. Рудень, О.М. Сидорчук // *Фінанси України*. – 2006. – № 10.

4. Самооцінка населенням стану здоров'я та рівня доступності до окремих видів медичної допомоги у 2011 році. Статистичний збірник. – К.: Держкомстат України. – 2012.

5. Финансирование здравоохранения: альтернативы для Европы / под ред. Э. Моссиалоса, А. Диксон и др. – Москва: Весь Мир. – 2002.

6. Шкапяк О.І. Порівняльний аналіз концептуальних підходів до організації фінансування систем охорони здоров'я / О.І. Шкапяк // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. – 2013. – № 4 (253). – С. 88–94.

7. Шкапяк О.І. Критерії і параметри раціональної моделі фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні / О.І. Шкапяк // *Економічний аналіз*. Тернопільський НЕУ. Вип. 15. Ч. 1. – 2014. – С. 189–202.

8. Grossman M. On the concept of health capital and the demand for health // *Journal of Political Economy*. – 1972.

9. Suhrcke M. **Экономический ущерб от плохого здоровья: ситуация в Европейском регионе** / М. Suhrcke, R. Arce, М. McKee, L. Rocco. – **Копенгаген: ЕРБ ВОЗ. – 2008** [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0009/83484/E93695R.pdf

Науковий керівник: В.Є. Момот, д-р екон. наук, проф.

Д.Н. Ядранский,
д-р соц. наук, д-р екон. наук, доц.

О ТЕОЛОГИЧЕСКОЙ ПРИРОДЕ ФРАГМЕНТАРНОГО СОЗНАНИЯ

В процессе общественного развития, приведшего к появлению постмодерна (постиндустриального общества), произошел

сдвиг, логика которого была обозначена еще Мэтью Арнольдом в эссе «Культура и анархия». «Иудейство и эллинизм — между двумя этими полюсами воздействия меняется наш мир. Временами его сильнее притягивает один из них, временами — другой, тогда как ему пристало бы, хотя так никогда не бывает, обрести между ними счастливое равновесие» [1]. Поскольку сама Тора, как базис культуры иудаизма, основывается на равноуровневой трактовке ее смыслов, очевидно, что нарушение равновесия в сторону иудаизма и заложило парадигмальные основы фрагментарности текста. Поскольку текст (по Ж. Даррида) является основой формирования сознания, то очевидно, что фрагментарность текста порождает фрагментарность сознания.

Усиливается в современном обществе такая фрагментарность влиянием интертекстуальности. Данная категория введенная в 1967 г. теоретиком постструктурализма Юлией Кристевой для обозначения общего свойства текстов, выражающегося в наличии между ними связей, благодаря которым тексты (или их части) могут многими разнообразными способами явно или неявно ссылаться друг на друга. Такая интертекстуальность также, по нашему мнению, восходит к основам иудаизма. Так, существовала письменная и «устная» Тора, которая (после записи устной Торы в Ишне и Гемаре) образовали Талмуд. При этом и сам Талмуд (в современных изданиях) имеет значительное количество комментариев.

При том, что Тора основывается на различных уровнях трактования смысла, основанного на использовании одного языка, следует обратить внимание на тезисы Ж. Даррида, относительно того, что язык не подчинен законам логики и противоречив по своей природе: в нем заложены нестабильность значений, двусмысленность, постоянные семантические изменения, большой объем этимологии, идиоматики и т. д. [2]. Относительно однозначным в плане трактовки является искусственный язык эллинской культуры. Таким языком является (являлась) математика, однако интерес общества к ней в современном мире начал рассматриваться как архаика модерна, что дало больший простор для влияния интертекстуальности и, по сути, привело к полной утрате реальности.

Алфавит и письменность, которые в модерне выступают структурирующей основой письма, а в последствии и текста в условиях постмодерна теряют свое значение. Текст (по Ж. Лиготару «текст есть все») начинает транслироваться на уровнях, лишенных артефактной основы (математической, буквенной записи). Фактически происходит виртуализация текста, в которой

особое значение приобретает его трактовка (что полностью совпадает с базисными основами иудаизма).

Полностью соглашаясь с Ж. Даррида, который противопоставляет понятие письма метафизической системе понятий (речь и слово), мы считаем, что современные субъекты общественного влияния активизировали свое внимание именно в контексте постмодернистской парадигмы метафизики. Попытки сократить владение языком или подмена формата записи (например, переход с кириллицы на латиницу) должны еще больше повлиять на дивидуализацию (по А. Дугину) современного человека и сократить его возможности к самостоятельной интерпретации текста (в понимании Ж. Даррида). Это связано с тем, что письмо — это способ существования языка в виде артефакта. Этот артефакт (рукопись, книга и т. д.) в определенных условиях может обеспечить возможности индивидуального семиозиса, что приведет к нарушению дивидуализации человека и может стать основой его возврата к индивидууму. Именно возврат к индивидууму как основе общественного конструкта и может стать в современном обществе основой для отката из теологических основ иудейства к основам эллинизма, а следовательно, к дефрагментации сознания. Следствием такой дефрагментации может стать изменение характера теологической парадигмы, а также переход к новой форме (типу) общества.

Список использованных источников

1. Насилие и метафизика (эссе о мысли Эммануэля Левинаса) // Деррида Ж. Письмо и различие / пер. с франц. А. Гаранджи, В. Лапицкого и С. Фокина; сост. и общ. ред. В. Лапицкого. — СПб.: Академический проект, 2000. — 432 с.

2. Автономова Н.С. Философский язык Жака Деррида / Н.С. Автономова. — М.: РОССПЭН, 2011. — 510 с.

СЕКЦІЯ 2. ПРОБЛЕМИ ОСВІТОЛОГІЇ

О.І. Беспарточна,
канд. пед. наук, доц.
Кременчуцький національний
університет імені Михайла Остроградського

ВИВЧЕННЯ МАГІСТРАНТАМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Сучасний напрям розвитку української вищої освіти спрямований не тільки на українського, а й на європейського споживача освітніх послуг. У рамках виконання вимог Болонського процесу українська вища освіта зазнала суттєвих реформ та координаційних змін. Безумовно, освітянські реформи будуть позитивними тільки за умови постійної співпраці всіх учасників-виконавців вищої освіти. Не можливо відповідати вимогам якості європейської вищої освіти, європейському ринку праці, якщо не змінити підхід до підготовки фахівців з вищою освітою.

Адже магістр, який навчається за будь-яким непедагогічним профілем, може обрати і професійну педагогічну діяльність. Тому дисципліна «Методика викладання у вищій школі» належить до базових у циклі професійно-орієнтованих дисциплін.

Проблема педагога і його ролі у суспільстві – одна з найважливіших у сучасному суспільстві. Дисципліна «Методика викладання у вищій школі» безпосередньо спрямована на вирішення завдань, невід’ємно пов’язаних зі становленнями у магістрів гуманного світосприйняття, формування у них педагогічних знань, умінь та навичок, що є, безумовно, необхідним як для професійної викладацької діяльності, так і для підвищення загальної компетентності у міжособистісних відносинах. Основний зміст дисципліни має на меті обґрунтування методологічних та наукових підходів щодо визначення сутності та структури навчального процесу у вищій школі, основних закономірностей та принципів організації навчання у вищих навчальних закладах, а також розв’язання конкретних завдань навчання, виховання (використання сучасних технологій, вибір відповідних методів, форм організації, навчальної діяльності, засобів навчання тощо).

Як зазначають Е. Карпова і В. Нестеренко, в європейських країнах споживачі результатів освітніх систем оцінюють якість освіти та підготовленість фахівців за рівнем їх компетентності, швидкості опанування відомих компетенцій і здатності створювати нові компетенції. Побудова процесу навчання відповідно до мети інноваційного навчання докорінним чином відрізняється від процесу традиційного навчання. Майбутній викладач повинен оволодіти конструктивно-проектувальною діяльністю, яка являє собою створення у внутрішньому плані всієї цілісної системи навчально-виховної ситуації з урахування змін, що виникають у ході заняття у зв'язку з актуалізацією студентами минулого досвіду.

У зв'язку з цим ми вважаємо доцільним при вивченні «Методики викладання у вищій школі» насамперед ознайомити студентів з теоретичними та методичними основами педагогіки вищої школи, що передбачає вивчення концептуальних напрямів розвитку вищої освіти в Україні, основних положень Болонського процесу як засобу інтеграції і демократизації вищої освіти та усвідомлення необхідності адаптації вищої освіти України до вимог Болонського процесу. Студенти повинні усвідомити роль вищої освіти у сучасній цивілізації, засвоїти предмет та основні категорії педагогіки вищої школи, методи та методіку сучасних науково-педагогічних досліджень.

Система вищої освіти є особливим соціальним інститутом. У вищій школі ставляться відповідні нормативні вимоги до освітньо-виховного процесу. В. Краєвський, А. Хуторської, розкриваючи роль освітніх компетенцій у стандартах, зауважують, що освітні компетенції є наслідком особистісно діяльного підходу до освіти, оскільки належать до особистості студента і формуються та перевіряються у процесі виконання ним певним чином складеного комплексу дій. Освітні компетенції належать не до всіх видів діяльності, в яких бере участь людина, а лише до тих, які охоплюють основні освітні галузі і навчальні предмети. Такі компетенції відтворюють освітньо-діяльнісну складову вищої освіти і покликані забезпечити комплексне досягнення її цілей. Студенти повинні мати уявлення про особливості сучасної системи вищої освіти України як соціального інституту та першочергові завдання, які має вирішити система вищої освіти України. Поряд з цим майбутнім викладачам необхідно оволодіти знаннями щодо українського студентства як особливої соціально-демократичної групи молоді: їх прав і обов'язків, процесів адаптації до умов навчання у вищих навчальних закладах тощо.

Важливе значення має оволодіння педагогічною культурою викладача вищого навчального закладу.

Для того, щоб майбутні викладачі, які не є випускниками педагогічного вищого навчального закладу, могли організувати навчальний процес у вищій школі, вони повинні знати сутність процесу навчання у структурі цілісного педагогічного процесу вищого навчального закладу, функції навчання, компоненти навчального процесу та структуру процесу навчання.

Засвоєння вищезазначених знань дозволить студентам під іншим кутом зору сприймати інформацію про сучасні технології та методи навчання у вищій школі, а в майбутньому – застосовувати їх для активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Перехід до інформаційного суспільства суттєво впливає на професійну підготовку фахівців. Як зазначає С. Сисоєва, це стосується не лише змісту, форм і методів навчання, а й самого розуміння сучасної професійної освіти як неперервної, спрямованої на формування творчої особистості у глобалізованому інформаційному суспільстві XXI ст., здатної до саморозвитку та навчання впродовж усього життя.

Поряд з цим, як справедливо стверджує Т.Б. Поясок, якщо традиційна система навчання стимулює мотивацію досягнення, то використання інформаційних і комунікаційних технологій забезпечує формування пізнавальних мотивів студента, які сприяють стійкій активності пізнання, підвищують ефективність засвоєння знань.

Розповідаючи студентам про технології, методи і засоби навчання у вищій школі, необхідно не лише давати уявлення про поняття, функції та класифікацію, а й акцентувати увагу на активних методах навчання, сучасних технологіях навчання, зокрема диференційованому, особистісно-орієнтованому, проблемному навчанні; ігрових та інформаційних технологіях навчання. Поряд з цим важливим є вивчення основних проблем активізації навчання, способів діагностування і шляхів підвищення активності студентів на занятті. Самі заняття доцільно проводити із застосуванням методів проблемного навчання, занурення, проектів, спостереження, експериментальної та диференційної психології, дискусійних, ігрових методів; сенситивних тренінгів, методів творчого самовираження, експресії, інтроспективного аналізу тощо.

Для оволодіння методичними основами викладання навчальних дисциплін значний відсоток часу необхідно виділити для засвоєння методики читання лекцій, проведення практичних і семінарських занять, оцінки знань, вмінь та навичок, орга-

нізації курсового і дипломного проектування, практичної підготовки фахівців та самостійної роботи студентів.

Таким чином, запропонований зміст навчальної дисципліни «Методика викладання у вищій школі» сприятиме засвоєнню магістрантами педагогічних форм освітньої взаємодії зі студентами, творчому застосуванню знань і способів діяльності; використанню найбільш ефективних методів навчання, виховання і розвитку студентів; пошуку педагогічних, психологічних та інших знань щодо вирішення проблем навчання і виховання у вищій школі.

У потенційних викладачів будуть виховуватись особистісні якості майбутнього педагога, відповідальне ставлення до виконання ролі викладача вищого навчального закладу, прагнення до самовдосконалення і самовиховання, встановлення взаємовідносин партнерства та співробітництва.

З.П. Бондаренко,
канд. пед. наук, доц.

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КОРЕКЦІЙНИХ, СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ І ПСИХОЛОГІВ

Інклюзивна освіта сьогодні – це система освітніх послуг, яка ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах освітнього закладу, комплексний системний особистісно-орієнтований та індивідуалізований стиль навчання. У процесі навчальних і корекційно-розвивальних занять враховуються перспективи майбутнього розвитку, актуальність засвоєння певної форми соціальної поведінки, індивідуальні уподобання і наміри дітей.

Метою дослідження є теоретичний аналіз проблеми розвитку інклюзивної освіти у структурі підготовки корекційних, соціальних педагогів і психологів. Розглянемо сутність поняття інклюзивного підходу у системі освіти. На думку дослідниці О. Безпалько, він полягає у тому, що загальноосвітні заклади різного типу мають бути відкритими для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних, мовних чи інших особливостей. Серед них діти з проблемами у розвитку, діти мігрантів, діти, які належать до мовних чи етнічних меншин, тощо.

Одним із найбільш поширених видів інклюзії (англ. *inclusion* – включення) є інклюзивна освіта для дітей з інвалідністю. За рівнями включення дитини в освітній процес виокремлюють такі види інклюзії: повна (рекомендована дітям, які за рівнем психофізичного розвитку відповідають віковій нормі й психологічно готові до спільного навчання зі здоровими однолітками за індивідуальними програмами); комбінована (можлива для дітей, у яких психофізичний розвиток наближений до вікової норми, але їхнє навчання в умовах масового закладу обов'язково має супроводжуватися корекційною допомогою відповідних фахівців, зокрема вчителя-дефектолога, соціального педагога, психолога, логопеда); часткова (передбачає включення дитини в освітній процес у режимі неповного тижня, коли вона засвоює навчальний матеріал у ході індивідуальних занять, але відвідує уроки образотворчого мистецтва, музики, бере участь у виховних заходах); тимчасова (дитина включається в колектив однолітків в освітньому закладі короточасно під час навчання та під час святкових виховних заходів).

Зрозуміло, що концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних освітніх закладах корисне як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства у цілому. Взаємодія зі здоровими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, мають високий рівень емпатії, готові до взаємодопомоги.

Сутність теоретичних понять інклюзивної освіти достатньо повно викладена у працях Д. Гарнера, А. Дайсона, М. Кінг-Сірса, Д. Леско, П. Мітлера, М. Уїлл. Зарубіжний досвід упровадження інклюзивної освіти систематизовано у працях Д. Бішопа, Х. Вулі, М. Дарсі, М. Емітейдж, Р. Зіглера, Д. Камерон, Д. Кларка, Н. Клегга, Б. Крауфа, Д. Попойнта, Д. Річлера, М. Фореста, Д. Фрайзена, Р. Хайкі. Вивченням цієї проблеми на пострадянському науковому просторі чимало приділяють увагу такі вчені,

як: В. Ардзінба, О. Безпалько, Т. Бут, А. Валицька, І. Зверєва, С. Колосов, А. Колупаєва, І. Ломакова, М. Сварнік, В. Ткачук, О. Ярська-Смірнова та ін.

Дослідниця питань інклюзії А. Колупаєва вважає, що одним із засобів подолання низького соціального й академічного рівня депривованих дітей і молоді є інклюзивна освіта, яка є гнучкою індивідуалізованою системою навчання дітей з особливими потребами в умовах масових загальноосвітніх закладів за місцем проживання.

Учителі інклюзивних класів глибше розуміють індивідуальні відмінності й особливості дітей, а також ефективніше співпрацюють з батьками та іншими фахівцями (спеціалістами з лікувальної фізкультури, реабілітологами, логопедами, соціальними працівниками та ін.). Інклюзивна система освіти також корисна із психологічної точки зору, оскільки завдяки спільному навчанню діти змалку вчаться розуміти і толерантно ставитися до людських відмінностей, терпимо приймати будь-яку складну ситуацію взаємодії та спілкування.

Інклюзивна освіта базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання. Інклюзивну освіту як систему освітніх послуг має забезпечувати інклюзивний заклад освіти, що адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи й форми навчання, використовує існуючі у громаді ресурси, залучає батьків, фахівців для надання спеціальних послуг відповідно до потреб кожної дитини, забезпечує сприятливий клімат в освітньому середовищі.

В основі практики інклюзивного навчання лежить ідея прийняття індивідуальності кожної окремої особи, а отже, навчання має бути організоване таким чином, щоб задовольнити особливі потреби кожної дитини. Студенти, майбутні корекційні і соціальні педагоги, психологи мають врахувати цю тезу й організувати свою майбутню професійну діяльність таким чином, щоб дитина з інвалідністю почувала себе комфортно, мала позитивні емоції та робоче самопочуття, а батьки мали змогу отримати певний комплекс психологічних послуг.

Зауважимо, що зараз інклюзивна освіта гостро потребує вдосконалення законодавчої бази, принципів фінансування, створення у навчальних закладах сприятливого середовища, формування матеріально-технічної бази, методичного і кадрового забезпечення, подолання соціальних та професійних стереотипів. Незважаючи на певні позитивні результати освітнього експерименту, треба зазначити, що впровадження інклюзивної освіти

у нашій країні має ще багато проблем, потребує розробки відповідної нормативно-правової бази, що закріплює правові засади здобуття якісної освіти особами з обмеженими можливостями здоров'я.

Тому розбудова системи інклюзивної освіти в Україні потребує подолання соціальних, організаційних, адаптивних перешкод через формування державної стратегії інклюзивної освіти, розробки фінансових механізмів її утримання, оновлення системи професійної підготовки педагогів, підвищення рівня спеціальної педагогічної освіти батьків і громадськості, розробку методичних прийомів і технологій освітньої інклюзії, адаптацію приміщень відповідно до потреб осіб з обмеженими можливостями.

Відомо, що інклюзивна освіта – це закономірний етап розвитку освітньої системи, який пов'язаний з переосмисленням суспільством і державою ставлення до осіб з обмеженими можливостями здоров'я, із визначенням їхнього права на одержання рівних з іншими можливостей, вона є закономірним і логічним варіантом трансформації інститутів загальної і спеціальної освіти, виступає одним із основних інститутів соціальної інтеграції. Реалізація технологій освітньої інтеграції дозволяє узгодити протиріччя між рівними правами осіб з обмеженими можливостями у виборі життєвого шляху, форми освіти освітніх послуг і фактичною нерівністю можливостей різних соціальних груп (здорових людей і людей з відхиленнями розвитку) у реалізації цих прав. Тому організація інклюзивного навчання потребує створення сприятливої соціальної ситуації для розвитку дітей з психофізичними порушеннями і забезпечення їм рівних прав в одержанні освітніх послуг.

З огляду на це зазначимо, що важливою умовою ефективності освітнього інтегрування є соціально-педагогічна робота, спрямована на формування у здорових осіб адекватних уявлень про однолітків з порушеннями психофізичного розвитку, яка скерована на нівелювання наслідків пізнавальної, соціальної і емоційної депривації. Особливе місце у процесі соціальної інтеграції дитини з порушеннями психофізичного розвитку належить сім'ї, яка в ідеалі виступає одним із основних факторів її залучення до системи суспільних відносин. Особливості сім'ї, її активність у процесі розвитку і освіти дитини визначає її психофізичний і соціокультурний статус у майбутньому, рівень реабілітаційного і соціально-інтеграційного потенціалу, ступінь готовності до інтеграції у загальноосвітньому навчальному закладі.

З огляду на це участь викладачів і студентів вищого навчального закладу у науковій розробці проблем інклюзивного навчан-

ня дітей з особливими потребами є необхідною і обов'язковою умовою підвищення інклюзивної компетентності і ефективності соціально-педагогічної роботи в інклюзивному освітньому просторі.

Підкреслимо, що пріоритетними напрямками діяльності педагогічного колективу вищої школи з підготовки майбутніх фахівців у галузі корекційної освіти, соціальної педагогіки, педагогічної психології є: формування інклюзивної компетентності членів студентського колективу, зосередження зусиль на популяризації волонтерського руху в наданні соціальних послуг учням і студентам з особливими потребами, встановлення партнерської взаємодії з батьками, молодіжними громадськими організаціями, у досягненні оптимального рівня соціального становлення молоді з вадами, а також удосконалення технологій соціально-педагогічної роботи в інклюзивному освітньому просторі.

Для надання необхідної допомоги у навчанні й соціалізації студентам з особливими освітніми потребами Центром соціальних ініціатив і волонтерства Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара разом із викладачами було сформовано команду волонтерів, до якої включено найбільш підготовлених і активних студентів, у тому числі і студентів з інвалідністю. З цією метою вивчалися індивідуальні характеристики студентів з особливими потребами, а також досліджувалися потреби студентів означеної категорії в соціально-психологічних і освітніх послугах під час їхньої адаптації до навчання у ВНЗ.

З урахуванням індивідуальних характеристик студентів з особливими потребами було сплановано комплекс педагогічних заходів, у тому числі: супервізію (наставництво, кураторство) не лише з числа викладачів, а й із числа старшокурсників, залучення до співпраці на добровільних засадах активних студентів до різного роду допомоги – написання конспектів лекцій, спільного виконання навчальних модульних завдань, підготовки до заліків й іспитів тощо. У цій справі докладають зусиль не лише студенти-волонтери, а й представники органів студентського самоврядування, вчасно подбавши про необхідну допомогу студентам з особливими освітніми потребами. Також принагідно використовується ресурс соціально-психологічної служби ВНЗ: розробка комплексу тренінгів зі студентами з особливими освітніми потребами для їх успішної адаптації до навчальної діяльності, особливо на першому році навчання, адаптації до повноцінного життя у студентській групі тощо.

На нашу думку, співпраця студентів-волонтерів, представників органів студентського самоврядування з психологами

соціально-психологічної служби і студентами, які потребують активної допомоги, спрямована на створення позитивного психологічного мікроклімату, відповідних умов самовиховання особистості, адекватного мікросередовища в академічній групі, соціальну інтеграцію студентів, які мають у цьому потребу.

Отже, широке запровадження інклюзивної освіти в країні й використання інклюзивного підходу до проблеми розвитку освітнього середовища має здійснюватися поступово, виважено та усвідомлено, у міру підготовки кваліфікованих, конкурентоздатних фахівців, а також зміни ставлення українського суспільства до осіб з обмеженими можливостями, процесу навчання і виховання.

У подальшому перспективним може бути дослідження питань супервізії та моніторингу у контексті професійної підготовки дефектологів, корекційних та соціальних педагогів, а також майбутніх психологів в умовах вищого навчального закладу для розвитку та запровадження інклюзивної освіти.

О.В. Велкова

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ФІЛОСОФСЬКІ Й СОЦІОЛОГІЧНІ ПОГЛЯДИ НА ФЕНОМЕН «ВЗАЄМОДІЯ»

Категорія «взаємодія» має глибоке філософське коріння, її основи закладені в працях Г.В.Ф. Гегеля [1] (тлумачив взаємодію як «процес, при якому через явища відштовхування і тожності має місце перетворення речей та явищ»), І. Канта [3] (розглядав взаємодію як необхідний взаємний причинний вплив субстанцій), К. Маркса, Ф. Енгельса [5] (бачили суспільство як продукт взаємодії людей), «взаємодія – ось перше, що виступає перед нами, коли ми розглядаємо матерію, що рухається»). Філософи розкрили об'єктивний, універсальний характер взаємодії, її причинність (визначає відношення причини й наслідку), універсальні характеристики (залежність взаємодії від внутрішніх сил об'єктів, «всебічність» взаємодії в розумінні часових, причинно-наслідкових характеристик реальності, одночасність існування суб'єктів, двосторонність зв'язків), одночасність існування суб'єктів, їх внутрішня активність, вибірковість контактуючих сторін.

Аналіз філософських праць (В. Кемеров, А. Радугін, П. Сорокін, А. Чусовітін, Я. Щепанський) показав, що філософи по-

різному розглядають взаємодію: як «процес» (процес взаємного впливу суб'єктів один на одного), «вплив» (відображає процес впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану [6]; спільний вплив людей в їхньому бутті [4]), «обмін почуттями, ідеями, вольовими імпульсами» [7, с. 16]; функцію поведінки одного або багатьох індивідів, ефективність якої залежить від їх свідомості та поведінки [7]; стійке систематичне виконання дій, спрямоване на те, щоб викликати відповідну реакцію з боку партнера, при цьому викликана реакція, в свою чергу, породжує реакцію того, хто впливає.

Вагомими виявилися погляди М. Кагана [2] на наявність функціонально-цільових ситуацій взаємодії (поза взаємодією; у взаємодії; у залученні партнера до досвіду й цінностей ініціатора спілкування; у залученні ініціатора спілкування до цінностей партнера) і, відповідно, видів спілкування (обслуговування предметної діяльності; заради спілкування; залучення іншого до своїх цінностей; приєднання до цінностей іншого). Філософ зазначив, що кожен вид взаємодії («вільна взаємодія унікальних партнерів, кожен з яких самостійно обирає іншого і співвідносить себе з іншими...» [2, с. 156]) реалізується своїми засобами, формами поведінки. Тобто суб'єкти взаємодії мають кожного разу залежно від ситуації обирати свій стиль поведінки та дій.

Незважаючи на розбіжності у поглядах філософів, на нашу думку, вони єдині в тому, що кожен з них під взаємодією розуміє феномен, який породжує вплив людей один на одного, організацію та виконання спільних дій, розвиток контактів між суб'єктами взаємодії; акцентують на бінарності самого явища, вибірковості контактуючих сторін, взаємобумовленості взаємовпливу, взаєминах, взаєморозумінні; передбачають зміну станів і взаємопереходів суб'єкта в об'єкт і навпаки.

В соціально-психологічних дослідженнях (Г. Андреєва, О. Бодальов, Н. Обозов), які акцентують увагу на соціальних характеристиках взаємодії, де цей феномен розглядається як умова сприйняття і розуміння людини людиною, можна виокремити кілька підходів до трактування взаємодії та її структури: теорія соціальної дії (Т. Парсонс), теорія обміну (Дж. Хоманс, П. Блау), теорія символічного інтеракціонізму (Дж. Мід, Г. Блумер), теорія управління враженнями (Е. Гоффман), психоаналітична теорія (З. Фрейд) та ін.

Широко відомою є *теорія соціальної дії*, в якій було зроблено спробу окреслити загальний категоріальний апарат для опису структури соціальної дії. Згідно з цією теорією було описано індивідуальний акт дії; зафіксовано компоненти взаємодії:

люди, їхній зв'язок, вплив один на одного, їх зміни; виявлено домінантні фактори мотивації дій. За теорією Т. Парсонса [10] в основі соціальної діяльності лежить розмаїття міжособистісних взаємодій, які складаються з одиничних дій, складовими яких є: той, хто втілює дії (діяч); інший (той, на кого спрямована дія); норми, згідно з якими організується взаємодія; цінності, які приймає кожен з учасників; ситуація, в якій здійснюється дія. Діяч мотивований тим, що його дії спрямовані на реалізацію його потреб. Як стверджує Т. Парсонс, людська дія як самоорганізована система залежить від: наявності символічних механізмів (мова, цінності); залежності від індивідуальної дії (загальноприйнятих норм і цінностей); незалежності від умов середовища і суб'єктивних визначень ситуації. Проте ця наукова спроба виявилася невдалою через абстрактність, непридатність для емпіричного дослідження через неможливість зрозуміти змістовний аспект дій.

Іншою спробою побудувати структуру взаємодії стала *теорія Я. Шепанського* [8], пов'язана з описом ступенів її розвитку (взаємодія є сукупністю стадій). Центральним поняттям під час опису соціальної поведінки стало поняття соціального зв'язку, подане як послідовне здійснення: просторового контакту, психічного контакту (взаємна зацікавленість), соціального контакту (спільна діяльність), взаємодії (систематичне, постійне здійснення дій, що мають на меті викликати відповідну реакцію з боку партнера), соціального ставлення. Тобто науковець акцентував увагу на взаємодії як спільній діяльності, відкривши новий шлях до вивчення її змістовного аспекта.

Засновники *теорії «соціального обміну»* (Дж. Хоманс, П. Блау), розглядаючи процес взаємодії як постійний обмін діяльністю («вигодами», або «цінностями») між людьми, виходять з того, що цілі людини (задоволення потреб, або винагорода) можуть бути досягнуті лише у процесі соціальної взаємодії. При цьому кожна людина прагне до максималізації винагороди своїх дій і мінімалізації витрат; регулярний обмін породжує в людях систему взаємних очікувань; велику роль у регулюванні обмінів відіграє ціннісно-нормативна система. Дж. Хоманс наголошував, що універсальною спонукальною мотивацією, яка рухає світом, є особисті інтереси й потреби особистості [9]. Ним вироблені постулати успіху, стимулу, цінності, які вбачаємо важливими засадами ефективності як професійної взаємодії менеджів організацій, так і взаємодії учасників педагогічного процесу.

Змістовною вважаємо *теорію транзактного аналізу* (Е. Берн), яка пропонує розглядати регулювання дій учасників взаємодії

через регулювання їхніх позицій, урахування характеру ситуацій, стилю й ритуалів взаємодії. Дослідник доходить висновку, що кожна ситуація взаємодії диктує свій стиль поведінки і дій (в кожній ситуації людина по-різному презентує себе, а якщо ця самопрезентація неадекватна, взаємодія ускладнюється).

Значний інтерес становить *теорія атракції* Т. Ньюкомба, Дж. Морено [10], за якої люди взаємодіють один з одним, якщо відчувають симпатію, атракцію, якщо суб'єкти взаємодії – рівноправні, взаємопов'язані через взаємні установки, інтерес та очікування від процесу взаємодії.

Розглянуті філософські й соціологічні погляди на феномен «взаємодія» дозволили більш свідомо підійти до розуміння сутності професійної взаємодії та культури професійної взаємодії майбутніх менеджерів організацій.

Список використаних джерел

1. Гегель Ф. Работы разных лет: в 2 т. Т. 1 / Ф. Гегель; сост., общ. ред. и вступит. статья А.В. Гулыги. – М.: Мысль, 1972. – 668 с.
2. Каган М.С. Философия культуры / М.С. Каган. – СПб.: Петрополис, 1996. – 414 с.
3. Кант И. Критика чистого разума / И. Кант. – М.: Мысль, 1994. – 591 с.
4. Кемеров В.Е. Введение в социальную философию: учебное пособие для вузов / В.Е. Кемеров. – М.: Аспект-Пресс, 2005. – 216 с.
5. Маркс К. и Энгельс Ф. Избранные сочинения: в 9 т. Т. 7.
6. Радугин А.А. Введение в менеджмент: социология и организация управления / А.А. Радугин, К.А. Радугин. – Воронеж, 1985. – 426 с.
7. Сорокин П.А. Преступление и кара, подвиг и награда / П.А. Сорокин. – СПб., 1999. – 448 с.
8. Щепанський Ян. Елементарные понятия социологии / Ян Щепанський; под ред. А.М. Румянцева. – М.: Прогресс, 1969. – 286 с.
9. Homans G.C. Social Behavior: Its Elementary Forms / G.C. Homans. – Rev. ed. – New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1974. – 78 p.
10. Newcomb N.V. Dyadic balance as a source of clues about interpersonal attraction / In: I. Murstein, Theories of attraction and love. – NY: Springer, 1971. – pp. 31–45.
11. Parsons T. The Structure of Social Action / T. Parsons. – N.Y.; L., 1937. – 64 p.

Науковий керівник: Н.П. Волкова, д-р пед. наук, проф.

ПРОЕКТНА МЕТОДИКА У НАВЧАННІ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Беручи до уваги участь України у Болонському процесі, слід відзначити певні зміни, які сталися у вищій освіті за останні часи. На основі доктрин, запроваджених Болонським процесом у вишах Європи, Законом України «Про вищу освіту» передбачається спрямування зусиль на підготовку фахівців нового покоління – спроможних критично мислити, самостійно навчатися, збагачуючи свій багаж знань, творчо вирішувати поставлені питання. Поповнення лав фахівців такими професіоналами є однією з найголовніших умов для успішного розвитку держави і суспільства.

Посилаючись знову ж таки на стандарти освіти у країнах західної Європи, не можна не згадати, що навчальний процес для філологів передбачає майстерне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності, говоріння, аудіювання, читання та письма. Стосовно навчання філологів у вишах вітчизняного простору, слід зазначити, що ці види мовленнєвої діяльності розвиваються нерівномірно. Традиційно письмо вважається лише «закріплювачем» здобутих знань, а не самостійним видом мовленнєвої діяльності, який є цінним сам по собі. Це пояснюється, по-перше, тим, що за радянських часів майже не велося листування з тими, хто жив за кордоном, тому не було необхідності розвивати відповідні писемні здібності. Також не було написано наукових праць чи підручників, які могли б систематизувати теорію стосовно писемної діяльності. По-друге, і це стосується саме творчих видів письма, таких як стаття чи есе, викладачі зіштовхуються з психологічною неготовністю студентів розкрити свій творчий потенціал, тому часто творчі письмові роботи викликають у студентів нарікання і дуже мало зацікавленості.

На жаль, нелегко позбутися закоренілої традиції, що встановилася в освітянському просторі щодо підходів у навчанні письма. Цьому може допомогти один з найефективніших методів у навчанні, а саме *проектний метод*.

Цей метод є ефективним у навчанні письма, оскільки допомагає викладачеві встановити бажаний рівень автономії серед студентів, зацікавити їх творчими формами виконання завдання, покласти в основу заняття емпіричний підхід до навчання. І, як результат, проектний метод підвищує внутрішню мотивацію студента, а це є запорукою успішного навчання і бажання самостійно вивчати предмет у позааудиторний час.

Проектний метод вперше було запропоновано Т. Hutchinson у серії підручників «Project English», виданих у 1994 р. Окрім Т. Hutchinson, проектною методикою цікавилися вітчизняні і закордонні вчені, праці яких нами було проаналізовано. Серед них О.Б. Тарнопольський, Г.А. Лебедева, В.В. Копилова А.П. Кузнецова, Д.Л. Фрайд-Бус, Дж. Дьюї, Дж.К. Джонс, Х.-Ю. Крумм, Р.Е. Віке, М. Легутке, Г. Гудьонс, Дж. Бастіан та ін.

В основі проектною методики – навчання через проект, тобто через практику, використання знань у наближених до реальних ситуаціях. Проектна методика базується на принципі комунікативного підходу, а її метою є комунікативна компетенція.

Проекти можуть бути такі, що виконуються протягом одного заняття, або наскрізні проекти, що тривають семестр, рік або й навіть протягом всього строку навчання.

Проект обов'язково має складатися з декількох етапів:

- 1) планування;
- 2) виконання проекту;
- 3) презентація проекту та оцінка виконаної роботи.

Вченим Д.Л. Фрайд-Бус ці три етапи було означено як планування, виконання і створення кінцевого продукту. Кінцевим продуктом вважається газета, відеоролик, енциклопедія, проект компанії тощо. У нашому випадку мова йде про писемний доробок.

На першому етапі викладач бере участь у проекті у ролі інструктора, пояснюючи суть проекту і допомагаючи студентам визначитися з подальшими кроками. На другому етапі студенти займаються пошуком і обробкою інформації. На третьому етапі студенти виступають з презентацією свого кінцевого продукту.

Виконання студентами проекту передбачає встановлення індивідуальної чи групової автономії, залежно від того, реалізується проект самостійно, чи колективно. Це дає змогу перевірити себе в умовах реальної роботи, а також підвищити рівень відповідальності студентів.

Розглянемо приклад проекту, спрямованого на навчання студентів-філологів академічного письма.

Для виконання проекту на кожному з етапів, присвячених певному виду письма, обирається пара чи група студентів для підготування звіту щодо одного з видів письма. Виконавши необхідну пошукову роботу, студенти проводять частину заняття, розповідаючи про цей вид письма іншим студентам у групі.

Наступним етапом є саме написання того виду письма, про який доповідалося на занятті. Студенти-доповідачі беруть на перевірку роботи. Після ретельного аналізу робіт самостійно і ро-

боти над помилками на занятті викладач розміщує їх на сайті для подальшого голосування. Переможець кожного з етапів отримує певну винагороду.

Такий проект є цікавим для студентів не тільки через участь у змаганні на кращу роботу, але й через використання технологій і пошукову роботу в Інтернеті.

Науковий керівник: О.Б. Тарнопольський, д-р пед. наук, проф.

Н.В. Грисенко,
канд. психол. наук, доц.
Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕСТЕТИЧНИМ ВИХОВАННЯМ УЧНІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В сучасних умовах розвитку суспільства, руйнування усталених естетичних цінностей, що є результатом нехтування естетичними, моральними, соціальними нормами, актуальним є формування естетичної культури та управління естетичним вихованням особистості. Реалізація цілісного підходу до естетичного виховання учнів в умовах нової гуманітарно-педагогічної парадигми передбачає поряд із традиційним монопредметним викладанням мистецтв пошук шляхів інтеграції дисциплін художньо-естетичного циклу, прогнозування міжпредметних і міжгалузевих зв'язків у межах шкільної освіти взагалі, посиленої підготовки педагогів до виконання цих завдань, підвищення якості управління естетико-виховною роботою у загальноосвітньому навчальному закладі.

Проблеми естетичного виховання, розвитку естетичної культури, формування естетичного смаку та естетичної свідомості розглядались в працях Б. Ананьєва, С. Аничкіна, Є. Антонович, Л. Божович, Б. Бриліна, В. Бутенко, О. Дем'янчука, О. Дивненко, С. Долуханова, І. Зязюна, М. Кагана, Н. Киященко, М. Лазарева, Б. Ліхачова, А. Макаренка, Н. Миропольської, О. Падалки, В. Панченко, В. Сухомлинського, В. Шацької, Г. Шевченко та ін.

Як свідчить практика, в сучасній школі пріоритет надається глибоким знанням і всебічним умінням, водночас відчувається гострий дефіцит загальнолюдських духовних цінностей, гу-

манітарної та естетичної культури, і вагомим фактором у цьому є недостатня підготовленість педагогів, керівників загальноосвітніх навчальних закладів до такої діяльності. Постає необхідність створення певної системи управління естетичним вихованням учнів, яка б забезпечувала освітні потреби кожного школяра відповідно до його нахилів, інтересів, можливостей, де пріоритетним буде виховання загальнолюдських цінностей особистості (доброти, милосердя, толерантності, почуття краси та ін.), стимулювання її внутрішніх сил до саморозвитку і самовиховання.

Під естетичним вихованням розуміється виховання спроможності цілеспрямовано сприймати, відчувати і правильно розуміти й оцінювати красу в навколишній дійсності – в природі, в суспільному житті, у праці та явищах мистецтва. Н. Киященко розглядає естетичне виховання як процес, у якому формується вміння цінувати, відчувати та розуміти прекрасне і потворне, трагічне і комічне, піднесене і героїчне, високе і низьке в явищах дійсності, людських стосунках та мистецтві, де розвивається спроможність до творчості за законами краси в усіх сферах і видах діяльності. Зрозуміло, що лише завдяки цілеспрямованому управлінському впливу можна забезпечити ефективність, цілісність естетичного виховання учнів.

В межах цілеспрямованого управління естетичним вихованням учнів О. Вартагою було розроблено структурно-змістову модель організаційно-методичних засад. Як основні організаційні засади управління естетичним вихованням учнів автор розглядає: 1) організацію діяльності (вивчення та аналіз реального стану естетичного виховання учнів; визначення стратегічних і тактичних цілей; планування роботи з кадрами; планування навчально-виховного процесу; мотивація педагогів; контроль за реалізацією завдань естетичного виховання учнів); 2) організацію умов (нормативно-правове, науково-інформаційне, кадрове, дидактичне, технологічне, матеріально-технічне, фінансове забезпечення). Серед основних методичних засад управління естетичним вихованням учнів визначено: 1) діагностування педагогів (їх готовність до здійснення естетичного виховання учнів, рівень естетичної культури педагогів, володіння методикою викладання дисциплін художньо-естетичного циклу); 2) підготовка вчителя до здійснення естетичного виховання учнів (зміст, форми, методи методичної роботи; використання передового педагогічного досвіду); 3) підготовка вчителя до вивчення результативності естетичного виховання учнів (формування умінь роботи з діагностичним інструментарієм; використання базових кваліметричних моделей; експертиза ефективності педагогічних засобів).

В результаті упровадження структурно-змістової моделі організаційно-методичних засад управління естетичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах м. Дніпропетровська було виявлено підвищення рівня духовних та естетичних цінностей, здатності до сприйняття прекрасного, творчого мислення та уяви як викладачів, так і учнів.

Т.І. Коробейнікова,
канд. пед. наук
Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені В. Лазаряна

ВРАХУВАННЯ КОГНІТИВНИХ СТИЛІВ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

Сучасні реформи в освіті України мають на меті реалізацію стратегії навчання протягом життя. Навчання протягом життя трактується як цілеспрямоване навчання, метою якого є розвиток компетентностей, необхідних для особистісного розвитку та професійного становлення. За таких умов у центрі навчання знаходиться учень або студент, його мотиви, цілі, неповторний психологічний склад, тобто особистість. Виходячи з інтересів того, хто навчається, рівня його знань та вмінь, викладач визначає мету навчання, формує, спрямовує і коригує весь навчальний процес з метою розвитку особистості суб'єкта навчання. А це означає, що процес формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні (КДМ) має будуватись передусім із урахуванням особистісного розвитку студентів, їхніх інтересів і мотивів щодо вивчення англійської мови (АМ).

Очевидним є той факт, що від знання психологічних закономірностей процесу засвоєння матеріалу в певному віковому періоді залежить організація навчання, зокрема англійського діалогічного мовлення (АДМ), а також вибір методів і прийомів, адекватних навчальній діяльності в умовах сучасного ВНЗ. Тому необхідною є опора та врахування когнітивних стилів та особливостей характеру студентів.

Питання врахування когнітивних стилів неодноразово порушувалось методистами (Л.В. Бондар, О.П. Густова, А.В. Щепілова та ін.). Проте через відсутність чітко визначеної номенклатури когнітивних стилів їх особливості описуються по-різному і за різними критеріями, що, безперечно, веде до врахування та-

ких особливостей у навчанні згідно з певною, виділеною авторами, домінантою в кожному окремому стилі.

Когнітивний стиль можна визначити як комплекс психічних особливостей індивіда, які зумовлюють його процедурні пізнавальні переваги, можливості і характер інформативних уявлень. Для навчання АДМ важливим є передусім врахування психічних особливостей студентів щодо сприйняття, зберігання, запам'ятовування та відтворення інформації. За такими особливостями загальноприйнятим є поділ індивідів на «аналітиків та глобалістів» або «серіалістів та холістів». Критичний аналіз психологічної літератури дозволяє розглядати поняття при такому поділі як тотожні, а саме аналітики – серіалісти та глобалісти – холісти. Так, володіючи індивідуальними особливостями сприйняття, обробки та зберігання інформації, аналітики та глобалісти по-різному організовують своє навчання.

Спираючись на когнітивні особливості суб'єкта навчання, необхідним для навчання АДМ є врахування не просто когнітивного стилю, а навчального. Навчальні стилі студентів в оволодінні АДМ – це навчально-пізнавальні стилі двох основних типів, а саме: комунікативно-мовленнєвого (від мовлення до мови) та когнітивно-лінгвістичного (від мови до мовлення) [1, с. 14].

Комунікативно-мовленнєвий стиль характеризується тим, що він притаманний глобалістам, які розглядають будь-яку проблему в цілому. Тобто такі студенти здатні сприймати, обробляти навчальний матеріал і відтворювати його цілим блоком. Такі студенти здатні виконувати та починати кілька завдань одночасно, не закінчуючи їх, а їхнє мовлення переривчасте та характеризується надмірною паузацією. Тобто в процесі сприйняття, відтворення та власного АДМ студенти не зосереджуються на таких деталях, як мовна коректність.

Когнітивно-лінгвістичний стиль корелюється із аналітичним. Студенти, яким притаманний такий стиль навчання, вирішують навчальні завдання, розчленовуючи їх на складові, і розглядають їх по-черзі, аналізуючи деталі, які можуть бути неважливими. Щодо характеру навчальної діяльності, то такі студенти здатні виконувати лише одне завдання, звертаючи увагу на його особливості та деталі, оскільки концентрують увагу на фрагментах цілого. Для навчання АДМ це означає, що студент когнітивно-лінгвістичного стилю зосереджуються передусім на структурних одиницях діалогу, їх граматичному та фонетичному оформленні. Однак такі студенти не завжди здатні ефективно спілкуватись.

З огляду на те, що процес формування КДМ є комплексом формування навичок і вмінь говоріння, тобто опанування АДМ з урахуванням мовних особливостей, то від студента вимагаєть-

ся гнучкість його навчально-пізнавального стилю, що забезпечується урізноманітненням способів подачі мовленнєвого матеріалу, його відпрацюванням із врахуванням мовних особливостей, а також варіативністю прийомів та методів роботи над навчальними матеріалами як на аудиторних заняттях, так і в позааудиторний час в самостійній роботі.

Опора на індивідуальні відмінності психологічних механізмів та врахування виділених стилів дозволить *індивідуалізувати, інтенсифікувати та оптимізувати* навчання АДМ, а також допоможе студентам усвідомити свої особливості пізнання, розвинути толерантність до людей з іншими стилями, дасть можливість застосовувати альтернативні варіанти навчального матеріалу, оптимально адаптуючи їх до домінуючих та активізуючи суміжні навчальні стилі, створюючи ситуацію успіху, підвищуючи самооцінку, мотивацію.

Список використаних джерел

1. Густова Е.П. Ускоренное восполнение базового языкового уровня в процессе обучения иностранному языку студентов неязыкового вуза (английский язык): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Е.П. Густова. – Нижний Новгород, 2010. – 23 с.

2. Коробейнікова Т.І. Формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні майбутніх учителів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Коробейнікова Тетяна Ігорівна. – К., 2013. – 276 с.

С.І. Куянова,
завідувач відділу аспірантури та докторантури
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

АСПІРАНТУРА ТА ДОКТОРАНТУРА ЯК ДІЙОВИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ

Концепція освіти в Україні передбачає глибоке опанування знань, формування наукового мислення, свідомості і культури. Аспірантура і докторантура є дійовим механізмом формування наукового світогляду.

У Дніпропетровському університеті імені Альфреда Нобеля з 1998 р. працює аспірантура за спеціальностями: 08.02.03 – Організація управління, планування і регулювання економікою,

08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами та
08.07.01 – Економіка промисловості. З 1 листопада 2004 р. відкрито аспірантуру за спеціальністю 08.01.01 – Економічна теорія.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 23.02.2005 року №110 відкрито аспірантуру за спеціальностями: 08.04.01 – Фінанси, грошовий обіг і кредит; 13.00.02 – Теорія та методика навчання (іноземна мова).

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2002 року № 164 в університеті відкрито докторантуру за спеціальностями: 08.02.03 – Організація управління, планування і регулювання економікою; 08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами.

З 01 липня 2011 р. в Університеті імені Альфреда Нобеля відкрито аспірантуру за спеціальністю 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти.

Рішенням атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України (наказ МОН України № 1527 від 26.12.2014 року) відкрито докторантуру за спеціальністю: 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти.

Слід зауважити, що хоча наукові знання є органічною складовою світогляду, це не означає, що вони безпосередньо його формують. Наукові знання без відповідної інтерпретації та узагальнення не можуть необхідною мірою реалізувати свою світоглядну функцію. Наукові знання не перетворюються автоматично ані у світогляд окремої особистості, ані у світогляд як феномен духовної культури. Для того, щоб знання набуло світоглядної функції, потрібна особлива робота, яку виконує – свідомо чи несвідомо – підготовка у аспірантурі.

У колі освітології тривалий час обговорюється необхідність здійснення радикальної реформи освіти, яка б розширила поняття фундаментальності освіти як такої, що дає цілісне бачення природи, людини і суспільства в контексті міждисциплінарного діалогу.

З метою формування наукового світогляду у здобувачів наукових ступенів при викладанні дисциплін для аспірантів у різних галузях необхідно враховувати специфіку кожної.

Наприклад, на заняттях з філософії аспірантам економічних спеціальностей доречно робити акцент на використанні можливостей точних наук для пізнання економічних законів та можливих наслідків при їх порушенні.

Формування світоглядних понять здобувачів відбувається на фоні соціокультурного розвитку, якому відповідає свій понятійний світоглядний фонд, що фіксує деякий загальний стереотип

практичного, емоційного й пізнавального ставлення людини до світу. Він утворюється в результаті складного переплетення обумовлених суспільно-історичною практикою провідних тенденцій у духовному розвитку. Ця унікальна світоглядна основа набуває статусу орієнтира у формуванні світоглядної позиції здобувача. Це свідчить про необхідність цілеспрямовано управляти процесом формування світоглядних знань та понять здобувача, зокрема в межах аспірантури.

Звідси випливає важливий педагогічний висновок: у процесі навчання в аспірантурі доцільно забезпечувати розвиток понять світоглядного характеру. Світоглядне поняття в системі наукового світогляду розуміємо як утворення, яке об'єднує кілька характеристик. По-перше, воно характеризується об'єктивністю, незалежністю від суб'єкта (тут воно збігається з науковим поняттям); по-друге, є суб'єктивним, оскільки воно не існує поза суб'єктом пізнання: його вибір і застосування визначаються суб'єктом; по-третє, воно первинно є соціально-детермінованим і лише вторинно – внутрішньоособистісним.

Г.В. Лешук,
канд. пед. наук, доц.
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Підготовка висококваліфікованих фахівців соціальної сфери – одне з пріоритетних завдань у сучасній системі соціальної освіти. Вирішення цього завдання потребує нових підходів і наукового обґрунтування цілісної дидактичної системи підготовки професійних кадрів, пошуку форм і засобів навчання і самонавчання, адекватних сучасним вимогам до рівня підготовки професіонала.

Як свідчать психолого-педагогічні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців, готовність майбутнього фахівця до самостійної діяльності не можна розглядати поза зв'язком з професійною компетентністю, оскільки, з одного боку, професійні риси суб'єкта праці розглядають у контексті вияву психологічних характеристик особистості, необхідних для засвоєння спеціальних знань, умінь і навичок, що забезпечують необхідну ефективність професійної діяльності, з іншого – комплекс вимог, що висува-

ється до сучасної соціальної роботи, в цілому може бути досягнутий тільки внаслідок забезпечення компетентності як у діяльності відповідних служб, так і окремого фахівця соціальної сфери (соціального працівника, соціального педагога, соціального психолога). Будь-яка професійна підготовка тісно пов'язана із соціальними процесами, які відбуваються в суспільстві. Зміна соціальної ситуації в країні, регіоні, окремому місті проковує зміну складу, структури чи функцій компонентів системи соціальної освіти. Виходячи з того, що система підготовки фахівців соціальної сфери — це відкрита система з великою кількістю взаємопов'язаних факторів, врахування їх дозволяє здійснити змістовне наповнення компонентів, що належать до проблеми професійної компетентності.

Проблема формування компетенцій, компетентності та професійної компетентності фахівця активно дискутується науковою спільнотою в останні роки також у зв'язку із тенденцією до модернізації вітчизняної системи професійної підготовки фахівців різного профілю.

З 70-х років ХХ ст., відколи змінився підхід до професій соціальної сфери як від «технічно-центрованих» (зосереджених на технічному, прикладному аспекті роботи) до «антропологічно-центрованих» (зосереджених на людині), науковці та практики почали говорити про перехід у соціальній освіті від центрації на формуванні у фахівця кваліфікацій до формування компетенцій. Відповідно, в сучасних умовах при підготовці фахівців соціальної сфери слід враховувати цих два підходи, при цьому маючи на увазі, що перелік кваліфікацій визначається посадами, функціями, статусом працівника, тоді як компетенції впливають із знань, вмінь, технік, технологій діяльності.

Термінологічно «компетенція» та «компетентність» часто вживаються як взаємозамінні поняття, однак при цьому кожне з них має власне смислове навантаження.

За своїм змістом компетенції тяжіють до загальних та спеціальних здібностей, а також вони можуть бути діагностованими. Найчастіше поняття «компетенція» вживають для позначення сукупності повноважень, прав та обов'язків особи, наданих їй нормативними документами, положеннями, посадовими інструкціями. Відповідно, компетенції мають професійно-технологічне спрямування.

Поняття «компетентність» найчастіше пов'язують із конкретною сферою діяльності, й воно має професійно-гуманітарне спрямування. Компетентність — відповідність знань та вмінь конкретного працівника рівню та змісту виконуваних ним посадових завдань і обов'язків, наданим йому правам; наявність

у фахівця прав і обов'язків для виконання поставлених перед ним завдань; уміння практично діяти і досягати потрібних результатів. Компетентність фахівців забезпечується базовою освітою, самоосвітою в процесі практичної діяльності, запозиченням досвіду у колег, різноманітними формами короткотермінового навчання (курси підвищення кваліфікації, семінари тощо). Важливим фактором у підвищенні професійної компетентності є індивідуальна пізнавальна мотивація кожного фахівця. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери розглядається як розвинута форма системно організованого наукового соціально-педагогічного знання, яке дає цілісне уявлення про змістовні зв'язки між його компонентами. Системоформуючими елементами при цьому виступають: мета, освітній процес, кінцевий результат. Змінними складовими є організаційно-педагогічні умови реалізації навчального процесу. Формування професійної компетентності фахівців соціальної сфери в умовах вищого навчального закладу будучи педагогічною системою в той же час є частиною соціальної освіти, яка, в свою чергу, виступає складовою системи професійної освіти, тому вона базується на сукупності загальнометодологічних та системних принципів, а також враховує специфічні принципи підготовки фахівців соціальної сфери.

У структурі професійної компетентності сучасного фахівця соціальної сфери можна виділити ряд складових, зокрема: соціальну, культурну, економічну, політичну ерудованість, знання теоретико-методологічних засад професії, вміння ефективно планувати та виконувати професійні дії, приймати рішення та нести відповідальність за отримані результати, комунікабельність, педагогічний такт і педагогічна майстерність, емпатійність, стресостійкість, толерантність тощо.

Систематизація зазначених вище складових дозволяє виділити такі *компоненти професійної компетентності*, як: загальна компетентність, що є базовою для будь-якої професійної діяльності та включає ерудованість, наявність у особи певного набору академічних знань, широкий кругозір; спеціальна компетентність, що передбачає високий рівень володіння власне професійними вміннями і навичками, управління ними, проектування та прогнозування подальших професійних дій; соціальна – володіння корпоративною та загальною культурою комунікації, налагодження та підтримування соціальних взаємовідносин, соціальна відповідальність за результати своєї діяльності; особистісна – здатність до самовдосконалення та саморозвитку, володіння прийомами саморегуляції та самоконтролю, прагнення до професійного зростання, готовність протистояти про-

фесійним деформаціям; аутокомпетентність – обізнаність щодо власних можливостей і вмінь, ціннісних орієнтацій, потреб, мотивів, здатність адекватно їх оцінювати тощо.

В умовах модернізації освітньої галузі, системи підготовки фахівців та перманентного зростання вимог до компетентності останніх можна сформулювати такі *завдання формування професійної компетентності* майбутнього фахівця соціальної сфери:

- проектування такого освітнього середовища, яке сприяє формуванню професійної компетентності студента;

- вживання цілеспрямованих заходів, покликаних підвищувати мотивацію до обраної професійної діяльності;

- оперативне задоволення потреб студентів упродовж усього періоду навчання в отриманні інформації щодо новітніх досягнень в галузі професійної діяльності та підготовки фахівців соціальної сфери;

- забезпечення становлення фахівця соціальної сфери шляхом професійного навчання, професійної адаптації, створення сприятливих умов для професійного зростання;

- формування передумов для саморозвитку особистості фахівця соціальної сфери;

- підготовка конкурентноспроможного фахівця, здатного вирішувати поставлені перед ним професійні завдання в умовах мінливого освітнього та соціального середовища завдяки володінню широким інструментарієм методів та прийомів професійної діяльності.

У цілому професійна компетентність фахівця соціальної сфери являє собою системоформуючий фактор професійної підготовки та майбутньої професійної діяльності фахівця, що забезпечується синтезом професійних вмінь, знань і професійно важливих якостей, які дозволяють брати на себе відповідальність за результати діяльності, враховувати думку професійного співтовариства і проектувати подальше професійне зростання.

О.В. Любченко,
канд. пед. наук

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Суттєві зміни, що відбулися за останнє десятиріччя в усіх сферах суспільного життя, потребують якісно нових підходів до управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Аналіз суспільної та освітньої практики свідчить, що становлення і розвиток сучасної школи неможливі без розвитку теорії і практики галузевого управління, з яким пов'язані подолання духовної кризи та інтеграція у світове співтовариство. В умовах гуманізації системи освіти проблема управління загальноосвітніми навчальними закладами зазнає серйозних змін, природу яких необхідно вивчити і теоретично обґрунтувати.

Традиційне уявлення про внутрішньошкільне управління розкривалося в таких характеристиках, як цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт управління; вплив керуючої системи на керовану систему з метою перетворення останньої у якісно новий стан; упровадження елементів наукової організації педагогічної праці тощо. На сучасному етапі становлення управлінської діяльності загальноосвітніми закладами важливим є той факт, що філософію «впливу» поступово витіснила філософія «взаємодії», «співпраці», «рефлексивного управління».

Говорячи про теорію управління школою, варто зазначити, що вона доповнюється теорією внутрішньошкільного менеджменту (Ю.А. Конаржевский, Т.І. Шапов та ін.), яка характеризується, перш за все, особистісною спрямованістю (діяльність керівника побудована на основі справжньої поваги, довіри до своїх співробітників; крім того, важливою передумовою ефективного управління навчальним закладом є створення ситуації успіху. Саме цей бік менеджменту доповнює теорію внутрішньошкільного управління.

Переконані, що освіта повинна розвиватися як відкрита і єдина державно-суспільна система, в якій неухильно розширюється участь суспільства у виробленні, ухваленні та реалізації політико-правових та управлінських рішень, виділяються і узгоджуються державна і громадська складові в діяльності всіх управлінських структур у сфері освіти. Останні роки довели, що якісні зміни в системі освіти неможливі без якісної зміни системи управління нею.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про те, що за невеликий проміжок часу накопичено значний обсяг знань і методів, використання яких допоможе істотно підвищити ефективність вирішення управлінських завдань. Враховуючи сучасні тенденції розвитку освіти та сукупність концептуальних положень стратегічного управління навчальним процесом у загальноосвітніх закладах, нами було сформульовано основні управлінські завдання:

- орієнтація на ідеї системного підходу у вирішенні завдань управління загальноосвітнім навчальним закладом;
- дотримання принципів демократизації і гуманізації управління;

- цілісний розвиток педагогічного процесу;
- організація функціонування і розвитку школи;
- інноваційна спрямованість, зверненість до питань управління розвитком школи;
- опора на фундаментальні основи сучасного менеджменту;
- застосування нових методів впливу на педагогічний колектив, раціоналізація соціально-виробничих зв'язків за рахунок механізмів контролю і винагороди.

Одним з пріоритетних напрямів модернізації освіти стала зміна характеру управління системою освіти на всіх її рівнях. Тенденції спрямовані на те, щоб надати управлінню освітньою установою та системою освіти в цілому державно-громадського характеру, що сприятиме забезпеченню відкритості та прозорості всієї системи.

Структура управління освітньою системою повинна мати організаційний характер: цілісна структура керуючої і керованої підсистем, що знаходяться у взаємодії та взаємозв'язку відповідно до місць цих ланок у процесі управління.

Таким чином, сукупність всіх елементів, що входять до складу управління, і зв'язків між ними, являє собою організаційну структуру управління освітою. У ній забезпечується розподіл повноважень, обов'язків, прав і відповідальності, визначаються вертикальні (субординаційні) і горизонтальні (координаційні) зв'язки.

Управління освітою є одним з компонентів освітньої політики. Тому першочерговим правом участі в управлінні освітньою системою наділені, перш за все, учасники освітнього процесу, якими є педагогічні працівники та батьки. Взаємодія учасників цілісного педагогічного процесу складається як ланцюг послідовних, взаємопов'язаних дій або функцій: педагогічного аналізу, цілепокладання і планування, організації, контролю, регулювання та коригування.

І.В. Манохіна,
канд. пед. наук

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕРЦЕПТИВНИХ ЯКОСТЕЙ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

На сучасному етапі розвитку освіти однією з актуальних є проблема підготовки фахівця, готового компетентно вирішувати

завдання в межах професійного поля, здатного до співпраці, са-
мостійного прийняття відповідальних рішень у ситуації вибору,
прогнозування можливих наслідків.

У зв'язку з цим у процесі підготовки педагогічних кадрів
особливу увагу слід звернути на розвиток перцептивних якос-
тей, оскільки вони передбачають формування тих професійних
рис майбутнього соціального педагога, які є провідними в акти-
візації сприйняття і розуміння людини в процесі міжособистіс-
ної взаємодії.

Питання соціальної перцепції були висвітлені в психологіч-
ному аспекті у працях багатьох науковців (Б. Ананьєв, Г. Андре-
єва, А. Бодалєв, А. Ковальов, С. Кондратьєв, Н. Кузьміна та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що тер-
мін «перцептивні здібності» визначається науковцями як уміння
проникати в душевний світ вихованців, об'єктивно оцінювати їх
емоційний стан, виявляти особливості психіки.

Термін «соціальна перцепція» у науковий обіг було введе-
но американським психологом Дж. Брунером для позначення
факту соціальної зумовленості сприйняття, його залежності не
тільки від характеристик стимулу-об'єкта, а й минулого досвіду
суб'єкта, його мети і намірів.

Соціально-перцептивні якості (від лат. *percipio* – сприй-
няття і *socialis* – суспільний) – сприйняття, розуміння й оцін-
ка людьми соціальних суб'єктів (інших людей, самих себе тощо).

У нашому розумінні соціально-перцептивні якості соціаль-
ного педагога полягають у його здатності бачити і розуміти не
лише свій внутрішній стан, а і стан особистості, з якою дове-
деться працювати; у вмінні встановлювати емоційні зв'язки з
суб'єктом діяльності та створювати сприятливу атмосферу у про-
цесі професійної взаємодії.

Здатність соціального педагога до перцепції можна зобрази-
ти у вигляді схеми (рис. 1).

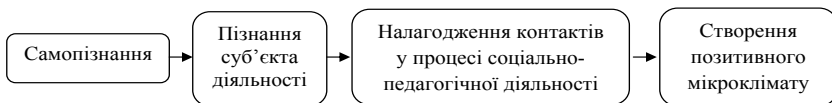

Рис. 1. Механізм соціально-перцептивних дій

До інструментів соціальної перцепції, які забезпечують на-
лагодження контакту між соціальним педагогом та суб'єктом
його діяльності, можна віднести такі:

– *ідентифікація* (полягає у тому, що соціальний педагог намагається поставити себе на місце суб'єкта діяльності, адже для того, щоб пізнати людину, необхідно засвоїти шкалу її цінностей, норми поведінки, звички та уподобання);

– *емпатія* (здатність емоційно реагувати на переживання іншої особистості, розпізнавати її емоційні стани, давати адекватну емпатичну відповідь як вербального, так і невербального характеру у відповідь на переживання клієнта);

– *атракція* (розглядається як спеціальна форма пізнання суб'єкта діяльності при сформованому стійкому почутті до нього);

– *рефлексія* (усвідомлення себе в очах співрозмовника, оскільки самопізнання неможливе без прояву почуття відкритості до іншої особистості);

– *каузальна атрибуція* (від «кауза» – причина і «атрибут» – ярлик – наділення особистості якостями, які співвідносяться з її вчинками; типи каузальної атрибуції: особистісна (причинно-наслідковий зв'язок приписується особистості, яка здійснила вчинок); суб'єктна (причинно-наслідковий зв'язок приписується суб'єкту (особистості), на який звернена дія); обставинна (причинно-наслідковий зв'язок приписується умовам, за яких був здійснений той чи інший акт).

– *стереотипізація* (формування враження про людину на основі вироблених стереотипів, приписування знайомих рис з метою прискорення або полегшення міжособистісного спілкування; стереотип допомагає швидко і досить надійно спрощувати, оформлювати певні категорії та еталони соціального оточення людини).

Опрацювавши наукові дослідження з цієї проблеми, сформували власний погляд щодо переліку соціально-перцептивних якостей майбутнього соціального педагога, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності:

1) здатність до *соціально-педагогічного спостереження* (спостереження над собою як фахівцем та розуміння особистісних якостей клієнта, динаміки їх прояву);

2) *соціально-педагогічна інтуїція* (уміння бачити взаємозв'язок особливостей особистості та її внутрішнього стану, її індивідуальних рис, можливості вирішення соціально-педагогічних проблем за допомогою цілеспрямованої самореалізації);

3) *педагогічне мислення* (здатність соціального педагога усвідомлено використовувати психолого-педагогічні знання в процесі професійної діяльності, осмислювати педагогічні ситуації та способи їх вирішення).

Таким чином соціальна перцепція є важливою якістю особистості майбутнього фахівця соціально-педагогічної сфери,

оскільки саме вона допомагає забезпечити налагодження комунікації з суб'єктом соціально-педагогічної роботи, зрозуміти його внутрішній світ, не втрачаючи при цьому дистанції.

К.Г. Макарова

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Швидкий розвиток інформаційних технологій та їх активне застосування в повсякденному житті актуалізує проблему використання медіа-освіти в контексті навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Вдалим прикладом такого впровадження мультимедійного викладання ми вважаємо використання фільмів. Відомо, що мотивація є одним з головних факторів, що впливають на успішність навчального процесу, саме тому використання відеоматеріалів в процесі фахової підготовки перекладачів є ефективним викладацьким методом.

При перегляді аутентичних англомовних фільмів студенти сприймають лексику в контексті реальної ситуації. Ми вважаємо цей аспект найбільш важливим, адже відеоматеріали виступають єдиним способом для студентів, які не проживають в англомовній країні, зануритися у мовне середовище.

Іншою перевагою використання фільмів та роликів в навчальному процесі є одночасне напрацювання чотирьох комунікативних навичок. Під час перегляду відеоматеріалу із субтитрами студенти тренують навички аудіювання та читання. По закінченні фільму виконують вправи на відпрацювання навичок говоріння та писання – студентам пропонують обговорення проблеми, що висвітлювалась у відео, рольові ігри «мовець – перекладач – аудиторія», відтворення діалогів у форматі «мовець – перекладач», а також написання відгуків чи рецензій на переглянутий фільм.

Ще однією перевагою фільмів над аудіюванням є те, що вони легше сприймаються аудиторією. Зазвичай студенти перших неспроможні повністю усвідомити аутентичний англомовний текст, поданий у формі аудіозапису. Це призводить до втрати впевненості в собі, мотивації, а відтак, і бажання продовжувати вивчення даного матеріалу. Під час перегляду відеороликів діалоги супроводжуються субтитрами (для менш досвідчених учнів) чи відеорядом (для студентів старших курсів), який дозво-

ляє сприймати не лише лексичне повідомлення, а й невербальну інформацію: міміку, жести, позу героїв. Все це спрощує процес сприйняття інформації, при цьому не шкодячи самій вправі, а лише підвищуючи зацікавленість студентів.

Перегляду відеоматеріалу може відводитися ціле заняття або окрема його частина. За будь-якої форми подачі матеріалу необхідна попередня підготовка студентів. Їм пропонується роздатковий матеріал, що містить в собі невідому лексику з фільму, вправи на опрацювання цієї лексики, а також контрольні питання для перевірки рівня усвідомлення даного матеріалу. Це дозволить розширити словниковий запас студентів та підвищить рівень розуміння тексту.

Отже, проблема використання відеоматеріалів у процесі фахової підготовки перекладачів досліджена неповністю. Тому враховуючи посилення процесів глобалізації та розширення географії використання англійської мови як засобу комунікації, ми вважаємо необхідним подальше дослідження особливостей використання медіа-освіти в рамках фахової підготовки майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі.

Науковий керівник: С.В. Сапожников, д-р пед. наук, доц.

Д.О. Мовчан
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ МИТНИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Через суспільний поділ праці і, як наслідок, наявність різних професій певні моральні якості особистості можуть мати провідне значення для успішного виконання тієї чи іншої професійної діяльності. Вони можуть виступати як професійні якості, і їх можна назвати професійно-етичними. У зв'язку з цим стає очевидною необхідність систематизації професійно-етичних якостей, яка б відображала специфіку конкретної професійної діяльності фахівця і сприяла б ефективному вирішенню його професійних завдань.

На сьогодні не залишилась без уваги науковців проблема визначення професійно-етичних якостей працівників митних органів. Аналіз праць, у яких розглядаються питання професійної підготовки й виховання працівників митних органів, дозволяє

виділити авторів, які наголошують на моральності митників, акцентуючи увагу на окремих професійно-етичних якостях.

Так, Н.А. Липовська, О.А. Панченко питання професійної підготовки митників поєднують з підвищенням професійної майстерності, відповідальності та зміцнення свідомої виконавської дисципліни, вихованням рішучості, енергійності, суворості, цілеспрямованості, організованості, самообов'язковості, почуття гордості за свою професію.

На відміну від вищезазначених авторів, М.І. Луньова у своєму дослідженні акцентує увагу на формуванні «умінь професійного спілкування, моральності у спілкуванні», розвитку якостей, що допомагають підвищити особистісний вплив митників: «комунікативності, людяності, чемності, делікатності, доброзичливості, великодушності, чесності, справедливості, компетентності, умінні володіти собою (самоконтролі)».

У свою чергу, В.В. Немирича, вивчаючи психологічні особливості митників, виявив їх професійно значущі здібності, наявність яких є важливою умовою успішної діяльності: здатність приймати правильне рішення в разі нестачі необхідної інформації й відсутності часу для її осмислення; здатність зберігати пильну увагу, незважаючи на сторонні подразники й втому; швидкість дій в умовах дефіциту часу; уміння розподіляти увагу під час виконання декількох дій, функцій і завдань; здатність виділяти істотні ознаки в об'єкті, що досліджується; здатність установлювати комунікативний контакт, чітко і ясно викладати свої думки. При цьому він відзначив, що перелічені здібності разом з такими якостями особистості, як «висока дисциплінованість, відповідальність, ретельність, працьовитість, акуратність, об'єктивність, уважність, витримка, урівноваженість, підтягнутість, коректність звертання, створюють перспективу для удосконалювання митника як фахівця».

С.І. С'єдін, І.Н. Колобова, О.О. Деркач у розробленій ними професіограмі працівника митної служби серед психологічних, особистісних характеристик виділяють такі якості: моральна відповідальність, чесність, схильність до спілкування з людьми, погляд до справедливості, дбайливість, самовладання, працьовитість, дисциплінованість.

Узагальнюючи результати аналізу значущості ряду індивідуально-психологічних властивостей для вискоєфективного виконання професійної діяльності митника, автори виділили 15 професійно важливих властивостей особистості, необхідних співробітнику митних установ. Перше місце в отриманому переліку зайняли моральні якості: принциповість, мораль-

на чистота, усвідомлення громадського обов'язку. Аналогічні якості зазначив і Л. Крупюв, акцентуючи увагу на професійному обов'язку митників, безкорисливості, безкомпромісності. У навчальному посібнику С. Терещенко, В. Науменка поряд з сумлінністю, працьовитістю виділяється така необхідна для митника якість, як шляхетність.

Вагомий внесок в дослідження професійно-етичних якостей працівників митних органів було зроблено О.В. Софроною, де автор, вивчаючи соціально-психологічну компетентність працівників митної служби, виділяє групи (блоки) професійних умінь, які сприяють ефективному розвитку моральних якостей митника. Блок соціально прийнятної поведінки, пов'язаної з вольовими характеристиками: уміння бути ввічливим; уміння тримати себе в руках; культурне звертання до клієнтів; урівноваженість, тактовність, витримка; «залізни» нерви тощо. Другий блок пов'язаний з моральними засадами людини, її ціннісними орієнтаціями, внутрішніми установками й відображає уявлення самих співробітників митниці про моральну позицію людини, яка могла б бути успішною в цьому виді діяльності: чесність, порядність, принциповість, пунктуальність, непідкупність. Наступний блок якостей пов'язаний з інтелектуальними здібностями працівників і відображає уявлення митників про інтелект людини, яка могла б успішно функціонувати на посаді митника. Це блок інтелектуальних здібностей: інтелект, швидка орієнтація в новій ситуації, винахідливість, здатність до аналізу тощо. Далі зазначено якості, що описують атенційні властивості людини, які свідчать про те, що досліджувані надають великого значення різним видам уваги і спостережливості: уважність, спостережливість, уміння довго зосереджуватися на чомусь, спостерігати за усім відразу тощо.

Наступні якості відображають ставлення до праці – блок ставлення до трудової діяльності митника, куди увійшли: працьовитість, сумлінність, безвідмовність, відданість своїй справі, захопленість професією митника тощо. І, нарешті, якості, пов'язані з комунікативними здібностями людини – блок комунікативного потенціалу: уміння спілкуватися з людьми, комунікабельність, товарицькість, неупередженість, доброзичливість у спілкуванні. Підбиваючи підсумок, автор відзначає, що «відсутність позитивної установки на дану трудову діяльність, відсутність ініціативи, невміння спілкуватися роблять роботу митника непрофесійною».

Враховуючи вищезазначене, варто наголосити, що на сьогодні автори по-різному підходять до визначення та система-

тизації професійно-етичних якостей працівників митних органів. Дослідники прагнуть визначити сукупність моральних норм, принципів і якостей, найбільш важливих для працівників митних органів. Проте питання систематизації професійно-етичних якостей працівників митних органів залишається дотепер невирішеним й потребує подальшого дослідження.

Науковий керівник: О.О. Павленко, д-р пед. наук.

С.А. Наход
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ПРОЕКТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Формування особистості майбутнього практичного психолога відбувається протягом усього терміну навчання у ВНЗ. Упродовж усіх етапів навчально-виховного процесу студенти мають безперервно набувати не лише теоретичних та практичних знань з обраної спеціальності, але й бути готовими до професійних видів діяльності. Формування прогностичних умінь фахівців займає у цьому процесі значне місце і, як свідчить аналіз педагогічної практики, стає можливим лише за умови цілеспрямованої діяльності всього педагогічного колективу ВНЗ. Упевнені, що вирішення цього складного завдання можливе за умови впровадження у навчально-виховний процес технології формування прогностичних умінь майбутніх практичних психологів засобами інтерактивних технологій.

Незважаючи на ґрунтовний аналіз педагогічних технологій, зроблений українськими та російськими науковцями, й нині поняття «педагогічна технологія» остаточно не визначено. Так, у науковій літературі можна зустріти різні погляди на сутність зазначеного феномену:

- сфера знань, що включає методи, засоби навчання і теорію їх використання для досягнення цілей освіти;
- проект педагогічної системи, яка реалізується на практиці;

— сукупність психолого-педагогічних установок (ідей), що визначають спеціальний вибір і компонування форм, методів, способів, прийомів, виховних засобів і гарантують високий рівень ефективності та якості навчання і виховання при подальшому їх відтворенні й тиражуванні;

— упорядкована система дій, операцій і процедур, що інструментально забезпечує досягнення передбачуваного результату в умовах освітнього процесу.

Зрозуміло, що таке розмаїття виникло завдяки відмінності вихідних позицій науковців при дослідженні педагогічних технологій.

Проведений аналіз наукової літератури дозволяє нам стверджувати, що педагогічна технологія — не застигла схема, в межі якої вписується педагогічний процес, а результат творчої роботи. При наявності різних трактувань найбільш суттєвими характеристиками педагогічної технології є такі:

— педагогічна технологія являє собою сукупність методів, способів, прийомів та засобів навчання, що забезпечують ефективність та сталість процесу гарантованого досягнення поставленої мети навчання;

— педагогічна технологія є лише частиною цілісної педагогічної системи, що відповідає на питання «як вчити?», а точніше, на питання «як вчити результативно?»;

— педагогічна технологія передбачає багатокритеріальну оптимізацію навчального процесу в умовах обмежень, забезпечення максимальної результативності навчання при мінімумі затрат трудових, часових та матеріальних ресурсів;

— педагогічна технологія передбачає діагностичність та можливість корекції процесу навчання;

— педагогічна технологія забезпечує можливість її відтворення та повторення іншими педагогами.

Складовими педагогічної технології виступають технологія навчання й технологія виховання. Оскільки ми досліджуємо проблему формування у майбутніх практичних психологів прогностичних умінь, то наша увага буде сконцентрована на створенні відповідної технології навчання майбутніх фахівців.

Незважаючи на те, що у психолого-педагогічній літературі проблема технологій навчання розроблялася у наукових працях різних вчених (А. Алексюка, В. Беспалька, О. Вербицького, О. Пехоти, Г. Селевка та ін.), серед науковців немає однозначної думки щодо трактування самого поняття «технологія навчання». Нам імпонує визначення технології навчання як способу реалізації змісту навчання, передбачуваного навчальними програма-

ми, що «є системою форм, методів і засобів навчання та забезпечує найбільш ефективне досягнення поставленої мети».

Відповідно до цього зміст методи й засоби навчання взаємопов'язані та взаємообумовлені, а завдання педагога полягає у знаходженні необхідного змісту, оптимальних форм та засобів навчання, що будуть відповідати встановленим педагогічним завданням.

Отже, при проектуванні технології навчання для формування прогностичних умінь практичних психологів будемо виходити з того, що педагогічний процес – це спеціально організована, цілеспрямована взаємодія викладачів та студентів, спрямована на вирішення розвивальних та освітніх завдань. Виділяють три важливі ознаки педагогічного процесу:

- мета педагогічного процесу, яка розглядається як багаторівневе явище, обумовлене цілями освіти;

- взаємодія як обмін діяльностями, що мають змістовне, технологічне та керівне підґрунтя;

- результат, що виражений у привласненні досвіду, накопиченого людством у взаємозв'язку чотирьох елементів: знань, в тому числі про способи виконання дій, умінь та навичок; досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-ціннісного та вольового ставлення до оточуючого світу.

Залучення поняття «проектування» до освітньої сфери пов'язане з вирішенням цілого ряду методологічних проблем, тому що обумовлює розширення термінологічного простору науки, перегляд уявлень про деякі традиційні категорії, необхідність їх співвіднесення між собою.

Власне педагогічне проектування як вид професійної діяльності педагога досліджувалося В. Безруковою, Н. Борисовою, В. Беспалько, А. Дахінім, Г. Ільїним, Г. Лебедевою, В. Монаховим, А. Орловим, Н. Яковлевою та ін. В психолого-педагогічній та методичній літературі зустрічаються такі варіанти трактування поняття проектування.

В. Болотов, Е. Ісаєв, В. Слободчиков визначають педагогічне проектування «в контексті «виросування» нових форм спільності викладачів, студентів, педагогічної спільноти, нових змістів та технологій освіти, способів та технологій педагогічної діяльності та мислення».

На думку Н. Борисової, проектування – це діяльність, що спрямована на розробку та реалізацію освітніх проектів, які визначаються як «оформлені комплекси інноваційних ідей в освіті, в соціально-педагогічному русі», в освітніх системах та інститутах, в педагогічних технологіях.

В. Безрукова вважає, що проектування – це попередня розробка основних деталей майбутньої діяльності викладачів та студентів.

А. Дахін уявляє проектування як «діяльність зі створення (розробки, планування, конструювання) будь-якої системи, об'єкта, моделі».

Виходячи із наведених визначень робимо висновок, що, педагогічне проектування являє собою діяльність, яка здійснюється в умовах освітнього процесу та спрямована на забезпечення його ефективного функціонування та розвитку. Така діяльність обумовлена потребою вирішення актуальної проблеми, має творчий характер та спирається на ціннісні орієнтації.

Будь-який проект в освітній практиці не завжди реалізується повною мірою. Це обумовлено тим, що деякі процеси, явища, що спроектовані, можуть вийти з-під контролю внаслідок значного впливу випадкових факторів. Тому врахувати та описати всі елементи, конструктивні вузли та умови, що забезпечують впровадження, буває досить складно через багатофакторність педагогічних явищ та індивідуальних особливостей людей як суб'єктів його реалізації. Виходячи з цього зазначимо, що тільки ретельно спроектована технологія навчання дозволить запобігти цим та іншим можливим труднощам.

Отже, під педагогічним проектуванням будемо розуміти цілеспрямовану діяльність зі створення проекту технології навчання – дидактичного опису педагогічної системи, реалізація якої в межах навчального процесу дозволить гарантовано досягнути необхідних результатів.

Під конструюванням в сучасній педагогіці розуміється матеріальне (реальне) втілення проектної діяльності, що пов'язана з відбором, композицією, розробкою навчального матеріалу, тобто створенням матеріальної основи для здійснення розробленого проекту на практиці, тоді як проектування може бути і теоретичним.

Логіка проектування технологічних процесів у виробництві незалежно від характеру добре відпрацьована та включає етапи: вибір вихідного матеріалу, встановлення рівня його якості та визначення вимог до якості готової продукції; вибір методів та засобів впливу на вихідний матеріал; розробка розподілу в просторі та часі взаємопов'язаних технологічних операцій; визначення методів контролю за ходом процесу та якістю кінцевого результату.

Щоб зіставити логіку проектування технології виробничих процесів з логікою проектування технології навчання, необхідна

змістова інтерпретація перелічених етапів. Інтеграція психолого-педагогічної науки з раціональними методами проектування технологічних процесів, з теорією прийняття рішень, вибору операцій та управління може сприяти перебудові системи навчання.

Проектування технології за логікою виробничого процесу повинне використовувати найбільш раціональний та ефективний спосіб для отримання навчального процесу заданої якості та оптимізованого за основними параметрами. В основу такого проектування повинен бути покладений Державний освітній стандарт.

В нашому дослідженні виділяємо такі етапи проектування педагогічної технології формування прогностичних умінь майбутніх практичних психологів засобами інтерактивних технологій:

- визначення діагностичних цілей навчання, опис в вимірюваних параметрах очікуваного дидактичного результату;
- обґрунтування змісту навчального матеріалу в контексті майбутньої професійної діяльності спеціаліста;
- встановлення структури змісту навчального матеріалу, його інформаційної місткості, а також системи змістових зв'язків між його елементами;
- розробка процесуального боку навчання: подання професійного досвіду, що підлягає засвоєнню студентами у вигляді системи пізнавальних та практичних завдань;
- пошук спеціальних дидактичних процедур засвоєння цього досвіду, вибір оптимальних методів, форм та засобів індивідуальної та колективної навчальної діяльності;
- виявлення логіки організації педагогічної взаємодії із студентами на рівні суб'єкт-суб'єктних відносин з метою переносу досвіду, що засвоюється, на нові сфери діяльності;
- вибір процедур контролю та вимірювання якості засвоєння програми навчання, а також способів індивідуальної корекції навчальної діяльності.

На нашу думку, така послідовність відображає зміну в стані: кожний етап якісно відрізняється від інших завданнями, що вирішуються, та отриманими результатами, адекватний логіці проєктованого процесу, забезпечує досягнення гарантованого результату.

Науковий керівник: Н.П. Волкова, д-р пед. наук, проф.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена існуючими тенденціями розвитку світової економіки, розширенням міжнародних, культурних та економічних зв'язків України з іншими країнами, її орієнтацією на інтеграцію з цивілізованою світовою спільнотою, об'єктивними потребами ділових відносин із зарубіжними партнерами, які спричиняють зміни в усіх сферах суспільного життя, зокрема в системі освіти, яка становить основу відтворення інтелектуального та духовного потенціалу народу, є потужним засобом вирішення проблем розвитку науки і техніки, культури і національного відродження, становлення державності, утвердження принципів демократії, професіоналізації життя країни. Сьогодні перед вищими навчальними закладами постає відповідальне завдання – забезпечення високопрофесійної підготовки викладачів економічних дисциплін, здатних на високому науково-методичному рівні готувати майбутніх економістів, які в основу своєї діяльності закладають гуманізм, повагу до співрозмовника і самоповагу, суверенність особистості, неупереджене ставлення до суб'єкта взаємодії, врахування його інтересів; що підносить державу на гідне місце у світовому соціально-економічному просторі. Перелічені фактори здебільшого становлять соціальне замовлення системи професійної освіти, яка має чітко окреслену законодавчу базу: Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту».

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх викладачів економічних дисциплін через глибоке володіння основами професійної взаємодії; встановлення взаємозв'язку загальнокультурної, професійної, іншомовної освіти та майбутньої професійної діяльності; пошук нових конструктивних ідей для вирішення проблеми оптимізації та інтенсифікації змісту, форм та методів навчання. Саме такі спеціалісти мають успішно взаємодіяти з вітчизняними діловими партнерами та фахівцями з інших країн у вирішенні спільних соціально-економічних проблем, організовуючи плідний обмін інформацією попри національні обмеження, координувати професійну діяльність, об'єднувати фахівців, не за-

лежно від географічного розташування, часових, державних та інших обмежень.

Питанням підготовки викладачів вищих навчальних закладів присвячено праці таких науковців, як І. Глазкова, Н. Жукович-Дородних, О. Скібіна, Н. Гресь, Н. Мушинська, М. Макаренко, В. Зінченко.

Для визначення педагогічних умов методичної підготовки викладачів економічних дисциплін проаналізуємо зміст понять «умови» та «педагогічні умови». Звернемося до тлумачного словника. У тлумачному словнику, зрозуміло, слово «умова» має багато значень, серед яких ми виділяємо такі: 1) необхідна обставина, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чогонебудь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; 3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, дійсності, які забезпечують нормальну роботу чогонебудь. У філософському виданні поняття «умова» визначається як категорія, в якій відображається відношення предмета до тих чинників, завдяки яким вона виникає та існує. Особливістю умови є те, що вона сама собою, без діяльності не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість нової речі як зумовленої. Російський педагог В.М. Полонський, який умови розглядає як сукупність природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що діють на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку та навчання, формування особистості. Отже, можемо зробити висновок, що поняття «умова» є загальнонауковим, і сучасними дослідниками досить часто, спираючись на різні ознаки, використовується в педагогічній практиці.

Науковці І. Глазкова, Н. Гресь, Н. Жукович-Дородних, О. Скібіна, Н. Мушинська, М. Макаренко, В. Зінченко виділяють різні групи педагогічних умов. Так, Ю. Бабанський за сферою впливу виділяє дві групи умов функціонування педагогічної системи: зовнішні (природничо-географічні, суспільні, виробничі, культурні, середовища мікрорайону), та внутрішні (навчально-матеріальні, шкільно-гігієнічні, морально-психологічні, естетичні. Крім того, за характером взаємодії виділяють об'єктивні та суб'єктивні умови, за специфікою об'єкта – загальні та специфічні. Як вважає В. Лісовий, педагогічні умови – це «певні принципи та ідеї, на яких повинна базуватися взаємодія учасників педагогічного процесу (студентів і викладачів), і за якими студент повинен знайти своє місце у цьому процесі та визначати до нього емоційне і ціннісне ставлення». До створення педаго-

гічних умов, для методичної підготовки викладачів економічних дисциплін у процесі виховання майбутніх економістів, можна віднести: умови, викладені у нормативних документах, наукове методичне забезпечення навчання і виховання (навчальні плани, робочі програми, методики і технології професійної підготовки), стан психолого-педагогічних досліджень зазначеної проблеми та результати впровадження наукових розробок. До умов, що визначають розвиток структури внутрішніх особистіх перетворень, відносимо такі: оволодіння способами професійного самовдосконалення та саморозвитку, рівень рефлексивності в спілкуванні суб'єктів навчально-виховного процесу і оптимізація взаємодії з метою професійного розвитку майбутніх економістів. Ці педагогічні умови дають можливість методичній службі вищого навчального закладу використовувати механізми, форми і підходи, які забезпечують розвиток педагогічної творчості особистості викладача. Використання активних форм та методів навчання сприяє активізації навчальної діяльності студента в контексті майбутньої професійної діяльності. Реалізація означених педагогічних умов впливає на творче самовираження та самореалізацію майбутнього викладача економічних дисциплін в межах навчальної, науково-методичної роботи в навчальному процесі.

Науковий керівник: С.В. Сапожников, д-р пед. наук, доц.

Л.Й. Петришин,
канд. пед. наук, доц.
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка

ТЕХНОЛОГІЯ «КРЕАТИВІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ» ЯК ІНТЕГРАЛЬНА СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У педагогічній науковій теорії та практиці функціонує низка педагогічних технологій, що забезпечують формування та розвиток творчого потенціалу креативної особистості з метою розвитку креативних здібностей. Зважаючи на це, назвемо найбільш поширені технології, спрямовані на формування креативної особистості: технологія виявлення розвитку творчих здібностей (І. Волкова); технологія виховання соціальної творчості (І. Іванова); технологія вирішення винахідницьких задач (Г. Альшуллера); особистісно орієнтована (Вальдорфська педагогіка); тех-

нологія саморозвитку (М. Монтессорі); технологія розвивально-го навчання (Л. Занкова); технологія формування творчої особистості; технологія створення «ситуації успіху» (А. Белкін); технологія інтеграції різних видів мистецтва (Б. Юсова, Г. Шевченко).

У процесі конструювання *технології «креативізації особистості»*, ми розробили *вимоги* до педагогічної технології, згідно з якими технологія повинна мати такий орієнтовний зміст: розвивати у студентів, майбутніх соціальних педагогів креативне мислення та навички його використання; прищеплювати майбутнім соціальним педагогам бажання здобувати знання про креативність як особистісно-професійну властивість; розвивати бажання в МСП до творчого самовираження та самореалізації; сприяти розвитку мотивації до оволодіння креативними вміннями та навичками; формувати в майбутніх фахівців соціальної сфери креативну позицію та готовність до креативної соціально-педагогічної діяльності; сприяти підготовці майбутніх соціальних педагогів до реалізації креативної компетентності в професійній діяльності. Загалом розроблена нами технологія базується на креативному підході до навчально-виховної діяльності у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів.

При цьому креативний підхід до навчання забезпечуватиме використання в навчальному процесі адаптованих креативних технік, методик, технологій, які спричинятимуть відхід від усталених штампів, стандартів, сприятимуть засвоєнню певних професійних знань, норм, правил, інструкцій. Цей підхід дасть змогу реалізувати креативну технологію під час підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів із фаху «Соціальна педагогіка». Водночас варто наголосити, що реалізація креативного підходу в процесі технологізації навчання майбутніх соціальних педагогів вплине на результативність формування креативної особистості майбутніх соціальних педагогів під час професійної підготовки. Крім цього, використання креативного підходу в навчанні майбутніх соціальних педагогів передбачатиме певне структурування навчального матеріалу, оскільки формування креативного фахівця відбувається в тісному взаємозв'язку із самоактуалізацією та саморозвитком особистості, формуванням креативного мислення, поглибленням креативних знань, виробленням креативних умінь і навичок.

Отже, креативний підхід служитиме основою *технології «креативізації особистості»*. Поряд із цим цей підхід сприятиме таким *факторам*:

– формуванню навчальних цілей і завдань з урахуванням природних задатків особистості;

– позитивній об’єкт-суб’єктній взаємодії та виокремленню з навчального матеріалу особистісно значущих елементів, які стимулюватимуть креативне мислення студентів;

– регламентуванню авторської креативної позиції щодо розв’язання завдань;

– формуванню позитивного досвіду в реалізації креативних ідей у професійну, соціально-педагогічну сфери діяльності майбутніх соціальних педагогів;

– визначенню важливих концептуальних ідей технології «креативізації особистості» майбутніх соціальних педагогів у педагогічній системі формування креативності.

Формування креативності студентів у розробленій технології складатиметься з трьох алгоритмічних блоків (*етанів*):

– інформаційно-теоретичного;

– творчо-реконструктивного;

– креативно-репрезентативного.

Кожен із означених блоків патронує певний етап навчально-виховного процесу, має свою означену мету й завдання та здійснюється за допомогою певних форм, методів, засобів та ресурсів.

1. *Інформаційно-теоретичний блок* є підготовчим етапом до формування креативної особистості майбутніх соціальних педагогів і ґрунтується на використанні для студентів першого та четвертого курсів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр соціальної педагогіки» адаптованих проблемних лекцій, лекцій продукування креативних ідей, семінарів-дискусій, семінарів-бесід, практичних занять, що базуються на використанні ігор-стратегій та упровадженні в навчальний процес креативних завдань та технік.

Мета цього блоку полягає в самоактуалізації, саморозвитку природних креативних здібностей, креативного мислення особистості майбутнього соціального педагога, що служитиме основою формування креативності фахівця соціальної сфери.

Завдання інформаційно-теоретичного блоку полягають у наданні знань про особливості творчої діяльності соціального педагога, визначенні рівнів креативного потенціалу студентів.

2. *Творчо-реконструктивний блок* передбачає накопичення креативних знань, розвиток креативних здібностей майбутнього соціального педагога та ґрунтується на використанні в навчально-виховному процесі студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст соціальної педагогіки» інтерпретованих лекцій-майстерень, семінарів-тренінгів, семінарів вирішення проблемних завдань, практичних занять, спрямованих на використання

арт-технологій та упровадження креативних тренінгів, що формуватимуть креативні знання та здібності, допоможуть реконструювати особистість майбутнього фахівця соціальної сфери в креативно-інноваційному напрямі за допомогою креативного підходу до навчання.

Метою цього блоку є активне використання арт-технологій і креативних методик тренінгового характеру в навчально-виховній діяльності МСП, їх комбінування, моделювання та реалізацію під час навчальної діяльності об'єктів педагогічної системи та реконструювання особистості МСП в напрямі креативності.

Завданнями творчо-реконструктивного блоку є формування об'єкта педагогічної системи як творчого інтелектуала, здатного до креативної діяльності, уведення креативних методик та тренінгів, які спонукатимуть до креативної дії в сфері професійної діяльності, що зумовить результат – стійкі креативні уміння й навички.

3. *Креативно-реперезентативний блок* зорієнтований на формування креативних умінь і навичок, креативної компетентності майбутнього соціального педагога під час навчання за кваліфікаційним рівнем «магістр». Цей блок ґрунтується на використанні синтезованих інтерактивних лекцій, лекцій-прес-конференцій, кейс-семінарів, семінарів-сценаріїв практичних занять, спрямованих на використання проектних технологій і креативних методик та технологій, що забезпечуватимуть формування цілісної креативної особистості – соціального педагога, здатного до креативної професійної дії.

Мета цього блоку полягає в закріпленні в майбутніх соціальних педагогів креативних умінь і навичок, що є основою креативної компетенції майбутнього фахівця, яку соціальний педагог використовуватиме в професійній діяльності.

Важливим у цьому блоці є розв'язання дидактично-методичних *завдань*, що полягають у формуванні переконань необхідності креативної соціально-педагогічної діяльності, в оволодінні креативними уміннями та навичками в науково-дослідній та практичній роботі МСП у виші, самоактуалізації креативної діяльності, активізації застосування креативної компетентності в соціально-педагогічній сфері.

Слід констатувати, що розроблена технологія базується на тісному взаємозв'язку усіх адаптованих форм та методів, системному використанні креативних завдань, креативних технік, креативних методик та тренінгів, які своєю чергою спричинятимуть послідовний розвиток і формування креативного мислення, креативних знань і здібностей, умінь і навичок.

Загальною метою пропонованої технології є реалізація модульно-розвивальної технології навчання, яка спрямована на формування креативної особистості майбутнього соціального педагога; реалізацію творчої спрямованості особистості; формування креативного мислення, умінь і навичок майбутнього фахівця соціальної сфери.

Мета технології буде реалізована за допомогою системи таких *завдань*:

- забезпечення умов для самоактуалізації та самореалізації особистості, шляхом використання сучасних форм та методів навчання;

- забезпечення реалізації креативного потенціалу та креативних здібностей;

- забезпечення оволодіння студентами креативними знаннями, вміннями та навичками.

Означені мета та завдання технології дають нам змогу окреслити новизну запропонованої технології, яка полягає в інтерпретації уже відомих у науковій теорії та практиці технологій та практичній адаптації креативних завдань, технік, тренінгів та методик, спрямованих на формування креативності майбутніх соціальних педагогів у фаховій підготовці.

Реалізація та активне використання *технології «креативізації особистості»* у процесі формування креативності майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах є необхідною умовою підвищення якості освіти та формування конкурентноспроможного креативного фахівця, забезпечить формування креативності в МСП, що дасть змогу на міцній науковій основі та за допомогою сформованої креативної компетентності ефективно вирішувати професійні завдання, суттєво піднести рівень професійної підготовки фахівця соціальної сфери.

О.І. Піддубцева

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ВИМОГИ ДО ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ЧИТАННЯ МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ

Фахівець-аграрій здійснює різні види спілкування для організації, координації та ефективного здійснення всіх виробничих функцій і типових завдань діяльності. Тому на сьогодні дослідженням питання професійно орієнтованого навчання аграр-

ників займається багато науковців, а саме: С. Амеліна, Л. Барановська, Г. Береговая, С. Малюга, Ю. Ніколаєнко. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених професійно орієнтованому навчанню, вимоги, що висуваються до процесу читання майбутніх аграріїв, залишаються до кінця не сформованими. Це і визначає актуальність дослідження.

Метою дослідження є визначити вимоги до процесу навчання професійно орієнтованому читанню фахівців-аграріїв. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: дати визначення поняттю «професійно орієнтоване читання», визначити та охарактеризувати вимоги до процесу навчання читанню фахової літератури.

Традиційно «професійно орієнтоване читання» визначають таким чином – це складна мовленнєва діяльність, яка зумовлена професійними інформаційними можливостями та потребами і є специфічною формою активного вербального писемного спілкування, основними цілями якого є оперативна орієнтація і пошук певної інформації, розуміння та подальше цільове застосування накопиченого людством досвіду в професійних галузях знань. Професійне читання також є засобом самовдосконалення для майбутніх спеціалістів.

На сьогодні методисти висувають до процесу професійно орієнтованого читання такі вимоги: автентичність текстів, сучасність та актуальність матеріалів для читання; комунікативна спрямованість діяльності читання; спрямованість на розвиток умінь постійного професійного вдосконалення. Перша вимога передбачає використання першоджерельного матеріалу без змін, також важливим є використання різних джерел (фахова література, телебачення, Інтернет). Друга вимога вимагає застосування фахових текстів, щоб студенти навчилися оцінювати, систематизувати та використовувати отриману професійно необхідну інформацію. Остання вимога спрямована вже на підготовленого студента-аграрія, який готовий до самостійного пошуку інформації за фахом для подальшого професійного розвитку.

Отже, сформовані на сьогодні вимоги створюють умови для ефективного процесу навчання професійно орієнтованому читанню, завдяки яким процес читання сприяє поглибленню знань, збагаченню загального та професійного словника, розширенню кругозору, підвищенню культурного та професійного рівнів.

Науковий керівник: Т.О. Пахомова, д-р пед. наук, проф.

НЕОБХІДНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВНЗ

*Знання однієї мови дозволяє увійти в коридор життя,
знання двох мов – відкриває вам усі двері у цьому коридорі.
Франк Сміт*

Глобалізаційні тенденції розвитку сучасного суспільства ставлять нові вимоги перед освітою, що відіграє вирішальну роль у становленні молодої людини. На сучасному етапі розвитку науки, культури та техніки знання іноземної мови є обов'язковим для спеціаліста будь-якого профілю. Метою викладання дисципліни «Іноземна мова» є оволодіння студентами високим рівнем комунікативної компетенції, який дає можливість використовувати іноземну мову в професійній діяльності, а також з метою самоосвіти.

Так, англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтв. 80% ділового мовного простору займає саме вона. Кожен з нас все частіше стикається з нею у спілкуванні з партнерами по роботі і на відпочинку. Англійська мова використовується при заповненні анкет, складанні резюме, у діловому та приватному листуванні.

З точки зору володіння іноземними мовами сучасний ринок праці ставить до випускників університетів певні вимоги:

- бути здатним встановлювати міжнародні зв'язки в професійній галузі;
- володіти навичками та уміннями усного та письмового мовлення з однією або двома іноземними мовами;
- вміти працювати з науковими працівниками, закордонними вченими, іншомовною пресою, монографіями та іншими джерелами інформації.

– брати участь в міжнародних симпозиумах та конференціях.

Зовсім недавно вчені Лондонського університету шляхом проведення великого статистичного та наукового дослідження дійшли висновку, що люди, які вчать іноземні мови, мають більш гнучке і оригінальне мислення. Цей висновок базується на тому, що вчені науковим шляхом підтвердили прямий зв'язок між активністю сірої речовини і знанням кількох мов.

Знання іноземних мов – це ключ до успіху в сучасному світі, де спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення.

Загалом людина, яка володіє мовами, – різнобічно розвинута особистість, володіє кращими здібностями до вивчення нового, більш вільна та впевнена у спілкуванні з людьми.

Отже, іноземна мова повинна стати структурним компонентом моделі підготовки фахівців з вищою освітою нового покоління.

Л.А. Семак

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ПОЗААУДИТОРНІ ЗАНЯТТЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ РІДНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ

В умовах нинішнього полікультурного світу розвиток рідної мовної комунікативної компетентності студентів аграрного вишу повинен забезпечувати формування таких якостей, що дозволять випускникам використовувати державну мову не тільки як засіб професійного спілкування на офіційному рівні, а і як інструмент становлення освіченої й інтелігентної особистості. Такі якості якраз і можна удосконалити через вивчення рідної мови на основі формування комунікативних, соціокультурних та когнітивних компетенцій.

Філософська, соціологічна та психолого-педагогічна література фіксує, що ще у стародавні часи приділялась величезна увага проблемі раціональної організації дозвілля через те, що форми та способи проведення вільного часу є підґрунтям для становлення характеру, формування світогляду та розвитку особистості. Дійсно, організація дозвілля є необхідним компонентом життєдіяльності людини. Тому розглядаємо вільний час як специфічний фактор самовираження, що забезпечує перетворення дозвілля у спосіб не тільки активного відпочинку, а й у всебічний розвиток студента-індивідуума різними методиками позааудиторної роботи. На думку вітчизняних дослідників (Л. Науменко, С. Овчіннікова, Л. Тернової), позааудиторні заняття є засобом соціалізації студента.

Виділяємо такі особливості, що відрізняють позааудиторну роботу від навчальної: організація вільного від практичних занять часу студентів; зв'язок з робочою програмою дисципліни; участь студентів з власної ініціативи; заохочення студентів до активної діяльності; гнучкість, різноманітність форм; яскраво виражений творчий характер; формування, розвиток здібностей потрібних особистісних якостей майбутнього фахівця-аграрія;

збагачення новими знаннями та вміннями. Ще однією суттєвою складовою та вагомим принципом організації позааудиторних занять є якраз принцип комунікативної активності.

Отже, позааудиторна робота у процесі освітньої підготовки майбутнього аграрія як сукупність активних форм навчання і виховання, що застосовуються за межами вищого навчального закладу, має власну специфіку та структуру, притаманні їй елементи, функції, принципи, зміст, форми, критерії оцінювання, результати діяльності. Метою позааудиторної роботи є підвищення якості рідної мовної підготовки студентів, зокрема: розвиток пізнавальної активності, самостійності, удосконалення лінгвальної компетентності особистості.

Науковий керівник: О.С. Резунова, канд. пед. наук, доц.

Х.О. Сербінова

Бердянський державний педагогічний університет

ПІЗНАВАЛЬНИЙ БАР'ЄР ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

З розвитком ринкових відносин всі структури суспільства тією або іншою мірою переходять з режиму функціонування на режим розвитку. Рушійною силою розвитку є подолання суперечностей, або бар'єрів. Подолання цих бар'єрів пов'язане з певними здібностями, що передбачають вміння адекватно оцінити ситуацію, з'ясувати причини їх виникнення, а також спланувати і здійснити діяльність щодо їх подолання. Ці здібності є одними з базових для сучасної людини. Таким чином, актуалізується проблема організації навчального процесу таким чином, щоб формувати та розвивати ці здібності учнів. Цим вимогам, на нашу думку, найбільшою мірою відповідають пізнавальні бар'єри, що є ваговою ланкою системи розвивального навчання.

Ще донедавна проблема пізнавальних бар'єрів не була предметом пильної уваги з боку дослідників. Більшість вчених розуміють пізнавальний бар'єр як особливий вид розумової взаємодії суб'єкта та об'єкта, що характеризується таким психічним станом, який виникає у суб'єкта під час виконання ним завдання, що вимагає знайти нові, раніше невідомі суб'єкту знання і способи дій (А. Гормін, Б. Кедров, А. Матюшкін, Р. Шакуров).

Під використанням пізнавальних бар'єрів у навчальному процесі ми розуміємо таку організацію навчальних занять, яка, з одного боку, передбачає доцільне штучне створення вчителем

пізнавального бар'єра оптимальної складності, а з іншого – активну самостійну діяльність учнів з його подолання. Адже розвивальний характер пізнавального бар'єра виявляється лише за умови його ефективного подолання.

На основі аналізу сутнісних характеристик пізнавальних бар'єрів (Л. Герашенко, І. Глазкова, А. Коржуєв, О. Домирева, А. Пилюпенко та інші) нами виділено послідовність кроків з організації навчального процесу з використанням пізнавальних бар'єрів:

- 1) постановка бар'єра вчителем;
- 2) пошук учнями фактів для кращого розуміння бар'єра, можливостей його подолання;
- 3) пошук ідей одночасно з активізацією сфери несвідомого і підсвідомого; оцінка ідей відбувається доти, поки вони не висловлені й не сформульовані учнями;
- 4) пошук рішення, при якому висловлені ідеї піддаються аналізу, оцінці; для втілення, розробки обираються кращі з них;
- 5) пошук визнання знайденого рішення оточуючими.

Звернемо увагу на заключний (п'ятий) крок, який означає принципову необхідність організації соціально-психологічного боку навчального процесу, оскільки способом створити обстановку «визнання оточуючими» є спеціальна організація комунікативно-діалогової діяльності.

Використання пізнавальних бар'єрів у навчальному процесі може сприяти реалізації двох освітніх цілей:

- 1) формуванню у учнів необхідної системи знань, умінь і навичок;
- 2) досягнення високого рівня розвитку школярів, розвитку здатності до самонавчання, самоосвіти.

Обидва ці завдання можуть бути реалізовані з великим успіхом саме в процесі використання пізнавальних бар'єрів, оскільки засвоєння навчального матеріалу відбувається в процесі активної пошукової діяльності учнів, під час вирішення ними системи проблемно-пізнавальних суперечностей.

Важливо відзначити ще одну перевагу використання пізнавальних бар'єрів, вони сприяють формуванню особливого стилю розумової діяльності, дослідницької активності і самостійності учнів.

Пізнавальний бар'єр як чинник освіти спрямований на самостійний пошук учнем нових знань і способів дії. Отже, ефективність використання пізнавальних бар'єрів у навчальному процесі зумовлена тим, що вони сприяють розвитку пізнавальної, комунікативної, практичної, творчої діяльності учнів, ста-

новленню особистості учня, готовності випускників школи використовувати засвоєні знання, вміння в реальному житті для вирішення практичних завдань.

Список використаних джерел

1. Глазкова І.Я. Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів: монографія / І.Я. Глазкова. – Бердянськ: Видавництво О.В. Ткачук, 2013. – 416 с.

2. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М. Матюшкин. – М.: Директмедиа Паблишинг. – 2008. – 392 с.

3. Попков В.А. Теория и практика высшего профессионального образования: учеб. пособ. [для системы дополнительного пед. образования] / В.А. Попков, А.В. Коржув. – М.: Академический Проект, 2004. – 432 с.

4. Шакуров Р.Х. Барьер как категория и его роль в деятельности / Р.Х. Шакуров // Вопросы психологии. – 2001. – № 1. – С. 3–18.

Науковий керівник: І.Я. Глазкова, д-р пед. наук, проф.

A.V. Tokarieva
candidate of pedagogical sciences,
associate professor
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

MEDIA EDUCATION AS A PLATFORM FOR INTEGRATIVE LEARNING

Media competency is one of the key competencies that facilitate an effective functioning in the contemporary information environment. Having political, economic and cultural influence, modern media are gradually taking over those roles that used to belong to a family, a community, religious and educational institutions. Virtually all that we know about the world beyond our immediate experience comes to us through mass media, TV, radio, and Internet. There would be little problem with this if the media simply reflected reality. But each medium shapes reality in different ways and we can no longer consider any message in any medium to be neutral or value free. All the messages that we come in contact with contain information about values, beliefs, and behaviors and are shaped by economic factors. That is why modern media can be viewed as an important form of pedagogic influence and socialization.

Besides this, today to be successful, every professional has to understand the logic of information processes, quickly find professionally needed information, evaluate its reliability, comprehensiveness and objectivity, which entails a number of changes in the sphere of education. It is true that the higher education landscape is currently seeing a range of new trends and developments directed at tapping social media and mobile technologies to reach new student audiences, to apply media as a viable learning tool in the classroom, to increase students' medialiteracy. The growing scholarly interest in media studies is reflected in numerous works of contemporary foreign and native scientists who investigate the concepts of media, citizenship and education in the era of globalization. For example, the focus of P. Aufderheide's (USA) queries falls on teenagers' security in cyberspace, Internet privacy and public media. S. Goodman (USA) raises issues of mass media culture, new literacies, media as a didactic tool. B. Godejard (Portugal) investigates the ways of fostering equitable access to information and knowledge, and building inclusive knowledge societies. Feilitzen von C. (Sweden) concentrates on children and media violence, children and young people in the media age.

Following the above, more and more countries of Central-Eastern Europe have introduced media education courses into their curriculum. Ukraine is not an exemption. At present, there is an active implementation of the National Program of Media Literacy and Media Education targeted at 'building information civil society and the economy of knowledge'. Currently, more than 168 schools of Ukraine are participating in regional media experiments; around 100 teachers are taking part in the development of 'Media culture' – a course for the 10th grade comprehensive schools' pupils. Winter schools and seminars have already been organized for university teachers. 'Media education' – a program for students majoring in Pedagogics – has been developed; 'Media education and medialiteracy' – a text-book for university students – has been published.

Theoretical analysis of the field let us state that there are five main research centers that back up practical realization of the media education in Ukraine. They are as follows: 1) the synthesis of media education and journalism is carried in the Academy of Ukrainian Press by the group of scientists headed by V. Ivanov; 2) the development of media ecology and the defense of the audience from negative influences of the media is done in the Institute of Media Ecology at Lviv National University and is headed by B. Potyatynyk; 3) the development of media didactics, particularly press-didactics, is carried by the team of researches headed by G. Onkovich that works in the Academy of Pedagogic Sciences of Ukraine; 4) the design of a sociocultural

model of media education is carried out by the group of the researches led by L. Naid'onova; 5) the development of aesthetic perception and media culture of pupils and students is led by O. Musienko – National Association of Cinema and Media Education of Ukraine.

It is important to state that in the process of media education dissemination in a tertiary sector the priority is given to media education elements' integration into different professionally-oriented subjects. This idea belongs to the Russian scientist L. Zaznobina who maintained that the goals of media education must be adapted to the goals of a particular academic subject and act as a 'cross road' between the studied material and the external information. She called attention to the fact that by nature media literacy encourages an interdisciplinary approach to education when teachers can make connections across different content areas by teaching with media and about media.

The attempts to integrate media elements into professionally-oriented subjects have been made by several universities abroad. For example, in the University of Cincinnati (UC) there is a running project that targets at developing media literacy of students from McMicken College of Arts and Sciences (Communication, Journalism, and Professional Writing), College of Design, Art, Architecture, and Planning (Art, Architecture, Design), and College Conservatory of Music (Electronic Media). It aims to promote digital media literacy among UC students; to offer experiential learning opportunities in digital media (original creative productions, internships, practicum, field work); to promote and secure support for faculty and student research and creative activities that emphasize interdisciplinary collaboration and explore various dimensions of digital media production and its impacts on society; to develop on-campus programming that promotes the importance of digital media education to various university audiences and stakeholders.

As such, we can talk about the integrative model of media education and discuss its potential as a platform for integrative learning.

Ю.С. Устименко

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ЩОДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО ДІАЛОГУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ВНЗ

У ХХІ ст. наша країна є рівноправним партнером у створенні світового освітнього простору. А система навчання іноземних студентів у медичних ВНЗ України є однією з важливих її частин.

Проблемою пошуку нових шляхів удосконалення навчання професійного мовлення іноземних студентів сьогодні займаються багато провідних вчених, які розглядають різні аспекти цього складного питання. Серед них, зокрема, Є. Божович, Є. Арцишевська, І. Зимня, Е. Бистрова дослідили формування мовленнєвої компетенції майбутніх медиків, а В. Дьякова, А. Бондаренко, Л. Васецька, Ж. Бутенко, Г. Борзенко, К. Гейченко здійснили розробки професійно орієнтованого навчання іноземних студентів медичних спеціальностей російською мовою.

Сьогодні проблема навчання професійно орієнтованого діалогічного мовлення розглядається та вивчається видатними українськими та зарубіжними педагогами, психологами та методистами (П.О. Бех, О.Б. Бігич, Л.В. Биркун, Н.Ф. Бориско, Н.І. Войткевич, Л.В. Гайдукова, Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, К.К. Єфремова, Ю.П. Зінов'єва, Л.Б. Котлярова, Г.В. Кравчук, Л.Я. Личко, Л.О. Максименко, О.М. Метьолкіна, О.М. Морська, С.Ю. Ніколаєва, Я.В. Окопна, Ю.І. Пассов, О.П. Петрашук, І.В. Рахманов, В.Л. Скалкін, О.Б. Тарнопольський, І.В. Чирва, С.П. Шатілов; Т. Hutchinson, С. Kennedy, R. Mackay; J.C. Richards, P.C. Robinson).

Оволодіння мовленнєвою діяльністю у перші роки навчання здійснюється у межах навчально-професійної сфери, тобто під час практичних занять, зокрема на заняттях з мовної підготовки іноземних студентів, коли професійне спілкування у системах «викладач – студента» та «студент – студент» реалізується в усній (вербальній) формі.

Ми повинні зазначити, що особливості спілкування у системі «викладач – студента», «студент – студент» під час проведення практичних занять та у системі «студент – лікар», «студент – хворий», «студент – медичний персонал закладів охорони здоров'я» не тільки відіграють важливу роль у процесі навчання діалогічного мовлення, вони також є базовими для становлення професійного мовлення у науково-професійній діяльності майбутнього лікаря.

На нашу думку, оволодіння умінням ведення професійного діалогу повинне відбуватися на основі створення та використання у процесі навчання іноземних студентів медичних ВНЗ системи типових ситуацій професійної діяльності та занурення іноземних студентів у процес їх вирішення, під час якого майбутні лікарі повинні навчитися розуміти та використовувати вербальні засоби комунікації, зокрема професійну лексику.

Щодо основних характеристик професійного діалогу, то ми погоджуємося з думкою про те, що ними є «...ініціативність,

реакційність, виразність і спрямованість мовлення, логічний взаємозв'язок і взаємозумовленість реплік діалогу, спонтанність мовлення; відповідність комунікативного поведіння в ситуації і наміру партнера...» [1, с. 16].

У процесі формування культури професійного діалогу під час мовної підготовки іноземних студентів медичних ВНЗ разом з роз'ясненнями викладача щодо професійного етикету, правил та норм соціокультурної поведінки, норм культури професійного мовлення, важливе місце посідають і роз'яснення щодо тональності та важливості створення позитивної атмосфери спілкування у їх майбутній професійній діяльності. Погоджуючись з думкою про те, що тональність спілкування, «...за допомогою якої адресант формує повідомлення, мовленнєвий акт певної ілюкції, впливає на емоційно-психологічну сферу адресата, а іноді і на ситуацію спілкування...» [2, с. 41], ми вважаємо, що вміння правильного підібрати тональність, а також інші вище перелічені знання під час ведення професійного діалогу, наприклад, у системі «лікар – пацієнт», допоможе майбутнім лікарям у їх подальшій професійній кар'єрі.

Ми також погоджуємось з думкою, яку висловила С. Амеліна про те, що «...володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією і стандартизованими мовленнєвими конструкціями медичної галузі, здатність використовувати мовні засоби відповідно до мети й ситуації спілкування є культурою професійного мовлення медичних працівників...» [3], та з іншою думкою стосовного того, що «...відносини «лікар – пацієнт» вимагають не тільки медичних знань, а й високого рівня комунікативної культури лікаря, яка формується у процесі вивчення гуманітарних дисциплін студентами-медиками і є сутнісною характеристикою особистості майбутнього спеціаліста й одним із показників рівня його фахової підготовки...» [4, с. 37].

У нашій практиці навчання іноземних студентів ми побачили, що на заняттях з мовної підготовки, під час моделювання типових ситуацій майбутньої професійної діяльності, їх обговорення та вирішення, стало очевидним, що їхній рівень сформованості культури професійного діалогу не є достатнім для майбутніх лікарів.

Підсумовуючи все вищевикладене, ми хочемо зазначити, що, на нашу думку, підвищенню рівня сформованості культури професійного діалогу сприятиме використання у процесі навчання іноземних студентів інтерактивних засобів навчання, зокрема таких: робота в парах, робота в малих групах, обговорення проблеми в загальному колі, розігрування ситуації за ролями,

дискусія, а також добір мовного матеріалу з огляду на актуальність його вживання у медичній галузі.

Список використаних джерел

1. Сура Н.А. Навчання студентів університету професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою / Н.А. Сура. – М.: Вид-во Східноукраїнського НУ ім. В. Даля, 2008. – 126 с.
2. Лісовий М.І. Формування професійного мовлення майбутніх медичних працівників у вищих медичних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / М.І. Лісовий. – Вінниця, 2006. – 16 с.
3. Амеліна С.М. Діалогічні методи навчання як фактор вдосконалення професійної підготовки студентів / С.М. Амеліна // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. – Київ; Запоріжжя. – 2005. – Вип. 36. – С. 244–248.
4. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 3. – С. 36–38.

Науковий керівник: Н.П. Волкова, д-р пед. наук, проф.

Н.О. Черняк

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ДО ПИТАННЯ ПРО САМОАКТУАЛІЗАЦІЮ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Феномен формування професійної спрямованості має тісний зв'язок з категорією «самоактуалізація особистості», яка є основним засобом формування професійної спрямованості та є об'єктом дослідження багатьох наук: психології, загальної, соціальної та професійної педагогік, філософії та є головною сполучною ланкою цих наук.

Поняття «самоактуалізація» виникло у ХХ ст. в гуманістичному напрямі психології та пов'язане з іменами К. Гольдштейна, А. Маслоу, Р. Мей, Г. Олпорта, К. Роджерса, Ш. Бюлер, Г. Балла, Л. Виготського, О. Леонтьєва, К. Платонова, С. Рубінштейна та інших.

Вперше термін «самоактуалізація» було введено Куртом Гольдштейном. Він розглядав феномен самоактуалізації як фундаментальний процес у кожному організмі, що може мати як

позитивні, так і негативні наслідки для індивідуума. На думку К. Гольдштейна, індивід має потребу актуалізувати найбільшою мірою свої індивідуальні здібності. За основним положення теорії К. Гольдштейна, індивід мотивується не численими мотивами, а одним головним мотивом – бажанням самореалізуватися – що, в здоровому організмі, може затьмарити на якийсь час і голод, і спрагу та інші потреби.

На відміну від К. Гольдштейна, А. Маслоу вважав, що потреба в самоактуалізації набуває сили тільки після задоволення інших, більш низьких потреб (голоду, спраги, безпеки на інших). Джерелом людської діяльності вчений вважав прагнення людини до самоактуалізації, що є гуманістичною потребою (потребою приносити людині добро). На думку А. Маслоу, самоактуалізація – це вибір на користь особистісного зростання та просування вперед. Науковець довів, що людина має та здатна дослухатися до голосу свого власного «Я», тобто до самої себе. Найвищі потреби для людини, з точки зору А. Маслоу, – потреби в добрі, моральності. Одним із аспектів його теорії вважають уявлення про ієрархічну систему потреб особистості, яка має вигляд піраміди потреб. Основу піраміди становлять фізіологічні потреби, над якими розташовані потреби безпеки, соціальних зв'язків та любові, самоповаги та самоактуалізації, до яких належать потреби в добрі, моральності і справедливості. У цій ієрархічній системі потреб самоактуалізація – це процес актуалізації можливостей людини, яка прагне бути тим, ким вона може бути, тому що «людина завжди хоче бути першокласною або настільки гідною, наскільки вона може бути». Саме така система потреб визначає спрямованість особистості і характер її мотиваційних процесів.

З іншого боку, на думку А. Маслоу, людям потрібно «сприятливе» суспільство, в якому можна розкрити свій людський потенціал найбільш повно, але жодне суспільство в історії людства не надавало максимальної можливості для самоактуалізації всіх його членів.

Інший американський психолог, К. Роджерс, вважав за необхідне вивчати в рівній мірі як зовнішні умови життя, так і внутрішній світ особистості. Адже спрямованість особисті, на його думку, формується більш внутрішнім світом людини, ніж зовнішніми умовами. Психолог визначив, що справжній розквіт особистості можливий під впливом «мотиву зростання», що є провідним у мотиваційній сфері людини тільки за доброзичливого ставлення до неї інших людей. На думку Б. Зейгарник, головна заслуга К. Роджерса полягає в тому, що він обрав предметом свого емпіричного дослідження й аналізу внутрішню структуру особистості, формування її спрямованості, зосереджуючи увагу на таких сутте-

вих психологічних феноменах людини, як самосвідомість і самооцінка, на їх функціях в поведінці і розвитку суб'єкта.

Ще один американський психолог, Г. Олпорт, вважав джерелом постійного розвитку, інтеграції і диференціації особистості, її найвищим мотивом – мотив розвитку, що спрямовує людину на пошук постійного творчого напруження. Одиницею особистості вчений вважав її «рису», яка найближча до поняття мотиву або інтересу. Науковець виокремив два класи рис або мотивів людини:

– основні риси (мотиви) – це ті, що стимулюють поведінку особистості;

– інструментальні риси (мотиви) – це ті, що формують поведінку людини.

Г. Олпорт стверджував, що основні риси переплітаються з інструментальними, що є джерелом формування нових мотивів особистості.

Сучасна вільна енциклопедія *Вікіпедія* визначає «самоактуалізацію» як прагнення людини до повного виявлення та розвитку особистісних можливостей.

З точки зору сучасного дослідника Д. Леонтєва (онука О. Леонтєва), самоактуалізація – це процес розгортання і дозрівання як біологічних, так і особистісних задатків, потенцій, можливостей людини.

Сучасні педагоги (М. Варій, З. Васильєва, В. Давидов, Л. Йовайши, А. Кашканов, Г. Кашканова, А. Ковальов, Н. Кузьміна, В. Ортинський, В. Семиченко та інші), які досліджують феномен спрямованості особистості єдині в тому, що процеси формування професійної спрямованості та самоактуалізації мають розвиватися в людині одночасно.

Отже, лише людина, яка знає, як себе реалізувати у житті, може зробити свідомий вибір професії.

Науковий керівник: Н.П. Волкова, д-р пед. наук, проф.

М.В. Чеховська
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

УЗАГАЛЬНЕННЯ ДОСВІДУ РЕСПУБЛІКИ БОЛГАРІЯ У КОНТЕКСТІ ЇЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Для вирішення сучасних проблем вищої педагогічної освіти України конче необхідним є вивчення, аналіз та узагальнення

досвіду країн Євросоюзу, що є актуальним завданням нашої країни в контексті її інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору. Аналіз набутого досвіду країн – членів ЄС дозволяє Україні уникнути помилок, викликаних однобічністю й поспішним запозиченням зарубіжних систем підготовки професійних кадрів. Вдосконалення існуючої системи вищої освіти України потребує врахування сучасних європейських підходів у сфері професійного навчання, а отже, важливого значення набуває аналіз світового досвіду, зокрема Республіки Болгарія.

В останні десятиліття ключовим фактором сталого соціально-економічного розвитку Європи вважається вища професійна освіта. Європейські ініціативи у відповідь на швидкі зміни в економіці та суспільстві вимагають постійного вдосконалення вищої професійної освіти та модернізації освітянської бази, що може допомогти в підвищенні зайнятості та соціальної інтеграції молоді студентського віку [2, с. 4].

Вивчення літературних та архівних джерел Болгарії показало, що наприкінці XIX – на початку XX ст. спеціальна підготовка педагогічних кадрів для роботи у вищих навчальних закладах не мала системного і цілеспрямованого характеру. Навчання забезпечували педагоги, які не мали відповідної загальноосвітньої, політехнічної і професійної підготовки. На початку XXI ст. у Болгарії проведено значну роботу, спрямовану на модернізацію систем вищої освіти з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. Вони стали гнучкими, доступними, неперервними, спрямованими на забезпечення всебічного розвитку особистості майбутнього фахівця [1, с. 17].

Вирішення проблем підвищення якості вищої освіти та забезпечення конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці покладено на запровадження системи Державних стандартів професійної освіти. Інтегрування Болгарії у Західну Європу не лише в політичному, а й економічному аспектах прискорило реформування вищої та вищої педагогічної освіти і зумовило потребу удосконалення системи Державних стандартів. В основу нових стандартів фахової підготовки покладено вимоги ринку праці країн-лідерів Європейського Союзу. Сьогодні у Республіці Болгарія значна увага приділяється створенню системи забезпечення якості виробництва і обслуговування відповідно до міжнародних стандартів серії ISCO-9000, які поширюють свій вплив і на вищу та вищу педагогічну освіту. Ці країни керуються, передусім, рішеннями сесії Європейської Ради в Лісабоні (2000), якими визначено: до 2010 р. перетворити економіку Європи в інноваційну, конкурентоспроможну, динамічну [1, с. 25].

Сьогодні фахівці Міністерства освіти та науки Республіки Болгарія виділяють ряд основних проблем вищої освіти держави, які перелічено у «Стратегії розвитку вищої освіти Республіки Болгарія на 2014–2020 рр.» [3, с. 16]:

- навчання молоді студентського віку у вищих навчальних закладах за кордоном (така ж проблема виникла у країні на початку 1990-х років);

- професійна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах Болгарії не відповідає фактичному попиту на ринку праці Європейського Співтовариства;

- наявність соціальних проблем, що не дозволяють деяким соціальним групам людей продовжувати освіту; вищі навчальні заклади не надають можливості суміщати навчання з роботою або сімейними зобов'язаннями;

- відсутність ВНЗ у деяких районах Болгарії (Північно-Західний регіон), що унеможлиблює отримання вищої освіти деякими соціальними групами, які неспроможні навчатися у столиці та великих містах;

- методики розвитку компетенцій і навичок студентів застарілі;

- складна та неефективна процедура акредитації та наявність суб'єктивних критеріїв;

- відсутня мотивація молодих вчених;

- недостатня практична підготовка студентів у реальному робочому середовищі;

- більшість навчальних програм на практиці не відповідають потребам ринку праці Європейського Співтовариства;

Таким чином, вирішення вищеперелічених проблем та розвиток вищої освіти країни за результатами аналізу «Стратегії розвитку вищої освіти Республіки Болгарія на 2014–2020 рр. «буде здійснено за рахунок [3, с.11]:

- підвищення привабливості вищої освіти країни для молоді студентського віку порівняно з освітою за кордоном;

- забезпечення гнучкого доступу до вищої освіти та підвищення кваліфікації для деяких соціальних груп, що неспроможні навчатися у столиці та великих містах;

- координації здійснення і управління національними та європейськими інструментами, забезпечення якості, мобільності та прозорості механізмів і процесів в галузі вищої освіти;

- систематичного використання європейських інструментів, таких як національна система кваліфікацій (НСК), Європейська система кваліфікацій (ЄСК), Європейська система переказу коштів у сфері професійної освіти і навчання

(ECVET) і Європейське сприяння транснаціональній мобільності;

– використання європейських структурних фондів і програми безперервної освіти (Erasmus з 2014 +), у тому числі міжнародної мобільності і реформ.

Сучасний стан вищої освіти Республіки Болгарія має ряд специфічних проблем, досвід вирішення яких може бути корисним для освітянської галузі України. Узагальнюючи результати дослідження, робимо висновок: у сучасних умовах основною тенденцією функціонування і розвитку вищої освіти Болгарії є підготовки висококваліфікованих фахівців за європейськими стандартами. Виявлення прогресивних ідей досвіду професійної підготовки висококваліфікованих фахівців у Болгарії може сприяти трансформації та інтеграції України у європейський і світовий освітній простір.

Список використаних джерел

1. Каплун А.В. Развитие систем подготовки квалифицированных работников в Болгарии и Польше (конец XIX–XX ст.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук / А.В. Каплун. – Київ, 2011. – 45 с.

2. Стратегия за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015–2020 г. Септември 2014 г. – София, България.

3. Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014–2020 г. Септември 2014 г. – София, България.

Науковий керівник: С.В. Сапожников, д-р пед. наук, доц.

І.О. Шаломаєв
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ГРУЗІЯ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Сьогодні у Грузії запроваджено нову систему фінансування, яка передбачає урахування кількості студентів при розподілі державних коштів. Таким чином, бюджет вищого навчального закладу безпосередньо залежить від кількості студентів. Для державних ВНЗ законом встановлено граничний розмір плати за навчання (1500 ларі; цю суму пізніше було збільшено до 2250

ларі), при цьому не було заборонено встановлювати меншу плату. Водночас приватні вищі навчальні заклади могли встановлювати більш високу плату за навчання. Основним джерелом прибутку для бюджетів навчальних закладів мала стати саме плата за навчання, хоча Міністерство освіти і науки також давало певні кошти на покриття адміністративних витрат і розвиток інфраструктури.

Що ж до загальнонаціональних вступних іспитів, то законом встановлено: людина має стати студентом акредитованого вищого навчального закладу лише на підставі результатів іспиту, проведеного Національним екзаменаційним агентством (органом публічного права при МОН). Для всіх абітурієнтів встановлено три загальнообов'язкові іспити (загальні навички, грузинська мова, іноземна мова), але ВНЗ має право вимагати від абітурієнтів скласти ще й четвертий іспит за обраним ними напрямом (з історії, математики, фізики тощо). Виходячи із результатів інституційної акредитації, Міністерство освіти і науки визначало максимальну кількість студентів, яких вищий навчальний заклад міг прийняти, а студенти мали право обрати п'ять факультетів, на яких вони хотіли б навчатися (пізніше цю кількість було збільшено до семи). Ті студенти, які склали іспити найкраще, отримували від уряду гранти на покриття оплати за навчання (причому вони спрямовували це фінансування і у приватні виші), а решті доводилося платити за навчання самостійно.

Найочевиднішим успіхом цієї реформи стало те, що вона повністю унеможливила корупцію на кожному етапі вступу до ВНЗ. Водночас вона також позбавила вищі навчальні заклади будь-якої можливості впливу на процес вступу. Система оцінювання знань була приведена у відповідність до міжнародної практики. Законом було передбачено трирівневу систему освітньо-кваліфікаційних рівнів (бакалавр, магістр та доктор філософії) з відповідною тривалістю навчання. Колишню систему наукових ступенів (кандидат наук, доктор наук) сьогодні скасовано, а осіб із цими ступенями було прирівняно до доктора філософії. Усі три рівні програм мали бути приведені у відповідність до критеріїв Болонського процесу, а саме європейської кредитно-трансферної системи ЄКТС, яка стала обов'язковою для усіх вищих закладів освіти.

Ректори запровадили нову структуру факультетів, а на всі викладацькі посади (їх було лише три: асистент, доцент та професор) оголошувався конкурс; після обрання на посаду професори обирали деканів факультетів та органи управління освітнім закладом (сенат та вчену раду), які, у свою чергу, обирали

ректорів та головних адміністраторів. Особи, старші 65 років, не мали права обіймати адміністративні посади, але згодом здобули право на обіймання почесних посад. Цей етап реформування став найбільшнім та найсуперечливішим, але він мав ключове значення для забезпечення радикальних змін. По завершенні процесу реформування Міністерство освіти і науки Грузії послабило тиск на вищу школу, залишивши за собою лише декілька важелів впливу, зокрема у питаннях бюджету та штатного розкладу. Крім того, МОН визначає граничну чисельність студентів у вищому навчальному закладі, виходячи з його кадрових та матеріально-технічних можливостей.

Реформування Академії наук Грузії також відбувалося не без складнощів. Науково-дослідні інститути, які працювали під егідою академії, стали незалежними від неї та були передані під контроль Міністерства освіти і науки. Це вважалося заходом перехідного характеру на той час, коли таким інститутам було запропоновано приєднатися до вищих навчальних закладів. Чимало з них згодом саме це й зробили. За академією було збережено церемоніальні функції, причому довічне членство у ній є символом статусу та додатковим джерелом прибутку для багатьох провідних учених Грузії.

Завдяки реформі змінилася і система фінансування наукових досліджень. МОН створило Національний науковий фонд та соціально-гуманітарний «Фонд Руставелі» (згодом ці фонди було об'єднано). Ці фонди фінансували дослідження на засадах відкритої конкуренції. Думка іноземних учених відіграла вирішальну роль в оцінці пропозицій щодо отримання грантів грузинськими науковцями. Таким чином, було створено нову систему фінансування дослідницької діяльності. Дослідні інститути, які раніше належали до системи академії наук, зберегли за собою основну частку фінансування, але таке фінансування було дуже обмеженим, оскільки було передбачено, що основний обсяг фінансування надходитиме у формі грантів на дослідження.

В цілому ж здійснені у ході реформи перетворення хоч і мали неоднозначну оцінку з боку суспільства, проте очевидними є позитивні зрушення у системі вищої освіти країни. Так, повністю знищено корупцію на етапі вступу до вищих навчальних закладів, а корупцію всередині закладу радикально обмежено. Зарплата професорів та інших працівників зросла в кілька разів. Загалом вища школа стала більш відкритою до інновацій, хоча між закладами вищої освіти спостерігаються значні розбіжності в цій сфері.

Науковий керівник: С.В. Сапожников, д-р пед. наук, доц.

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Поступова інтеграція вітчизняної системи освіти до європейської потребує нових підходів у підготовці висококваліфікованих фахівців, що базуватиметься на збільшенні організаційного, дидактичного та методичного ресурсу практичної роботи. Надзвичайно динамічний характер суспільства вимагає таких фахівців, які б були здатні не тільки пристосовуватися належним чином до змін, що відбуваються, а й активно творили б ці зміни.

Практична підготовка покликана показати та довести до свідомості студента зв'язок теорії з практикою, навчити студентів застосовувати теоретичні знання на практиці, використовувати технічні прийоми у вирішенні практичних питань, різноманітних облікових розрахунків тощо.

Практична підготовка може здійснюватися шляхом як проведення практичних занять, так і навчальних практик (виробничої, переддипломної тощо). Така форма занять є однією з найефективніших для підвищення професійної компетентності майбутнього фахівця, оскільки допомагає викладачу краще пізнати інтелектуальний рівень кожного студента, донести потрібні знання, та перевірити, як ці знання засвоєні.

Основним аспектом практичної підготовки є налаштування студентів на індивідуальну роботу з переходом від формального виконання певних завдань у пасивній ролі учня до пізнавальної активності з формуванням власної думки при вирішенні поставлених проблемних питань. Мета такої роботи – формування справді освічених, а не теоретично навчених людей.

Переважну роль у формуванні рис своєчасності, самостійності, оперативності прийняття рішень в умовах нестандартних життєвих ситуацій при підготовці майбутніх фахівців з бухгалтерського обліку відіграє самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента. Саме ці якості і становлять характеристику рівня професійної компетентності фахівця з бухгалтерського обліку на виробництві. Водночас відпрацювання у студентів уміння самостійного вирішення завдань і

відповідального ставлення до навчання створює у вищих навчальних закладах умови для набуття і розвитку дослідницьких пріоритетів особистості, яка була б здатна до саморозвитку у своїй подальшій професійній діяльності, а отже, і до самореалізації.

Практична підготовка студентів є стимулятором професійного становлення у швидко змінюваних умовах сучасного життя. Існує багато підходів до організації практичної підготовки. Найактуальнішими виступають продуктивні педагогічні технології: інноваційні, інтерактивні, суб'єктно-діяльнісні, комп'ютерно-орієнтовані. Вивчення тієї чи іншої дисципліни безпосередньо визначається навчальними програмами, методичними завданнями, пропозиціями та вказівками викладача. Практична підготовка студентів забезпечена системою навчально-методичних засобів, передбачених професійним стандартом: підручниками, навчальними та методичними посібниками; характеризується підготовленістю викладачів до надання консультацій, а також забезпеченістю дидактичними матеріалами практикумів та лабораторно-практичних занять. Практична організація такого процесу відбувається як на базі бібліотеки вищого навчального закладу, так і навчальних та комп'ютерних кабінетів, у домашніх умовах із залученням ресурсів Інтернет тощо.

Слід пам'ятати, що практична робота визначається як особлива форма навчальної діяльності, спрямована на тренування студентів в засвоєнні ними сукупності знань, вмінь і навичок, тобто набутті певних професійних компетенцій. Це відбувається за умови запровадження відповідної системи організації всіх видів навчальних занять та дисциплін з бухгалтерського обліку.

Проте слід враховувати специфіку професійної підготовленості фахівців з бухгалтерського обліку, адже ця професія має технологічну преамбулу. Змістовно сутність бухгалтерського обліку історично має інформаційно-технологічну структуру, яка стає одним із елементів педагогічної технології навчання майбутнього бухгалтера. Оскільки, провідною спецтехнологією у формуванні професійної компетентності майбутніх обліковців є саме «Бухгалтерський облік», то доцільно всю технологізацію навчально-виробничого процесу за цим напрямом будувати навколо цієї дисципліни, але з урахуванням міжнародних стандартів. Тобто є сенс у створенні інформаційного навчального середовища таким чином, щоб кожний крок навчання ефективно поєднувався з вимогами реального виробничого оточення та організації професійної

підготовки за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку відповідно до євроінтеграційних процесів.

На жаль, нині забезпеченість об'єктивних педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з бухгалтерського обліку потребує переорієнтації існуючої парадигми їх професійного навчання у вищих навчальних закладах. Оскільки мова йде про практичну підготовку фахівця міжнародного рівня, то є проблема методичного озброєння викладача щодо її ефективної реалізації, а саме є потреба у розробці і впровадженні відповідного методичного забезпечення та нових освітніх програм, адаптованих до європейських стандартів бухгалтерського обліку із залученням інформаційних систем і сучасних технологій обліку.

Наукове видання

**СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ
ТА ПРОБЛЕМИ ОСВІТОЛОГІЇ**

III Всеукраїнська науково-практична конференція
аспірантів та молодих вчених

Тези доповідей

25 квітня 2015 р.

(українською, російською та англійською мовами)

Редактори: Л.В. Пилипчак, М.С. Ярмолюк
Комп'ютерна верстка Г.М. Хомич

Підписано до друку 9.04.2015. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 9,76. Тираж 80 пр. Зам. № .

ПВНЗ «Дніпропетровський університет
імені Альфреда Нобеля».
49000, м. Дніпропетровськ,
вул. Набережна В.І. Леніна, 18.
Тел. (056) 778-58-66, e-mail: rio@duer.edu
Свідоцтво ДК № 4611 від 05.09.2013 р.

Віддруковано у ТОВ «Роял Принт».
49052, м. Дніпропетровськ, вул. В. Ларіонова, 145.
Тел. (056) 794-61-05, 04
Свідоцтво ДК № 4765 від 04.09.2014 р.